

MASTEROPPGAVE

Når et lys slukkes ...

En postkolonialistisk lesning av Simon Strangers romaner *Barsakh* og *De som ikke finnes*, med vekt på det affektive hos en av protagonistene.

Charlotte Friisk Brundtland og Marita Smerkerud

Våren 2023

Masterstudium i norsk i skolen

Fakultet for lærerutdanninger og språk

Frykt ikke døden.

*For når du finnes, så finnes ikke den,
og når den finnes, så finnes ikke du.*

(Epikur)- gresk filosof

Innholdsfortegnelse

Forord	5
Sammendrag	6
1.0 Innledning	8
1.1 Bakgrunn og relevans	8
1.2 Presentasjon av studieobjektene	9
1.3 Problemstilling, avgrensning og struktur	10
1.4 Simon Strangers forfatterskap	12
1.5 Resepsjon av romanene	12
1.6 Tidligere forskning	14
1.7 Bakgrunnsopplysninger om papirløse flykninger og FNs menneskerettigheter	17
2.0 Teori	18
2.1 Postkolonialistisk litteraturteori	18
2.1.1 Frantz Fanon	20
2.1.2 Edward W. Said og <i>Orientalismen</i>	23
2.1.3 Den andre	25
2.1.4 Diaspora	26
2.2 Martha Nussbaum	27
2.3 Sammenfatning	28
3.0 Metodiske betraktninger	28
3.1 Affektive rom og emosjonelle geografier	30
3.2 Affektive impulsilder	31
3.3 Emosjonelt hegemoni	31
3.4 Følelsenes varighet	32
3.5 Script	33
4.0 Litterær analyse	34
4.1 Barsakh	35
4.1.1 Handlingsreferat	35
4.1.2 Komposisjon og fortellerstemme	36
4.1.3 Affektive rom og emosjonelle geografier	44
4.1.4 Affektive impulsilder	49
4.1.5 Emosjonelt hegemoni	52
4.1.6 Følelsenes varighet	54

4.1.7 Script	57
4.2 De som ikke finnes	61
4.2.1 Handlingsreferat	61
4.2.2 Komposisjon og fortellerstemme	62
4.2.3 Affektive rom og emosjonelle geografier	69
4.2.4 Affektive impulskilder	74
4.2.5 Emosjonelt hegemoni	82
4.2.6 Følelsenes varighet	85
4.2.7 Script	90
4.3 Tematikk med vekt på <i>den andre</i>	93
4.4 Avslutning	97
5.0 Masteroppgavens relevans for virket som lærer	100
Litteraturliste	102
Vedlegg	107
Medforfattererklæring	107

Forord

Nå som arbeidet med denne masteroppgaven er over, sitter vi igjen med tanker om at det har vært både lærerikt og spennende å skrive. Likevel har det også til tider vært utfordrende, spesielt i prosessen der oppgavens struktur ble arbeidet frem. Gjennom mange timer med lesning av romanene og annen faglitteratur, sitter vi nå med en helt annen innsikt enn da vi startet denne reisen. Vi ser dette som meget hensiktsmessig inn i skolen som lærere på ungdomstrinnet, i arbeid med skjønnlitteratur og fremme det å være et godt medmenneske.

Vårt engasjement omkring litteratur i skolen ble sterkere etter forelesninger med Barbro Bredeken Opset. I tillegg fikk vi et arbeidskrav om *De som ikke finnes* underveis i masterprogrammet, som vekket noe i oss. Vi kjente på en urettferdighet og forferdelse over opplevelsene som Samuel ble utsatt for, og vi forstod tidlig at denne karakteren var noe vi ønsket å undersøke videre. Derfor ble valget om å ha med *Barsakh* et nokså uproblematisk valg, fordi også denne romanen tar for seg Samuel-karakteren.

Vi vil rette en stor takk til veilederen vår Camilla Häbler som har bidratt med tips og råd på veien, og også Marion Elisenberg som vi hadde som veileder frem til januar. Vi må også rette en stor takk til Anne Brundtland, som har bidratt på veien. I tillegg fortjener familiene våre, både menn og barn, en takk for tålmodigheten når mødrene har vært i «masterbobla». Øvrig familie har også steppet inn i tide og utide som barnevakter. Uten muligheten til å bruke så mye tid på arbeidet vårt, hadde vi ikke kommet i mål.

Samarbeidet mellom oss har gått som forventet, veldig bra. Vi har jobbet veldig mye sammen, men også sittet hver for oss, for så å bearbeide og sy det sammen i etterkant. Vi utfyller hverandre godt, og vi har stort sett vært enige, eller enkelt kommet til enighet om hvordan arbeidet skulle utføres.

Råde, våren 2023

Charlotte Friisk Brundtland og Marita Smerkerud

Sammendrag

I denne masteroppgaven undersøker vi på hvilke måter den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk i Simon Strangers ungdomsromaner *Barsakh* og *De som ikke finnes*, med vekt på det affektive hos en av hovedkarakterene. I romanene presenteres Emilie, en jente fra Norge, og Samuel, en gutt fra Ghana. Hovedtyngden ligger på Samuel og de hendelsene og påvirkningene han utsettes for på reisen mot et bedre liv. Disse hendelsene knyttes til det affektive aspektet. Skillet *oss og de andre* vises både eksplisitt i handlingene, men også implisitt via tanker og følelser. I avhandlingen blir Frantz Fanon og Edward Said anvendt som hovedteoretikere innen den postkolonialistiske litteraturteori. Begge har kjent på det å finne sin rolle i samfunnet, og slik har arbeidet deres utviklet seg. Fanon er opptatt av å se på identitetsdannelsen av individet i møtet mellom kulturer, samtidig som Said ser på skillet *oss og de andre*, med vekt på stereotyper.

I prosessen med å undersøke hvordan hendelsene knyttes opp mot det affektive aspektet, anvender vi boken til Per Thomas Andersen *Forstå fortellinger – innføring i litterær analyse* (2019), som handler om det affektive aspektet til en dynamisk karakter. Andersen bygger fremstillingen av boken på alle årene han har arbeidet som litteraturlærer. Han er professor innen nordisk litteratur, og har skrevet en rekke bøker der han er en foregangsfigur innen affektiv narratologi. En annen av hans bøker, *Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi* (2016), er en studie i affektiv narratologi. Boken vil også bli benyttet når vi gjør en litterær analyse av *Barsakh* og *De som ikke finnes*.

Funnene i denne studien er at den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* blir klart synlig gjennom hendelsene Samuel opplever som papirløs flyktning. De ulike opplevelsene han erfarer gjennom reisene til Europa, er alle med på å prege det affektive hos ham.

Polariteten *oss og de andre* er et sentralt element å undersøke, nettopp fordi forskjeller og urettferdighet preger romanene. Dette kan være nyttige å arbeide med i klasserommet for å få til gode samtaler omkring romanenes tematikk. Vi ser at romanene tangerer flere fag enn norskfaget, som gjør at man kan bruke romanene som en inngangsport til tverrfaglig arbeid.

Abstract

In this master's thesis, we examine in what ways the postcolonialistic polarity *us and the others* is expressed in Simon Stranger's youth novels *Barsakh* and *De som ikke finnes*, with emphasis on affective behaviour in one of the main characters. The novels introduce a girl from Norway, Emilie, and a boy from Ghana, Samuel. The focus is on Samuel, the experiences and the impact of others he is exposed to on his journey towards a better life. These experiences are related to the affective aspect of his personality, and the division *us and the others* appear explicitly through his actions as well as implicitly through his thoughts and emotions. In the thesis, Frantz Fanon and Edward Said are used as main theorists in postcolonialistic literature theory. Both theorists are familiar with trying to find their role and voice in society, and through this process, their work has progressed. Fanon has made it his focus and main concern to look at the individual's identity in cross-cultural meetings, while Said looks at the division *us and the others*, emphasizing stereotypes.

In examining how experiences are related to the affective aspect in a character, we use Per Thomas Andersen's *Forstå fortellinger-innføring i litterær analyse* (2019), an analysis of the affective aspect in a dynamic character. His work is a result of many years of experience as a teacher of literature. As a professor and leading figure of Nordic literature, he has written a number of books within affective narratology. One of his other books is *Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi* (2016), which is also been used in the literary analysis of *Barsakh* and *De som ikke finnes*.

The findings in this study are that the postcolonialistic polarity *us and the others* is revealed through the experiences Samuel goes through as an undocumented refugee. The different experiences he has on his journey through Europe, all have an impact on his affective mind and emotions. It is therefore interesting and highly important to examine this polarity in the main character. The consequence of this polarity in his life is the feeling of injustice and discrimination, which becomes very clear and visible in the two novels. This again makes these two novels a good tool in the classroom to discuss discrimination and injustice in people's lives in general. It is also clear to us that *Barsakh* and *De som ikke finnes* may both be useful, not only for the school subject Norwegian, but for other school subjects as well. Therefore, the novels are well suited as a startingpoint for cross-curricular studies.

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn og relevans

I en verden preget av globalisering, blir vi stadig vitne til ulike hendelser som skjer rundt oss. Flyktningkrisen er noe som blir diskutert hvert år, og det skrives samtidslitteratur som ligger nært knyttet til virkeligheten. I denne masteroppgaven skal vi ta utgangspunkt i ungdomsromanene *Barsakh* og *De som ikke finnes*. Romanene er med på å eksemplifisere det vi skriver, ved at de tematiserer hendelser som kunne skjedd i den virkelige verden. Flyktningkrisen er tilnærmet like aktuell i dag, som den var da romanene ble skrevet, i 2009 og 2014. Så sent som 14. desember 2022 skriver Karoline G. Olsen (2022) for *Dagbladet* om en redningsaksjon som ble gjort i Den engelske kanal. En båt med migranter kantret, og fire personer ble bekreftet omkommet. Det finnes nedslående fakta om at det er mange flykninger som risikerer sitt liv i håp om et bedre. Det er ingen konkrete tall på hvor mange flykninger det finnes i verden, nettopp fordi det er mange som lever uten identifikasjonspapirer. Trilogien til *Stranger* retter oppmerksomhet mot tematikk og utfordringer som er nært knyttet til vår samtid. En urettferdig fordeling av goder som finnes i verden blir aktualisert, ved at det på den ene siden finnes overflod, samtidig som det på den andre siden er liv med mangel på de helt grunnleggende behovene (Opset, 2021, s. 168).

Skillet vi beskriver i forrige avsnitt, der noen har mye, mens andre har lite, la grunnlaget for innholdet i masteroppgaven. Nettopp fordi en papirløs flyktning har en tilværelse der de grunnleggende behovene ikke blir tilfredsstilt. Dette skapte et engasjement i oss, og som gjorde at vi ønsket å undersøke dette skillet nærmere. Gjennom hendelser i romanene vekkes følelser både hos de fiktive personene, men også hos leseren. Romanene er skrevet for unge lesere, og egner seg derfor som lesning på ungdomstrinnet. De kan brukes som et utgangspunkt for flere samtaleemner, knyttet til globale forskjeller. Det som er viktig å tenke på er hvilken rolle litteraturen spiller i møte med elever på ungdomstrinnet. Den amerikanske filosofen Martha Nussbaum (2016, s. 26) skriver om litteratur, og blant annet at det er med på å utvikle forestillingsevnen vår. Nussbaum tar for seg litteraturens politiske potensial, altså at vi gjennom lesning av litteratur kan sette oss inn i andre menneskers livssituasjon (Nussbaum, 2016, s. 56). Ved å gjøre en litterær analyse av romanene åpner det for å tolke innholdet, som igjen kan bidra til at vi kommer tettere på de fiktive karakterene.

1.2 Presentasjon av studieobjektene

Simon Stranger har skrevet en trilogi om en jente som heter Emilie. Bøkene kan leses separat, selv om de til en viss grad henger sammen. I 2009 skrev han *Barsakh* som den første romanen i trilogien om Samuel og Emilie. I 2012 kom *Verdensredderne* og i 2014, *De som ikke finnes*. I den første romanen presenteres Samuel som papirløs flykning, og Emilie som er på ferie med familien sin. På en joggetur blir hun vitne til en båt fylt med afrikanske flykninger, deriblant Samuel, som driver innover mot land. Samuel og flyktingene har gjort et forsøk på å komme seg over til Europa i søken etter et bedre liv. Emilie hjelper dem i sikkerhet, og interaksjonen mellom Samuel og Emilie stadfestes. I deres møte fremkommer store forskjeller, ved at de angivelig er fra Norge og Afrika. Likeledes vil hendelsene som skjer i romanen også bidra til et naturlig skille mellom de to karakterene.

I den neste boken, *Verdensredderne* (2014), beskrives Emilies liv hjemme i Norge, parallelt med livet til en jente i Bangladesh, Reena. Vi får høre om Emilie som lever et tilsynelatende normalt liv, som norsk ungdom. Hun møter tilfeldigvis på Antonio, hennes fremtidige kjæreste, en dag hun er ute og handler med en venninne. Da blir hun introdusert for *Verdensredderne*, som er en gruppe som kjemper for rettighetene til mennesker i den tredje verden. Reena blir en kontrast til Emilie sitt ungdomsliv i Norge, og Reena faller innenfor samfunnslaget som *Verdensredderne* ønsker å hjelpe. I slutten av romanen får leseren et inntrykk av at Reena dør under en brann på fabrikken hun arbeidet på. *Verdensredderne* handler om urettferdighet i verden. I denne romanen er det lite om Samuel, men han blir en sentral karakter i den tredje romanen, *De som ikke finnes*. Vi har derfor valgt bort *Verdensredderne*.

Den siste romanen i trilogien er *De som ikke finnes* (2014). I denne romanen skildres Samuels reise fra Ghana til Europa, i et nytt forsøk på et bedre liv i Vesten. Romanen starter med at Samuel banker på soveromsvinduet til Emilie i Bærum, etter sin livs kamp for å komme dit. Gjennom hele romanen er det sterke skildringer om hvilke grusomheter Samuel opplever på veien, og kontrasten til Emilie i Norge blir stor. Det blir et skille på grunn av de grusomme hendelsene som Samuel opplever, sammenliknet med Emilies tilsynelatende stabile tilværelse i Norge.

1.3 Problemstilling, avgrensning og struktur

Hovedmotivasjonen for arbeidet vårt er å se på hvordan hendelsene Samuel utsettes for påvirker emosjonene i ham. Mange av disse emosjonene kommer til syne i de to romanene vi skal belyse, og dermed har vi valgt å gjøre en litterær analyse av Samuel som en dynamisk karakter. Når vi undersøker det affektive aspektet, benytter vi oss av Per Thomas Andersens bøker *Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi* (2016) og *Forstå fortellinger. Innføring i litterær analyse* (2019).

Grunnet det store skillet som viser seg mellom hovedkarakterene, blir analysen lest gjennom et postkolonialistisk perspektiv. Når vi leser tekster gjennom et slikt perspektiv, gir det oss som lesere et sett briller å gripe teksten med. Det sentrale er en: «Undersøkelse av hvordan litteraturen beskriver maktforhold, eller hvordan teksten plasserer seg i samfunnet som en kritisk røst og avslører kolonialistiske holdninger» (Skardhamar, 2011, 62-63). Innen den postkolonialistiske litteraturteorien vil det her være nyttig å ha Frantz Fanon og Edward Said som hovedteoretikere. Det er ved hjelp av teorien til Said at vi har besluttet å legge vekt på den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre*, nettopp for å få frem at skillet gjør seg gjeldende mellom Emilie og Samuel. Vår problemstilling lyder dermed slik:

På hvilke måter kommer den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* til uttrykk i *Barsakh* og *De som ikke finnes*, med vekt på det affektive hos Samuel?

Vi vil gjøre en litterær analyse, og gjennom nærlesning se på hvilke måter polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk gjennom hendelser og påvirkninger Samuel utsettes for. Her vil vi legge vekt på det affektive aspektet hos Samuel. Emosjonene hans er derfor det vi til stadighet vender tilbake til når vi ser på hendelsene han utsettes for. Emilies emosjoner vil også være relevante, men kun hvis hennes emosjoner påvirker Samuel i noen grad. Vi betrakter den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* som et begrepspar, og velger derfor å kursivere. Gjennom oppgaven vil polariteten bli omtalt som skillet *oss og de andre*, eller bare skillet. Tilnæringsmåtene blir anvendt om hverandre. Den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* hører til Said og *Orientalismen* (1978). Han skiller mellom Oksidenten og Orienten, der han legger vekt på å finne ut av hvem Orienten egentlig er. Det konkluderes med at det geografiske området som inngår i begrepet Orienten, dekker området mellom Marokko og Kina. «Som Said påpeker, synes det viktigste trekket ved hva som kan kalles Orienten å være at det *ikke* er i Europa, men utenfor - og annerledes i negativ forstand»

(Thorbjørnsrud, 2001, s. XXIII). I oppgaven vår trekker vi en parallell til skillet mellom Oksidenten og Orienten når vi ser på polariteten *oss og de andre*. Oksidenten blir i denne sammenhengen Vesten, og Orienten blir Østen. De sentrale områdene knyttet til Vesten og Østen blir henholdsvis Europa og Afrika. Vi benytter dermed dikotomien Vesten og Østen, snarere enn Oksidenten og Orienten når vi belyser vår problemstilling. Polariteten gjør seg gjeldende i den forstand at Samuel er en papirløs flyktning, som representerer *den andre* med de negative stereotypiene det innebærer. Vi skriver mer inngående om *den andre*, sett i lys av Samuel, sammen med tematikk mot slutten av analysen. Her støtter vi oss til Line Alice Ytrehus sin bok *Forestillinger om «DEN ANDRE». Images of Otherness* (2001). Dette vender vi tilbake til i teoridelen.

Samuel er en dynamisk karakter som påvirkes av hendelsene han blir utsatt for. En dynamisk karakter er i stadig emosjonell endring, og har ikke de samme tankene og følelsene gjennom hele fortellingen. Tankene og følelsene er situasjonsbetinget, som gjør at den dynamiske karakteren kan utvikle seg og fremstå annerledes på slutten av fortellingen, enn på begynnelsen. Det blir en gradvis utvikling hos karakteren, der ambivalente følelser og tanker kan komme til syne på samme tid (Andersen, 2019, s. 37-38). Samuel er i stadig følelsesmessig endring, grunnet hendelsene han opplever. Vi støtter oss til Andersens (2019, s. 37-50) bok *Forstå fortellinger. Innføring i litterær analyse*, og det begrepsapparatet han skriver om under *runde figurer*, nemlig; Affektive rom og emosjonelle geografier, impulsilder, emosjonelt hegemoni, følelsenes varighet og script. I vår analyse belyser vi elementene adskilt, med viten om at flere av elementene kan overlape hverandre. Som nevnt over, bruker vi også Andersens bok *Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi*. Det er viktig å påpeke at vi ikke gjør en affektiv narratologisk analyse, men at vi benytter oss av elementer knyttet til det «dynamisk affektive aspektet» (Andersen, 2019, s. 38) når vi undersøker en dynamisk karakter. Derfor vil begge bøkene til Andersen benyttes i den litterære analysen.

Masteroppgaven er delt i fem kapitler: Innledning, Teori, Metodiske betraktninger, Litterær analyse, og Masteroppgavens relevans for virket som lærer. I teoridelen legger vi frem det teoretiske bakteppet som vi støtter oss til i analysen, og under metodiske betraktninger presenterer vi de ulike elementene innen det affektive aspektet. I selve analysen blir romanene undersøkt hver for seg, fordi det gir en ryddigere struktur. Vi har valgt å analysere de samme affektive elementene i begge romanene, for å få en rød tråd gjennom hendelsene og

påvirkningene Samuel utsettes for. Romanenes tematikk blir belyst i et felles delkapittel, sammen med *den andre*. Analysen rundes av med en avslutning. Til slutt kommer et kapittel om studiens relevans for læreryrket.

1.4 Simon Strangers forfatterskap

Simon Stranger er en kjent norsk forfatter, som har skrevet romaner både for ungdommer og voksne, i tillegg har han gitt ut to barnebøker og en barnebokserie. Han debuterte i 2003 med romanen *Den veven av hendelser vi kaller verden*. I 2018 fikk han sitt store gjennombrudd med romanen *Leksikon om lys og mørke*, som han også fikk tildelt Bokhandlerprisen for. I romanen får leseren presentert den jødiske svigerfamilien til Stranger, samt Henry Rinnan, en landssviker. Romanen har blitt oversatt til over 20 språk, og i 2020 ble den også satt opp som teaterstykke i Trøndelag (Drangsholt, 2022). I 2020 skrev han en bok som heter *Adventsstjernen*, dette er en kalenderbok med 24 kapitler. Tematikken har likhetstrekk med trilogien om Emilie og Samuel, i form av at den handler om en jente fra Norge og en gutt fra Palestina. Gutten, Yousef, har søkt oppholdstillatelse i Norge, men fått avslag. *Adventsstjernen* tar opp alvorlige tematikk som hjemløshet og flukt, men også solidaritet og vennskap (Aschehoug, u.å.). I 2021 skrev han romanen *304 dager* som ble nominert til Bokhandlerprisen. I romanen blir to ulike fortellinger fortalt, der virkelighetsnære temaer blir belyst. Romanen handler om både krig og konsekvensene dette har for et enkeltmenneske, men også vennskap, familie og viktigheten av tilhørighet.

Gjennomgående i Simon Strangers forfatterskap er hans engasjement for ulike utfordringer i verden. Det være seg sosiale ulikheter, brudd på menneskerettigheter, flyktninger og krig. Stranger tar i bruk det fiktive som virkemiddel for å sette søkelys på den globale sosiale og økonomiske ulikheten (Drangsholt 2022). I trilogien om Emilie og Samuel gir han leseren et innblikk i hans engasjementet omkring nettopp dette, og hvordan tilværelsen til en papirløs flyktning utspiller seg. Han viser hvordan livet både er tilfeldig og urettferdig når et ungt menneske risikerer livet sitt for å komme til Europa.

1.5 Resepsjon av romanene

Barsakh og *De som ikke finnes* ble tatt godt imot da de ble utgitt. Det som er verdt å merke seg er at de fleste anmelderne legger vekt på innholdet, og viktigheten av det. I flere anmeldelser skrives det at dette er romaner som egner seg godt til ungdom, og for vise til

virkelighetsnære hendelser via skjønnlitteratur. Videre vil noen av anmeldelsene bli presentert. De som har kommentert språket og de litterære virkemidlene, er ikke overbevist og legger vekt på at dette er lettleste romaner.

Marius Emanuelsen (2009) har skrevet en anmeldelse av *Barsakh* på barnebokkritikk.no. Han innleder anmeldelsen med denne setningen: «Engasjert og hederlig, men i overkant lettvint roman om båtflyktninger i ferieparadis» (Emanuelsen, 2009). Han mener at boken er i overkant lettlest, men at den inneholder et viktig og engasjerende tema. Emanuelsen gir uttrykk for at teksten er skrevet på en måte som gjør at leseren henger med hele veien. Det har gjort at *Barsakh* har blitt solgt i mange eksemplarer, og at den ble nominert til ARKs barnebokpris i 2009.

Her kan vi se et eksempel på en annen anmeldelse som i likhet med Emanuelsen har hovedvekt på innhold, og viktigheten av tematikken, spesielt hos ungdom i alderen 11-15 år:

Simon Strangers bok er spennende, gripende og dødelig aktuell: Hvordan kan mennesker sendes tilbake til et liv uten framtid? Hvorfor reiser noen til Kanariøyene for å bli akkurat passelig brune mens andre dør av sult og utmattelse før de når ferieøyene? Hadde jeg jobbet med elever i 11-15 årsalderen, hadde jeg definitivt lest denne boka høyt i timene. Et fantastisk oppspark til en debatt i klasserommet eller et prosjekt om flyktninger og forskjeller. (Ringheim, u.å.)

Også i denne anmeldelsen blir innholdet lagt mest vekt på, noe som gjenspeiler det viktige temaet som *Barsakh* tar opp. Anmeldelsen vier lite plass til romanens oppbygging og struktur. I anmeldelsen «Hva er et liv uten fremtid?» skrevet av Kjell Olaf Jensen for *Dagsavisen*, ser vi også at tyngden ligger i innholdet: «Barsakh er skrevet for ungdom, men den kan med fordel leses både av voksne og av politikere. (...) Simon Strangers lille roman er tankevekkende, dramatisk, spennende og menneskelig gripende» (Jensen, 2009).

Anne Cathrine Straume har skrevet en bokanmeldelse av romanen *De som ikke finnes*, publisert for NRK. Straume er tydelig når hun skriver: «Rent litterært er ikke Stranger noen finsmed. Han driver ikke med dybdepsykologi eller malende miljøskildringer. Harde fakta slås i bordet, og det er greit nok, for det virker!» (Straume, 2019). Straume lar seg engasjere av boken, og hun omtaler den som effektiv litteratur, med korte og informative setninger. Hun beskriver den også som en flott ungdomsroman. Men i likhet med Emanuelsen kommenterer også hun måten Stranger skriver trilogien på. Her går Emanuelsen mer grundig til verks når han anmelder *Barsakh*.

Litteraturkritiker Cathrine Krøger gir en anmeldelse av *De som ikke finnes*, for *Dagbladet*.

Hun skriver:

Med denne boka avslutter Simon Stranger en trilogi som burde vært pensum på enhver ungdomsskole. [...] Jeg vil ikke nøle med å kalle den en av samtidens viktigste ungdomsbokserier. Den burde vært obligatorisk på enhver ungdomsskole. Ja – for enhver av oss. [...] felles for dem alle er at Stranger skriver for å vekke leserne. Vis oss urettferdigheten. Stranger er i beste forstand en politisk forfatter. [...] Avslutningen er til dels rystende. Det skal være 10 000 papirløse flyktninger i Norge. Samuel er en av dem. Hans historie burde gjøre noe med oss. (Krøger, 2016)

I likhet med flere legger hun vekt på innholdet, og hvordan romanen fungerer som ungdomslitteratur. Innholdet er meget dagsaktuelt, og det gjør inntrykk at hun skriver at dette er en bok alle burde lese.

1.6 Tidligere forskning

Vi er ikke alene om å ha interesse for romanene til Simon Stranger. Mange før oss har gjort ulike undersøkelser omkring Strangers trilogi, enten hele eller deler av den.

ScanGuilt er et forskningsprosjekt forankret ved Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo, med et tidsrom mellom 2014 og 2018. ScanGuilt står for «Skandinaviske fortellinger om skyld og privilegier i en globaliseringstid» (Bakken & Oxfeldt, 2017, s. 9). Dette er et omfattende forskningsprosjekt. Det som er viktig å presisere og som er relevant for vår oppgave er det de omtaler som: «skandinaviske skyldfølelser». Forskingen som er gjort her viser til «[...] fortellinger om skyld og privilegier og om møter med de mindre privilegerte Andre er utbredt i norsk samtidslitteratur [...]» (Bakken & Oxfeldt, 2017, s. 10-11).

Prosjektet har munnet ut i flere artikler, skrevet av ulike forskere. Professor i norskdidaktikk, Jonas Bakken, og professor i nordisk litteratur, Elisabeth Oxfeldt er to av dem som har bidratt med artikler om Simon Strangers romaner. Artikkelen «Å vokse ved å kjempe en håpløs kamp – om norske ungdommers erfaringer med den globale urettferdigheten i Kristín A. Sandbergs og Simon Strangers ungdomsromaner» er skrevet av Bakken (2017, s. 65-80). Her gjør han en analyse av to trilogier, hvor den ene er Strangers. «I begge trilogier blir møtet med flykningen og verdens urettferdighet en kilde til personlig vekst» (Bakken, 2017, s. 65).

Teorien han baserer seg på er Maria Nikolajevas «[...] teori om barne- og ungdomslitteratur som fortellinger om myndiggjøring» (Bakken, 2017, s. 66). I trilogien til Stranger «[...] fastholdes hele veien det globale perspektivet, og Emilie er bevisst på at det er lite hun alene

kan gjøre for å løse verdens urettferdighet [...], og møtet med Samuel utløser følelser av skyld og skam» (Bakken 2017, s. 66-67).

Artikkelen «The Happy Scandinavian and the Refugee 'Other' in Nordic Literature - Four Affective Strategies» (2018), skrevet av Oxfeldt, er også tilknyttet ScanGuilt. Her skriver hun om Strangers trilogi, og hun poengterer også dette med de globale forskjellene: «Hearing his story is a first awakening in terms of a global awareness which causes Emilie to understand how privileged she is compared to suffering Others» (Oxfeldt, 2018, s. 123). Både Bakken og Oxfeldt uttrykker at det er romaner som tar opp viktige og samtidsrelevante temaer. Begge skriver om Emilies opplevelse av Samuel og hans situasjon. Det tydeliggjøres at det oppstår skyld i møte med *den andre*. Sterke følelser gjør seg gjeldende i form av frykt, ambivalens, skyld, tvil og medfølelse.

Barbro Bredesen Opset har skrevet to artikler som handler om Strangers romaner, disse er ikke knyttet til ScanGuilt. I den første artikkelen «Litteratur for verdensreddere? Perspektiver og dilemmaer omkring bærekraftig utvikling i Simon Strangers ungdomsroman *Verdensredderne* og i læreplanene» (2021, s. 167-190) undersøker hun trilogiens andre roman. Hun belyser hvordan elementene i romanen kan egne seg for arbeid med det tverrfaglige tema *bærekraftig utvikling*. «Ved å trekke veksler på affektiv narratologi, teori om verdensborgerskap og økokritikk foreslås *økokosmopolitisk empati* som et konsept, og det tydeliggjøres hvordan dette kommer til uttrykk i litteraturen» (Opset, 2021, s. 167). I den andre artikkelen «Kosmopolitisme, økokosmopolitisme og migrasjon. Mette Karlsruks *Den beste hausten er etter monsun* og Simon Strangers ungdomstrilogi» kommer Opset (2022, s. 91) frem til at kontraster blir brukt som virkemidler for å vise til et skille mellom de privilegerte og *den andre*. Hun trekker paralleller til dagens situasjon om de globale forskjellene, og hvordan forestillingen om Europa og velstanden er. Opset (2022, s. 90-91) konkluderer også med at Emilies møte med Samuel reddet henne fra spiseforstyrrelsen, ved å se hans situasjon.

Solbjørg Tormodsdotter Nes (2014, s. 35) kommenterer også Strangers trilogi i kapitlet «Den samtidsrealistiske ungdomsromanen». Hun har ikke gjort en analyse av tekstene, men nevner dem i forbindelse med samtidsrealistiske romaner, spesielt rettet mot ungdom. Hun kaller dem for politiske ungdomsromaner, som belyser både globale og politiske perspektiver.

I de senere årene er det publisert tre masteroppgaver om trilogien til *Stranger*. Våren 2018 leverte Cecilie Stenbakk Engebretsen sin masteroppgave «Politikk og følelser i ungdomslitteraturen». Her gjør hun en komparativ analyse av *Leo og Mei* (2012) og *De som ikke finnes* (2014). I analysen går hun i dybden på språket, symbolbruk og den talende. I tillegg ser hun på narrativ empati, og moral og budskap. Engebretsen (2018, s. 80) konstaterer at *De som ikke finnes* er en politisk roman, til tross for at det ikke sammenfaller fullstendig med Jacques Rancières teorier. Hun presiserer at *Stranger* presenterer ikke-privilegerte karakterer, noe som er med på å bidra til at litteraturen gjør oss kjent med noe vi ellers ikke ville blitt kjent med. Det være seg personer, steder og perspektiver (Engebretsen, 2018, s. 81).

I mai 2020 skrev Helene Bergane en masteroppgave som heter «Vesten mot resten – skjønnlitteratur som katalysator for endring og engasjement». Analysen tar for seg *Strangers* trilogi, der hun ser på endringer i forestillinger hos karakteren. I tillegg ser hun på følelsene hos leseren. Hun anvender postkolonialistisk litteraturteori, samt Arjun Appadurai og de fem dimensjonene i globalisering. Til slutt skriver hun om skjønnlitteraturens nytteverdi (Bergane, 2020, s. 1). Bergane (2020, s. 39) skriver om at skjønnlitteratur er viktig for dannelse hos unge. Et funn som ble gjort er mediens viktige rolle når det kommer til etablering av forestillinger i romanene. Mediene er med på å legge en føring for hvilke etablerte forestillinger som finnes i Samuel og Emilie (Bergane, 2020, s. 40). Et annet funn er at skjønnlitteraturen kan være med på å endre forestillinger, og hva man føler omkring globale utfordringer (Bergane, 2020, s. 40).

I Alex Borgar Sveen (2021) sin masteroppgave «Fortelling og følelser i *Barsakh*- en studie av emosjoner i et ungdomsperspektiv» gjør han en affektiv narratologisk analyse, av funksjonen emosjoner har for fortellingens narrative forløp i romanen *Barsakh*. I tillegg skriver han om hvordan det tverrfaglige temaet, *folkehelse og livsmestring*, kan knyttes til romanen. Hovedinteressen til både Sveen og oss ligger hos en av protagonistene, men hans fokus er på Emilie, samtidig som vår oppmerksomhet rettes mot Samuel. Ved at vi i tillegg knytter hendelsene Samuel utsettes for opp mot den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre*, mener vi at vi kan bidra med en ny vinkling i vår masteroppgave. Sveen gjør en affektiv narratologisk analyse der han innlemmer den unge leseren og knytter analysen opp mot det tverrfaglige temaet, *folkehelse og livsmestring*. I vår masteroppgave gjør vi en litterær analyse, med vekt på en dynamisk karakter. Det vil naturlig nok være noen likhetstrekk, grunnet det affektive aspektet, men vi har vært bevisste på dette gjennom arbeidet vårt. Sveen

(2021, s. 56) oppsummerer med at det først og fremst er de dramatiske hendelsene som er betydningsfulle for affektene som gir seg til uttrykk i *Barsakh*. Han poengterer også at leseren kan sette seg inn i andres liv og situasjon, og engasjere seg i andre mennesker.

1.7 Bakgrunnsopplysninger om papirløse flykninger og FNs menneskerettigheter

Begrepet *papirløs flykning* blir anvendt flere steder i analysen, og vi anser det derfor som nødvendig å vie plass til en mer inngående forankring av betegnelsen. I tillegg gjør FNs menneskerettigheter seg gjeldende i analysen gjennom en opplevelse Samuel har i Amsterdam.

Papirløse flykninger kan ofte brukes synonymt med irregulære migranter eller illegale innvandrere som befinner seg uten oppholdstillatelse i Norge. Det kan være personer som har kommet til Norge for å søke asyl og fått avslag på søknaden, men det kan også omhandle personer som ikke har søkt om asyl i det hele tatt, og som dermed ikke er registrert hos norske myndigheter (Jacobsen, 2015, s.28). Det vil si at det er umulig å vite hvor mange papirløse flykninger som befinner seg i Norge, fordi de ikke er registrert noe sted. De eneste tallene som finnes, er antall personer som har vært igjennom en asylprosess, men som ikke har etterkommet avslaget, og antall barn som blir født i Norge av papirløse foreldre (Kirkens Bymisjon, u.å.).

De papirløse opplever dikotomisering, i form av ekskludering i et samfunn som på mange måter er inkluderende. Mennesker som faller innunder gruppen papirløse er sårbare, og selv om det finnes menneskerettigheter, får disse menneskene i svært liten grad den hjelpen de har krav på. Mange papirløse flykninger begir seg ut på ferden over Middelhavet, for å komme seg til land som Spania, Italia eller Hellas. Ifølge FNs høykommissær for flykninger, var det nærmere 3000 mennesker som ble registrert druknet i 2017. Det antas å være store mørketall over hvor mange illegale migranter som dør på havet årlig (FN-sambandet, 2023).

Menneskerettigheter som begrep er ikke entydig, det er ulike måter å definere det på, men det handler om at alle individer har rettigheter. Det dreier seg også om at alle har visse rettigheter uavhengig av retts- eller samfunnssystem (Møse, 2002, s. 25). Det er rettigheter som mennesker har uavhengig av alder, kjønn, hvor i verden man kommer fra, nasjonalitet, livssyn og legning (FN-sambandet, 2021). Høstmælingen (2010, s 7-8) skriver i sitt forord om at

Norge er et land som troner blant toppen når det gjelder å respektere menneskerettighetene. Men det har ikke alltid vært slik, i 1950 forbød Norges grunnlov jesuitter adgang, og under 2. verdenskrig var Norge det landet som prosentvis sendte flest jøder ut av landet. Det er ingen garanti for at de landene som i dag er i toppen når det gjelder å respektere menneskerettighetene, faktisk fortsetter å gjøre det i all tid fremover. «Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter» (FN-sambandet, 2022), dette er utdrag fra artikkel 1 i *Verdenserklæringen om menneskerettigheter*, det høres helt ideelt ut når man leser det, og i Norge forsøker man å opprettholde dette i så stor grad som mulig.

2.0 Teori

I innledningen la vi til grunn at vår vinkling på oppgaven er å analysere polariteten *oss og de andre* i *Barsakh* og *De som ikke finnes*. I lys av et hegemonisk forhold mellom Vesten og Østen, la vi frem at vi vil anvende postkolonialistisk litteraturteori når vi skal gjøre en analyse av romanene, med vekt på det affektive hos Samuel. Fanon er sentral fordi han har arbeidet mye med den svartes identitet, men også stereotypier rundt *den andre*. I tillegg trekker vi frem Said og *Orientalismen*, nettopp fordi han eksplisitt påpeker skillet *oss og de andre*. I likhet med Fanon, er han opptatt av stereotypier og *den andre*. Vi er av den oppfatning at ved å forankre oppgaven vår i postkolonialistisk litteraturteori, med Fanon og Said som hovedteoretikere, vil det gi oss et grunnlag for å kunne undersøke skillet *oss og de andre*.

I teoridelen vil vi i tillegg vie litt plass til den amerikanske filosofen Martha Nussbaum. Irene Engelstad skriver i innledningen (Nussbaum, 2016, s. 11) at Nussbaum mener at samspillet mellom tekst og leser alltid er et resultat av hvordan litteratur *virker*. Med den bakgrunnen vi har som fagpersoner, vil det være naturlig at vi også har et blikk for leseren, selv om det ikke vil være vårt primærfokus. Likevel knyttes noen av analyseelementene opp mot leseren, der det faller seg naturlig.

2.1 Postkolonialistisk litteraturteori

Postkolonialisme, eller det som kommer etter kolonialismen, er ensbetegnende med territorium som er erobret. Ordene kamp og makt er altså nært bundet sammen med begrepet, og som er fremtredende for forståelsen av postkoloniale teorier (Lazarus, 2004, s. 2). Postkolonialistisk litteraturteori kommer innunder postkoloniale studier. Disse studiene omfatter ulike aspekter ved det postkoloniale. «Postkoloniale studier (fra eng. *postcolonial studies*), samlebegrep for studier og analyser av historien, kulturen, litteraturen og

diskursformene som kjennetegner og er spesifikke for tidligere europeiske kolonier og forholdet mellom disse og Vesten» (Lothe et al., 2007, s. 174). Betegnelsen «Postkolonial» har vært diskutert i mange år, og det har vært uenigheter om både bruken og innholdet, det gjør også at det blir komplisert å komme med en konkret definisjon. Likevel «[...] har den engasjerte og utfordrende teoridiskursen i postkoloniale studier gitt viktige impulser til litteraturvitenskap i Vesten. Det viktigste teoretiske enkeltbidraget til problemstillingene i, og etableringen av, postkoloniale studier er Saida *Orientalismen* (1978)» (Lothe et al., 2007, s. 174). Vi kommer nærmere inn på Said senere i kapitlet. Et viktig element ved postkoloniale studier er at det må tas hensyn til tekstens kontekst og historie ved en studie av litterære tekster. Postkoloniale studier stiller seg skeptisk til et stabilt kritisk blikk på teksten som tekst, «[...] gjerne med henvisning til at ingen tekst oppstår i et kulturelt og historisk vakuum og at ingen tekst er ideologisk nøytral» (Lothe et al., 2007, s. 175). Her kan det trekkes linjer til nyhistorisme som i tillegg belyser forholdet mellom litteratur, samfunn og historie (Lothe et al., 2007, s. 175).

I postkolonialistisk teori ligger hovedfokuset på de konsekvenser kolonialisme og imperialisme har fått for utvikling og forhold mellom land i verden. Postkolonialistisk litteraturteori har opphav i vestlig kolonialisme fra 1400-tallet og fram til tidlig 1900-tallet, der Vesten kjempet til seg kontroll på over 85% av jordens landområder (Said, 1978/2001, s. 48). Litteraturteorien forsøker å gi innsikt i hvordan Vesten klarte å få herredømme over kolonistatene, hvilken mostand kolonistatene har ytt, og hvordan et slikt maktsystem ble opprettholdt. I tillegg ønsker den postkolonialistiske teorien å belyse påvirkningskraften mellom kolonimakter og koloniserte samfunn. Hensikten er da et spesifikt ønske om å se på vestlige og ikke-vestlige samfunn for å avdekke, samt analysere maktforholdene. Det er spesielt to tilnæringsmåter som melder seg: Postkolonialistiske analyser etterstreber å undersøke nærmere de holdninger til mennesker med ikke-vestlig bakgrunn som blir presentert i vestlig litteratur. I tillegg legges det vekt på forankrede, vestlige oppfatninger av ikke-vestlige samfunn og mennesker, og hvordan litteraturen er med på å utfordre og bryte ned slike holdninger (Claudi, 2020, s. 190).

Fellesnevneren for arbeid innen det postkolonialistiske er kanoniserte tekster, innflytelsesrike tekster, der det imperiale ligger som en undertone. Lesing av postkolonialistiske verk vil dermed legge vekt på spor av imperialismen eller kolonialismen som enten er skjult eller fraværende (Hauge, 2007, s. 20). Mer inngående kan vi si at det som undersøkes med et

kritisk blikk, er hvordan Vesten blir anerkjent som kjernen for det økonomiske, intellektuelle, politiske og det kulturelle, mens de koloniserte blir sett på som motpolen. Med motpol menes det lavtstående, lite utviklede samfunnet. De tekstene som står i sentrum for denne litteraturteorien, er tekster som er med på å danne, og å opprettholde en slik verdensanskuelse (Claudi, 2020, s. 191).

Postkolonialistisk litteraturteori har vært utført i mange år, og i dag brukes denne teorien der vi møter kulturer med ujevnt maktforhold. Det er i hovedsak to hovedkategorier av studieobjekter innen litteraturforskningen: «(1) litteratur som er skrevet av forfattere fra en undertrykt kultur, og (2) litteratur skrevet av forfattere som tilhører den dominerende kulturen og som framstiller en annen kultur» (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 99). Sistnevnte vil være relevant for denne oppgaven, da forfatteren er fra Vesten og skriver om en fra Østen.

2.1.1 Frantz Fanon

I følgende presenteres Fanon og hans arbeid innen postkolonialistisk litteraturteori. Hans bøker har blitt oversatt til flere språk, i flere utgaver, som vises i dette delkapitlet ved at det blir henvist til samme bok med ulike årstall.

Innen teorifeltet for postkolonialisme, kan Fanon betraktes som «Den postkoloniala teoribildningens fader» (Fanon, 1971/1995, s. 9). I det innledende essayet, *Vredens bok*, skriver Helge Rønning (2002, s. XIII) at Fanon vokste opp på Martinique, en karibisk øy som var en fransk koloni. Den franske kulturen var noe han lærte seg og identifiserte seg med, og derfor ble det en stor skuffelse da han kom til Frankrike og ble behandlet som en fremmed.

I den første boken han skrev, *Svart hud, hvita masker*¹ (1952), går det frem hvordan møtet mellom kulturer var med på en identitetsdannelse av individet (Fanon, 2008, referert i Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 105-106). Boken ble en analyse av rasisme.

Koloniherrens maktapparat indoktrinerte den hvite kulturen på de koloniserte, så de anså sin egen kultur som mindre verdt. Deretter ble de svarte ekskludert fra det fellesskapet de hadde blitt lært opp til å verdsette. Grunnet inkorporering av hvite verdier og hvit kultur vil derfor mindreverdighetsfølelse alltid være en del av svartes identitet. Fanon (1967, referert i Loomba, 2005, s. 123-124) beskriver det slik: Mens den hvite tar avstand fra den svartes

¹ Originaltittel: *Peau noire, masques blancs*

identitet, som representerer noe den hvite ikke ønsker å være, vil det være motsatt for den svarte. Vedkommende blir gjort til et objekt gjennom den hvites blikk.

I essayet *Den svartes levde erfaring*² (2017) står det skrevet at Fanon følte at han ikke lenger bare var ansvarlig for seg selv, men også for sin rase. «Jeg så på meg selv med et objektivt blikk, oppdaget min svarthet, mine etniske trekk – og kannibalisme, lav intelligens, fetisjisme, rasemessige defekter, slaveskip hamret løs på trommehinnene mine [...]» (Fanon, 2017, s. 176). Slike betegnelser gjør at Fanon (2008, referert i Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 106-107) er opptatt av å se på de psykologiske konsekvensene. Selvfølgelig til den svarte kolliderer med blikket de andre har på individet. Dermed vil individet begynne å se på seg selv gjennom de hvites blikk, et internalisert blikk. Skam påføres den svarte, fordi det blir en splitting av individet. Fanon beskriver det som at personen er fanget i sin egen hudfarge.

Fanons analyse legger vekt på hudfarge fordi den alltid er synlig, til forskjell fra klasse og religion. Derfor har også Fanon blitt viktig i studier som omhandler rasisme (Fanon, 2008, referert i Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 107). Fanon (2017, s. 174-197) beskriver det godt i essayet som blir nevnt over, *De svartes levde erfaring*, der han får kjenne på rasisme selv. Opplevelsene han trekker frem er at barn ropte neger, og sa de var redde. I tillegg skildres en hendelse der han ikke bare fikk én plass på toget, men to og tre. Han følte at han tok opp mye plass. Han nevner også den mørkhudede sin plass i samfunnet, og hentyder til at i Vest – Afrika blir man sett på som dyr (Fanon, 2017, s. 175-176). «Jeg er omringet av hvite og over meg river himmelen seg i navlen, jorda knirker under føttene mine og synger en hvit, hvit sang» (Fanon 2017, s. 177). Ropene fra andre barn som Fanon beskriver i *De svartes levde erfaring*, peker ikke bare på han som svart, men også på den hvite som roper. Det har oppstått en interesse for den hvite og fenomenet hvithet (Vold, 2019, s. 149). Det finnes segmenter av «den hvite manns byrde» i studier av hvithet i Norge (Vold, 2019, s. 153). Professor Anne-Jorunn Berg (2004, s. 80 -81) skriver at man kan oppleve å ikke håndtere situasjoner hvor man blir konfrontert med «den andre». Men at dette med å hjelpe er underliggende, og «[...] én side ved «å hjelpe» kan settes i sammenheng med stakkarsliggjøring, man skal hjelpe en svakere part» (Berg, 2004, s. 80-81). Fanon (1971/1995, s. 180) påpeker at i et hvitt eller kolonisert samfunn blir den svarte ofte negativt påvirket. Videre skriver han at den svarte kan føle skam over seg selv, og dermed

² Teksten er en oversettelse av Frantz Fanon, «L'expérience vécue du Noir», kapittel 5 i *Peau noire, masques blancs*. Paris: Éditions du Seuil 1971 [1952], 88–114.

forsøke på flere områder å bli som den hvite. I tillegg senker han kravene til seg selv, nettopp fordi forventningene er høyere til en hvit enn til en svart. Fanon beskriver det som at den svarte tar på seg en hvit maske. Noe spesielt skal skjules, og maskemetaphoren gjør seg derfor gjeldende. Det som i denne forbindelse opptar Fanons interesse, er stereotypenes makt. Det er hvordan de blir til, holdes vedlike og hvordan de danner grunnlag for identiteter som er av interesse (Fanon, 1971/1995, s. 10).

*Jordens fordømte*³ (1961), et annet kjent verk av Fanon, viser hans interessere for kolonialismens psykiske påkjenning. Grunnpilaren i dette verket er kampen for koloniens suverenitet, og spesielt kampen om Algeries frihet fra den franske kolonimakten. Fanon (1961/2002, s. 291) hevder at det er kolonimaktene som har skyld i situasjonen de i utgangspunktet skal hjelpe de koloniserte ut av. Det blir tegnet et stereotypisk bilde av de koloniserte, med negative egenskaper og karaktertrekk. Disse egenskapene blir betraktet som kjennetegn på de innfødte og blir utløst ved en tilværelse i kamp for å overleve. Han mener derfor at de grusomheter som blir begått av enkeltindivider ikke stammer fra et menneske uten personlige normer og regler, men at slike handlinger er direkte konsekvenser av kolonisystemet.

Fanon (1961/2002, s. 32-33) mener at en individuell psykologisk frigjøring skjer når den koloniserte bryter med den tildelte rollen som den hvites *andre*. En slik selvrealisering er nært knyttet til kolonistatens politiske frigjøringskamp. Michael Azar (1997, s. 104) skriver i artikkelen *Frantz Fanon og rasismens dypstruktur* om et *double-bind*. Ved et opprør mot kolonih Herren, vil det være denne som setter vilkårene for opprøret, og dermed vil koloniserte stå i et avhengighetsforhold. Azar legger fram en enten-eller-versjon. Enten benyttes ulike våpen som tilhører kolonih Herren, og som denne er avhengig av for å være i et hegemonisk forhold til den koloniserte. Kolonimakten beseires da med slike våpen. Den koloniserte får makt, men blir også et speilbilde på fienden: «Det forhatte stedet eller posisjonen som herren har personifisert består; den har bare byttet eier» (Azar, 1997, s. 104). Eller så kjemper den koloniserte med våpen som er kjent fra før, men som kan gi helt motsatt effekt ved at strategien som makten har utøvd, bekrefte: «de nekter å akseptere samfunnets lover, er absolutt forskjellige fra oss og forstår seg ikke på allmennmenneskelige verdier» (Azar, 1997,

³ Originaltittel: Les damnés de la terre

s. 104-105). Grunnpilaren til avhengighetens problematikk var forankret i kolonialsystemets gestalt, mente Fanon (Azar, 1997, s. 106).

For utviklingen av postkolonialistisk teori, har verkene til Fanon vært viktige. Han har også vært med på å inspirere Said, en av de mest sentrale teoretikerne innen denne teorien (Claudi, 2020 s. 193). I følgende vil derfor Said få en nærmere presentasjon, som den andre av de to hovedteoretikerne som blir lagt vekt på i denne oppgaven.

2.1.2 Edward W. Said og *Orientalismen*

I det innledende essayet i *Orientalismen*, skriver Berit Thorbjørnsrud (2001, s. X) at det var søken etter en identitet som førte Said til orientalismen som vil bli beskrevet mer inngående i neste avsnitt. Et slikt felt innebar ikke bare at land ble militært kolonisert, men også at sinnet til et individ fikk en kulturell kolonisering.

Said bringer tanken fra Fanon videre om Vestens *andre*, forestillingen om den koloniserte, i den berømte boken *Orientalismen* fra 1978. Her kritiserer Said den vestlige oppfattelsen eller konstruksjonen av Orienten, Østen (Hauge, 2007, s. 15). Verket regnes av mange som den viktigste enkeltteksten i postkolonialismen. Orienten var opprinnelig studieobjektet til orientalisme. Begrepet orientalisme beskriver Said (1978/2001, s. 3) som: «En måte å komme overens med Orienten på, basert på Orientens spesielle stilling i vestlig europeisk erfaring». I verket fremhever han også hvordan kunnskapen og forståelsen til Vesten om Østen verken er politisk eller ideologisk nøytral. Ved å lese vestlige tekster om Østen, lærer vi dermed ikke noe om Orienten, fordi *den andre* ikke får komme til orde. Vi lærer kun om eksisterende forestillinger, og om de som har produsert tekstene, altså Vesten (Hauge, 2007, s. 18). For å definere orientalisme, benytter Said tankeretningen til den franske filosofen Michel Foucault. Said skriver slik:

Min påstand er at uten å se på orientalisme som en tankeretning, er det umulig å fatte den enormt systematiske disiplin som gjorde europeisk kultur i stand til å styre – og endog fremstille – Orienten politisk, sosiologisk, militært, ideologisk, vitenskapelig og imaginært i perioden etter opplysningstiden. (Said, 1978/2001, s. 5)

Said benytter denne foucaulske innsikten når han viser til hvordan europeisk kultur styrker sin egen identitet og blir stående som motpol til Orienten (Said, 1978/2001, s. 8).

Hensikten hans er å avdekke framveksten av forestillingene om Orienten, også kalt Østen, men også hvordan både USA og Europa holder et slikt tankegods ved like. I tillegg ser han på hvordan litteratur, filosofi, politikk og vestlig vitenskap har blitt preget, og fremdeles blir preget av skillet mellom Vesten og Østen. Slike forestillinger kan være vanskelig å oppdage for den som befinner seg i kulturkretsen til Vesten, for de blir presentert som realiteter og selvfølgeligheter. Det er her det ideologiske fundamentet til Said om Vestens anskuelse rundt Orienten manifesterer seg. I denne sammenhengen peker Said på oppfatninger som tas for gitt av Vesten. Det utvikles et kunstig skille mellom Vesten og Østen, mellom Oksidenten og Orienten, som blir ideologiens utgangspunkt. På hver side av dette skillet finner vi *oss og de andre* (Said, 1978/2001, referert i Claudi, 2020, s. 194).

I *Orientalismen* blir temaet *eurosentrisme* behandlet, dette går ut på at «[...] verden forstås og fremstilles fra et europeisk perspektiv» (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 102).

Perspektivet som Said representerer, er relevant fordi litteraturen er med på å avsløre slike stereotypier. Det er nesten umulig å unngå stereotypidanning, selv om kulturer bør fremstilles på en nyansert måte. Mennesker og kulturer vi kun kjenner til på avstand, blir gjerne gjenstand for visse forestillinger og forutinntatte holdninger. Overføring av holdninger skjer med påvirkning fra film, media generelt og litteratur. Kritisk bevissthet til stoffet er avgjørende. I denne konteksten er derfor en kritisk holdning og bevissthet om stereotypidannede prosesser i litteratur nødvendig. Når vi leser kan denne bevisstheten aktiveres (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 102).

Av *Orientalismen* fremkommer et viktig intellektuelt spørsmål, sett ut ifra inndelingen *oss og de andre*: «Kan man dele den menneskelige virkelighet, slik menneskelig virkelighet faktisk synes å være åpenbart forskjellig, inn i tydelig ulike kulturer, historier, tradisjoner, samfunn, endog raser, og overleve konsekvensene som mennesker?» (Said, 1978/2001, s. 53). Når Said skriver «konsekvensene som mennesker» i spørsmålet, ønsker han å gjøre rede for om det er mulig å unngå det fiendskapet som uttrykkes når mennesket kategoriseres som *oss*, vestlige, og *de andre*, orientalere. Det blir generaliserende å gjøre en inndeling av mennesket slik, og Said (1978/2001, s. 53) beskriver at det ikke er et stort mål i seg selv å påpeke viktigheten av skillet mellom individer. Ved å kategorisere mennesker som vestlige eller orientalere både som mål og utgangspunkt i offentlig politikk, analyse og forskning, er ren polarisering av ulikheter ofte et resultat. Med et rigid skille oppstår en begrensning av individer på tvers av tradisjoner, samfunn og kulturer. Said skriver dermed:

Kort sagt har orientalisme som en måte å tenke på for å hankses med det fremmede, fra sin tidligste moderne historie frem til i dag, typisk nok vist den beklagelige tendensen til all viten basert på så kjappe og greie benevnelser som «øst» og «vest»: til å kanalisere tenkning inn i en vestlig eller en østlig seksjon. (Said, 1978/2001, s. 53-54)

Tankemåten står sentralt i vestlige verdier, orientalistisk teori og praksis, fordi den vestlige makt har blitt rangert som den vitenskapelige sannhet (Said, 1978/2001, s. 54).

I tillegg er det verdt å påpeke at *oss og de andre* ikke bare omhandler skillet mellom individer. Said (1978/2001, s. 63) beskriver også et geografisk skille der han deler det slik: «Vårt land – barbarisk land». Det holder med at vi skaper et slikt skille for oss selv, en innbilt geografisk grense, der barbarene ikke nødvendigvis anerkjenner et slikt skille. Dermed får vi også her en inndeling mellom *vi* og *dem*, *oss* og *de andre*. Mentaliteten og territoriet beskriver Said som forskjellig fra *vår* (Said, 1978/2001, s. 63).

2.1.3 Den andre

Valget av Fanon og Said som hovedteoretikere er gjort for å poengtere viktigheten av skillet *oss og de andre*. Det følgende delkapitlet vil forankre *den andre* mer inngående. Det interessante er hvem som egentlig går inn under en slik kategorisering. Med det formål å knytte *den andre* til Samuel i den litterære analysen, vil delkapitlet derfor undersøke aktualiteten av *den andre* i samfunnet. Utgangspunktet for denne undersøkelsen er boken *Forestillinger om «DEN ANDRE. Images of Otherness»* (2001) med Line Alice Ytrehus som redaktør.

Ytrehus (2001, s. 10-11) tar for seg det stereotypiske rundt den mørkhudete. Hun trekker frem «Hottentott-Venus», en populær attraksjon i tidsrommet 1810-1815. En mørkhudet kvinne stod på utstilling, beskuet av vestlige personer. Hun fikk beskjed om hvordan hun skulle oppføre seg, og det var ønskelig at hun skulle bruke mimikk slik at publikum fikk assosiasjoner til en dyreskikkelse. Det ble diskutert om hun i det hele tatt var et menneske, eller om hun var et dyr, siden det ble hevdet at hun liknet mest på en orangutang. «Hottentott-Venus» var en mørkhudet kvinne som opplevde diskriminering på groveste vis. Å vise til henne er med på å vise holdninger som har vært i samfunnet i århundrer. I tillegg belyser eksempelet med denne kvinnen på utstilling hva som skjer med *den andre* i et vestlig samfunn, noe teoridelen bygger videre på.

Ifølge Ytrehus eksisterer fremdeles forestillingen om *den andre*. Hun skriver om hvem som egentlig blir ansett som annerledes i samfunnet vårt, der hun stiller et viktig spørsmål: «Hvorfor blir noen ekskludert fra vårt «vi»?» (Ytrehus, 2001, s. 11). Implisitt beskrives det som at *den andre* mangler noe som «vi» har av positive egenskaper. «Ofte forbindes *den andre* med urenhet, smittefare og kriminalitet. *Den andre* er også beskrevet som dyrisk, barnslig eller usivilisert. Dette er kjent både fra muntlig tradisjon fra forrige århundre og fra dagens mediabilder» (Ytrehus, 2001, s. 12). Slike stereotypiske holdninger kommer ikke kun av kategorisering av mennesker. Noen posisjoner gir mer definisjonsmakt enn andre, og slik kan forestillinger bli hegemoniske. Både Fanon og Said er opptatt av det hegemoniske forholdet mellom den koloniserte og kolonisten. Individuer fra den såkalte tredje verden får stereotypiske kjennetegn i form av at de knyttes til det som er primitivt og usivilisert. Dette er også med å bidra til at europeerne ser på de koloniserte som mindre verdt (Ytrehus, 2001, s. 12-13). Som Ytrehus (2001, s. 13) skriver om «Hottentott-Venus», var det selvsagt at koloniherrerne «kunne ta med en afrikaner hjem som et trofé». Det stereotypiske trenger ikke ha utspring fra virkeligheten, fordi «forestillinger om den andre er kulturelle konstruksjoner» (Ytrehus, 2001, s. 14). Likevel kan forestillingene få sosiale konsekvenser for relasjoner som *den andre* blir en del av, fordi *den andre* blir inkludert i en gruppe som er pekt ut som annerledes (Ytrehus, 2001, s. 14). I dag er det personer fra Latin- Amerika, Øst- Europa, Afrika og Asia som utgjør størsteparten av grupperingen *den andre*. I norsk offentlighet tilhører gjerne innvanderne denne gruppen, som utsettes for en «stereotyperings- og eksklusjonsprosess» (Ytrehus, 2001, s. 17).

2.1.4 Diaspora

Diskusjonen om kulturens rolle, både for avkoloniseringen, men også i en ny avkolonisert verden, la et solid grunnlag for postkolonial teori. Politiske debatter som oppstod i kjølvannet av avkoloniseringen, gjorde seg gjeldende for litteraturfagets kultursyn. Store, nye diasporaer ble skapt av avkoloniseringen, og fra hele verden kom intellektuelle i kontakt på nye måter (Vold, 2019, s. 26).

Diasporabegrepet har greske røtter og betyr å spre og å så frø. Både frivillig, ufrivillig eller med tvang, ble mennesker spredt via imperialismen og slavehandel, fra hjemstedet sitt til over hele verden. Det resulterte i at en ny kultur vokste fram, både i form av de nye stedenes skikker, men også med en blanding fra de kjente skikkene de hadde fra opprinnelsesstedet. I nyere tid har det dannet seg nye diasporaer i form av flukt og krig, men også gjennom enklere

kommunikasjon som internett, arbeidsmuligheter og avkolonisering (Vold, 2019, s. 280). Begrepet diaspora kan betegnes som: «En gruppe som har bosatt seg i et nytt land uten å feste tidspunktet til en bestemt generasjon, og gir vekt til tematikk knyttet til det sosiale, til identitet og til tilhørighet» (Vold, 2019, s. 281). I historisk sammenheng har diasporabegrepet direkte tilknytning til jødernes spredning. Andrew Smith (2004, s. 256) viser i denne sammenhengen til et paradoks. Begrepet diaspora i seg selv skal være nøytralt, men det vekkes likevel følelser rundt en lengsel etter et hjemland, og tvunget eksil. I denne forbindelse kan det være aktuelt å diskutere hva et hjemland egentlig er. Begrepet omfatter egentlig tilhørigheten til et hjemland, følelsen av territorium. Likevel er det slik at kulturell praksis ikke er knyttet til et bestemt sted, fordi ulike diasporaer krysser landegrenser. Det vil si at kulturen kan flytte på seg, endres og spres, selv om den har røtter knyttet til et spesifikt sted. Både i litteraturen og i livet vil det være komplisert å trekke grenser mellom *oss* og *de andre* (Vold, 2019, s. 280).

2.2 Martha Nussbaum

Irene Engelstad (Nussbaum, 2016, s. 9) skriver om filosofen Martha Nussbaum i innledningen til boka *Litteraturens etikk* (2016). Nussbaum interesserer seg for mange fagområder, deriblant litteratur, «[...] hun gjør studier av kunst og litteratur til et viktig anliggende» (Nussbaum, 2016, s. 9). «Litteraturen kan, mener Nussbaum, bidra til moralfilosofien fordi den kan utvikle vår etiske tenkning» (Nussbaum, 2016, s. 9). Videre mener Nussbaum dette om litteraturens potensial: «Litteraturens politiske potensial er at den kan føre oss inn i et annet menneskets liv mens vi samtidig fortsetter å være oss selv» (Nussbaum, 2016, s. 56). Dette inngår i det Nussbaum omtaler som *den narrative forestillingsevne*. Den skapes gjennom lesning av litteratur, blant annet å få innsikt i andres livssituasjon. «Det å forstå hvordan for eksempel en bakgrunn preget av rasestereotyper kan påvirke selvtilliten, evnen til å lykkes og evnen til å elske» (Nussbaum, 2016, s. 29), er med på å gjøre oss i stand til å forstå samfunnet, og gi oss muligheter til å delta i samfunnet. For å trene på moralsk samhandling, kan *den narrative forestillingsevnen* være en forberedelse. Medlidenhet er et annet viktig element: «Medlidenhet innebærer en innsikt i at et annet menneske, som på sett og vis ligner en selv, har opplevd en betydelig smerte eller vært utsatt for en ulykke som personen selv er helt eller delvis uskyldig i» (Nussbaum, 2016, s. 32). Det å kunne vise følelser for andre mennesker og dyr, og sette seg inn i deres situasjon er en viktig livserfaring. «Hvis den litterære forestillingsevnen utvikler medlidenhet, og hvis medlidenhet er en grunnleggende forutsetning for ansvarlig samfunnsdeltakelse, er det gode grunner til å undervise i verker som fremmer de formene for medlidende forståelse vi ønsker og trenger»

(Nussbaum, 2016, s. 43). Empati og fellesskapsfølelse er viktige begreper som kan trekkes inn her. Dette viser at man gjennom litteratur kan lære seg hva empati og medfølelse er, og få en felles forståelse av hvordan ulike mennesker har det, og opplever verden.

I kapitlet om moralske (og umoralske) følelser beskrives det at mennesker oppfører seg dårligere hvis *den andre* fremstilles som et dyr, ikke har et navn eller bare et nummer. Dette knyttes til ulike situasjoner, og det kan underbygges av observasjoner som er gjort (Nussbaum, 2016, s. 209). Det blir også i slutten av kapitlet listet opp en rekke tiltak som kan gjennomføres for å utvikle elevenes evner til å kunne se andre menneskers perspektiver. Det å kunne se verden med litt andre øyne, og se «[...] spesielt de som samfunnet er tilbøyelig til å betrakte som mindreverdige eller som «rene objekter» (Nussbaum, 2019, s. 210), er en viktig prosess mot å bli et godt menneske.

2.3 Sammenfatning

I teorikapitlet har det blitt skrevet om postkolonialistisk litteraturteori der utgangspunktet er å undersøke tekster som har en undertone av det imperiale. Det som undersøkes er maktforholdet mellom Vesten og det ikke-vestlige samfunnet, samt hvordan et slikt maktforhold opprettholdes. Fanon og Said har blitt trukket frem som to viktige hovedteoretikere der deres arbeid knyttet til identitet, stereotypier og skillet *oss og de andre*, vil være sentralt i analysen av den dynamiske karakteren Samuel. Gjennom postkolonialistisk litteraturteori vil det være mulig å gjennomsyre den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* i den litterære analysen. *Den andre* blir forankret ytterligere for å tydeliggjøre begrepet, nettopp fordi hovedvekten i denne avhandlingen er på Samuel som inngår i gruppen som *den andre*. I den litterære analysen vil tilhørigheten til et hjemland bli kommentert, og dermed også diaspora. Avslutningsvis i teoridelen har vi trukket frem Nussbaum, nettopp fordi det ikke er til å unngå at vi tidvis vil trekke inn leseren i analysen vår.

3.0 Metodiske betraktninger

I innledning ble det skrevet at vi vil gjøre en litterær analyse, og gjennom nærlesning vil vi undersøke det affektive aspektet til den dynamiske karakteren, Samuel. Vi støtter oss til to bøker av Andersen. I boken *Forstå fortellinger. Innføring i litterær analyse* har vi hentet ulike elementer som vi anvender i analysen: affektive rom og emosjonelle geografier, affektive impulskilder, emosjonelt hegemoni, samt følelsenes varighet, og life-script. Elementene vil

også bli brukt som overskrifter, slik Andersen selv gjør. *Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi*, den andre boka fra Andersen som vi benytter oss av, brukes også videre i analysen når vi undersøker det affektive aspektet. I tillegg implementerer vi et relevant element fra denne boken, nemlig triggerfigur. En affektiv triggerfigur kan ha en birolle i historien med en bestemt funksjon. Andersen (2016, s. 56) beskriver det slik at triggerfiguren blir en «[...] narrativ markør for den stigende emosjonelle spenningen i teksten», altså en «[...] emosjonell målepinne» (Andersen, 2016, s. 56). Følelsene som triggerfiguren innehar kan overføres som noe gjenkjennbart for leseren, der det skapes «[...] emosjonell spenning» (Andersen, 2016, s. 56) som gjør at leseren kan kjenne på de samme følelsene. Gjennom begge bøkene til Andersen har vi fått konkrete verktøy å bruke i den litterære analysen, nettopp fordi vårt engasjement er å undersøke Samuel som en dynamisk karakter.

Andersen (2019, s. 37) introduserer *runde figurer* når han ser på karakterer som ikke kan «beskrives én gang for alle». Slike *runde figurer* har en dynamisk karakter ved at de gjennom hele fortellingen forandrer eller utvikler måten de føler eller tenker på. Den dynamiske karakteren har dermed ikke konstante følelser og tanker, men tankesettet er i stadig endring. Følelsene og tankene bærer preg av å være situasjonsbetinget, som gjør at karakterene kan gjennomgå en utvikling. Mot slutten av fortellingen kan dermed en dynamisk karakter fremstå annerledes enn det den gjorde på begynnelsen av fortellingen. Det er ikke ukjent at motstridende tanker og følelser, altså ambivalente tanker, kan gjøre seg gjeldende på samme tid. Hos leseren kan dette skape motsetningsfulle reaksjoner. Det vil si at selv om karakteren gjør noe som eksplisitt er ugreit, kan leseren sympatisere med karakteren, grunnet de tankene og følelsene som ligger bak valget (Andersen, 2019, s. 37-38). Andersen (2019, s. 38) viser til noen generelle elementer som kan bidra i analysen av det «dynamiske affektive aspektet». Vi har valgt å støtte oss på et utvalg av elementene, da vi mener at det er de som best kan bidra til å belyse Samuel i interaksjon med Emilie, samt det viktige skillet i oppgaven vår, *oss og de andre*.

Andersen (2019, s. 38) skriver om at følelsesmessige reaksjoner på det som skjer ikke nødvendigvis bare kommer av fortellingens handlingsgang. I noen hendelser er det omvendt:

Personenes affekter er fortellingens handlingsdrivende element, og de frembringer hendelser. Det er likevel ikke slik at følelser bestandig er noe som veller opp fra merkelige personers indre. Steder, omgivelser og situasjoner kan så å si *inneholde et affektivt register* som skaper en *normalitet* det er nesten umulig å stille seg utenfor. Og

hvis man gjør det, vil det i seg selv skape affektive reaksjoner. (Andersen, 2019, s. 38)

Når vi skal analysere det affektive nivået til fortellinger, er det slike forhold man bør fokusere på. Videre forklares de ulike elementene som er med i den litterære analysen.

3.1 Affektive rom og emosjonelle geografier

Det blir anvendt kraftige virkemidler for å opprette forskjellige affektive rom, for i affektiv narratologi spiller lokaliteten en viktig rolle. «Forfatteren skaper ved narrative virkemidler spesifikke affektive eller emosjonelle rom, og lar personenes affekter utspille seg i disse for å oppnå bestemte effekter» (Andersen, 2016, s. 52). Det vil dermed si at omgivelsene rundt lokaliseringen av emosjonelle hendelser ikke vil være nøytrale for bestemte følelsesutbrudd (Andersen, 2016, s. 52). Et eksempel som Andersen viser til, er kirken. Det er to ulike affektive rom når man tenker på *i* kirken og *utenfor* bygningen. Rommene skaper en egen stemning der følelser og forventinger knyttes til det gitte rommet. Det skjer en «affektiv koding av ulike emosjonelle rom» (Andersen, 2019, s. 39), der det blir en endring av den affektive situasjonen for personene. Det kan imidlertid være slik at en lokalitet er forskjellig kodet for to ulike karakterer. Andersen (2016, s. 132) eksemplifiserer den forskjellige kodingen av et sted, ut ifra Henrik Ibsen sitt verk, *Brand*. Der står Brand og Agnes på en kirkegård. Brand beskriver kirkegården «ved sitt rette navn, kontant, kaldt og brutalt [...]» (Andersen, 2016, s. 132), mens Agnes knytter kirkegården til lengsel og sorg. Emosjonene som oppstår på kirkegården er derfor ulikt kodet, selv om de befinner seg på samme lokalitet.

Både emosjonelle makro- og mikrogeografier finnes knyttet til emosjonelle hendelser sin lokalisering. Det kan ligge i begrepene makro og mikro, at det har noe med store og små lokaliteter å gjøre. Makrogeografier kan for eksempel omhandle ulike land, mens mikrogeografier kan være mer lokalt, knyttet til ulike byer i et land (Andersen, 2016, s. 52). Lokaliseringen og tilknytningen til hjemmet representerer *normalcy* ifølge professor Patric Colm Hogan (2011, referert i Andersen, 2016, s. 132). Når man tenker på hjemmet, knyttes det ofte følelser som trygghet, ro og sikkerhet, men det er ikke nødvendigvis tilfelle. For å analysere dynamiske karakterers affekter, er affektive rom og emosjonelle geografier viktige å se nærmere på. Å legge til grunn hva som er rommenes normalitet og mulige brudd på normaliteten, blir viktige fokusområder.

3.2 Affektive impulsilder

Den vanligste affektive impulsilden i litterære fortellinger, er en konkret impulsilde som kommer fra den ytre verden og som formidler en hendelse. Andersen (2019, s. 43) beskriver det slik: «noe skjer, og hendelsen setter i gang reaksjoner hos karakterene». Likevel kan også det motsatte skje. Det kan forekomme at impulsildene til en karakter fremstår som ukjente. Derfor må man i en analyse være oppmerksom på både indre og ytre hendelser, som ulike typer impulsilder for å se på karakterenes affekter og reaksjoner. Skjulte varianter av impulsilder som: «*minner, fantasier, drømmer, hysteri, hallusinasjoner, forventninger, planer og prosjekter*, ja, kanskje skulle man også inkludere *ideologier*» (Andersen, 2016, s. 72). Den ytre impulsen kan sette i gang en indre prosess som ikke samsvarer med den ytre hendelsen (Andersen, 2019, s. 43).

I tillegg til at affektive impulsilder har en årsak, kan de også være målstyrte. De kan styres av: «intellektet, av ideer, ideologier eller politiske og religiøse oppfatninger – eller av profesjonelle oppgaver» (Andersen, 2019, s. 44). Et eksempel som Andersen (2019, s. 44) trekker fram er empatinivået hos forskjellige samfunnsgrupper, som kan styres av politiske synspunkter.

3.3 Emosjonelt hegemoni

Andersen (2019, s. 45) viser til det asymmetriske forholdet mellom Brand og kona Agnes når han skal eksemplifisere emosjonelt hegemoni. Brand mener å ha rett på å tukte sin kone og virker nådeløs overfor hennes sorg over tapet av sønnen. Dette viser at «emosjonelt hegemoni følger et kjønnsmonster der makten er mannlig» (Andersen, 2019, s. 45). Alison M. Jaggar (1992, sitert i Andersen, 2016 s. 137) følger opp dominerende grupper:

Within a hierarchical society, the norms and values that predominate end to serve the interest of the dominant group. Within a capitalist, white supremacist, and male-dominant society, the predominant values will tend to serve the interests of rich white men.

I sitatet viser hun til at normer og verdier tjener interessene til gruppen som er dominerende i samfunnet. Hun gjør et poeng ut av at den dominerende gruppen ofte er rike, hvite menn. I romanene er det ikke en mannsdominerende kultur, men det er andre tydelige maktstrukturer å oppdrive: hvit-svart, Vesten-Østen, fornuft-følelse. Relasjoner mellom personer og affektive reaksjoner er knyttet sammen. Slik som det blir vist i eksempelet om Brand og kona Agnes,

kan emosjonelt hegemoni være når en av kjønnsrollene utøver makt. Ofte er det kvinnen som får rollen som den kuede, men Jagger (1992, referert i Andersen, 2016, s. 138) utvider også betrakningsmåten når hun belyser problematikken rundt emosjonelt hegemoni. Ved samfunnets emosjonelle hegemoni, kan slike roller gjelde flere, deriblant underpriviligerte grupper. Hun eksemplifiserer grupper med «raser, klasser og seksuelle minoriteter» (Jagger, 1992, referert i Andersen, 2016, s. 138). Ett av virkemidlene som blir benyttet av makthaveren, er emosjonelt hegemoni. Likevel er det ikke bestandig slik, for den kuede kan også bruke emosjonelt hegemoni for å ta «emosjonell hevn over situasjonen og skjebnen» (Andersen, 2019, s. 45-46).

3.4 Følelsenes varighet

Følelsenes varighet kan omhandle stemningsskifter, der karakterene beveger seg gjennom et stemningsregister. Det være seg at en person går fra å være i godt humør til misnøye, eller at det, for eksempel er anspent stemning mellom to personer. Emosjonenes varighet hentyder til tidsaspektet. Emosjoner kan ha en varighet lenge etter et forårsaket øyeblikk. De vedvarer i ulike situasjoner der «de ikke har noen klar og direkte betydning som tilpasning» (Vikan, 2014, s. 178). Derfor står emosjoner og hukommelse i en forbindelse med hverandre. Hukommelsen settes i gang med bidrag fra emosjoner, deretter er det hukommelsen som fører emosjonen videre. Ved personer med PTSD, posttraumatisk stressreaksjon er dette et problem. I tillegg kan emosjoner være en kongruerende hukommelsesfaktor. Det kan på denne måten oppstå et mønster av følelser, der en positiv hendelse kan utløse glede, og dermed vil slike følelser lede til enda en hendelse som er positiv (Vikan, 2014, s. 178). Professor Arne Vikan (2014, s. 178) beskriver hukommelse og emosjoner som nært knyttet til hverandre: «[...] emosjoner og hukommelse er så nært forbundet at de nesten går over i hverandre». Vi er kjent med at Vikan referer til virkeligheten når han beskriver emosjoner hos mennesker. Likevel benytter vi Vikans beskrivelser og trekker det inn i det fiktive universet, når vi undersøker en dynamisk karakter.

Andersen (2016, s. 20) refererer til psykolog Keith Oatley som tar for seg affekt- begrepet: «Oatley skiller i utgangspunktet mellom *reactive emotions*, *moods*, *sentiments* og *preferences*». Følelsenes varighet og hva som frembringer dem, er karakteristiske trekk som er viktige i denne sammenhengen (Andersen, 2016, s. 20).

Når noe inntreffer som fremstår uventet, skjer *reactive emotions* brått. Det vil si at det skjer en hendelse som man ikke var forberedt på at skulle skje. «En plutselig, uventet hendelse fremkaller en reaksjon som både er av kognitiv og kroppslig art» (Andersen, 2016, s. 20). *Reactive emotions* indikerer endring, som ofte handler om at man blir beredt til å handle (Andersen, 2016, s. 20).

Går følelsene over lengre tid, timer eller dager, er følelsene knyttet til *moods*. *Moods* står som en motsetning til *reactive emotions* som ofte har årsaker som er tydelige. Ved *moods* kan emosjoner skyldes noe som er mer skjult, også for en selv. Uten å vite årsaken til det, kan man oppleve irritabilitet, tristhet eller begeistring. Tilværelsen vil preges av *moods*, og selv om årsaken ikke trenger å være opplagt, vil slike følelser påvirke livskraften til et individ (Andersen, 2016, s. 20-21).

Sentiments kan være med å bestemme et livslangt forhold til andre mennesker, fordi følelsene kan vare i flere år (Andersen, 2016, s. 21). Eksempler på slike følelser er vennskap og kjærlighet. Forskjellen på *reactive emotions* og *sentiments* beskriver Andersen (2016, s. 21) slik: «*Reactive emotions* forårsaker en endring i engasjement, mens sentiment er betegnelse for et fortsatt engasjement».

Preferences er en emosjon som knyttes til «vår legning eller våre emosjonelle tilbøyeligheter» (Andersen, 2019, s. 47). Det kan settes i kontrast med at noen er blide, mens andre mer alvorlige. Noen mennesker sprer glede rundt seg, mens andre er mer melankolske (Andersen, 2019, s. 47).

3.5 Script

Det siste elementet som blir presentert er Script. Følelser kan oppstå akutt, men følelser kan også forekomme i en serie der individet ikke får muligheten til å få en pause «i en nøytral emosjonell tilstand» (Andersen, 2016, s. 21). Når en serie av emosjoner oppstår, blir det mer som personlighetstrekk, snarere enn følelser som oppstår fra emosjonelle begivenheter. Følelsene i seriene karakteriserer Andersen (2016, s. 21) som de samme følelsene som ofte gjentar seg gang på gang, altså script. Script er en serie av følelser, der noen av dem kan være automatisert gjennom instinkter. Vi har for eksempel frykt-flukt instinktet som er felles for alle pattedyr, men mennesker har færre automatiserte følelser enn andre individer (Andersen,

2019, s. 40). Script «[...] kan gjenta seg i enkeltpersoner liv eller manifestere seg som mønstre i karakterers livsløp» (Andersen, 2019, s. 40). Derfor kan vi si at følelsenes varighet og script har en tilknytning. Har et menneske emosjonelle problemer, vil man handle ut ifra script, og dermed vil hvert element i scriptet være med å påvirke serien av reaksjoner. Hos personer som har life-scripts som er emosjonelt sterke, vil det bli en sammenheng mellom emosjoner som oppstår raskt, *reactive emotions*, og emosjoner som varer lenger, som *moods*, *sentiments* eller *preferences* (Andersen, 2016, s. 22).

Det er noen følelser som vil være karakteristiske for bestemte karakterer, og det er emosjonelle scripts. Slike scripts kan oppfattes atypiske, og fremstå individuelle. De kan fremstå repeterende i livet til en person, eller presenteres i karakterens livsløp som et mønster, life scripts. Det avvikende scriptet som blir lagt merke til, vil man automatisk prøve å finne en årsak til. Finner vi ikke en årsak, for eksempel en forhistorie, en fortid som gjør at personen opptrer slik, vil vi forestille oss en. På denne måten kan spenningen øke for leseren som leser en roman, hvis noe uopplært knyttes til karakterens affektive fremferd. Det vil dermed knytte seg en forventning til fortsettelsen, og et sterkt ønske om en oppklaring (Andersen, 2019, s. 41). Et avsluttende poeng fra Andersen er dermed: «[...] scripts, forventede scripts, individuelle og avvikende scripts eller «feil» scripts kan være gode innfallsvinkler til analyse av fortellinger» (Andersen, 2019, s. 43). Spørsmål om utelatte oppklaringer, årsaker og forklaringer vil ofte være knyttet opp mot slike tilnæringsmåter.

4.0 Litterær analyse

I dette kapitlet presenteres analysen av *Barsakh* og *De som ikke finnes*. Målet med analysen er å undersøke på hvilke måter den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk gjennom hendelsene og påvirkningene som Samuel utsettes for. Det affektive aspektet til Samuel vil være relevant, fordi han er en dynamisk karakter i stadig følelsesmessig endring. På aktuelle steder i analysen vil likevel Emilie bli viet noe plass, men det er med bevissthet om at hennes opplevelser er viktige for Samuels hendelser og emosjoner. Dette er også en av måtene som gjør det mulig å undersøke skillet Vesten og Østen, *oss og de andre*. Det vil være mest naturlig å trekke inn *oss og de andre* underveis i analysen, fordi polariteten blir undersøkt gjennom ulike elementer som belyses. Dette er et bevisst valg for å vise analysens tyngde, og for å få frem at *oss og de andre* er gjennomgående i begge romanene.

For å få nærmere innsikt i dette skillet, og på hvilke måter det kommer til uttrykk gjennom hendelsene Samuel utsettes for og hans affektive aspekt, søkes støtte i teorien som ble presentert i teorikapitlet. En felles faktor for Fanon og Said er at de begge går innunder postkolonialistiske litteraturteoretikere, hvis mål er å arbeide med kanoniserte tekster, der det imperiale ligger som en undertone (Hauge, 2007, s. 20). De ønsker både å undersøke og å kritisere hvordan Vesten blir anerkjent som den økonomiske, intellektuelle, politiske og kulturelle kjernen, mens motpolen blir de koloniserte (Claudi, 2020, s. 191). I metodiske betraktninger presenteres analyseverktøyet som undersøker det affektive perspektivet. Elementene vil dermed være: affektive rom og emosjonelle geografier, affektive impulsilder, emosjonelt hegemoni, følelsenes varighet og script. Først belyses *Barsakh* og deretter *De som ikke finnes*. Avslutningsvis tar analysen for seg det som er felles for de to romanene: Tematikk med vekt på *den andre*. I tillegg til de publikasjoner som så langt er nevnt, er Rolf Gaaslands bok: *Fortellerens hemmeligheter. Innføring i litterær analyse* (1999) brukt som støtte.

Analysen legger til grunn et rigid skille mellom de to dynamiske karakterene, og dermed også et tydelig skille mellom *oss og de andre*. Engasjementet rundt et slik skille kan muligens oppleves noe overdrevent. Det kan selvsagt også høre til at forfatteren tillegges valg han ikke har gjort. På den andre siden, er det nettopp skillet *oss og de andre* som har vært drivkraften i arbeidet med analysen, og dermed er det naturlig at nettopp polariteten er gjenstand for refleksjon i avhandlingen.

4.1 Barsakh

4.1.1 Handlingsreferat

Åpningssekvensen i romanen er en liten båt Samuel og de andre flyktningene har tilbrakt mange dager i. Samuel slutter å telle dagene om bord når de passerer dag 17. Etter en nådeløs presentasjon av døgnene på havet, blir det et innblikk i hvorfor han risikerer livet sitt for å krysse havet over til Gran Canaria. Hans første møte med Vesten og det han tenker er et bedre liv, er på en café i hjembyen flere år tidligere. Der sitter både barn og voksne foran en gammel TV og ser på amerikanske tv-serier. Forestillingen om overdådighet, i form av flotte leiligheter og dyre klær, vekker en lengsel i Samuel. Senere blir han overbevist når fetteren emigrerer til Sverige, og Samuel får se et fotografi av ham.

Før Samuel reiser fra Ghana, fortelles det at moren har et ønske om at han skal dra, grunnet økonomiske problemer. Samuel er 17 år, men 18-årsdagen hans nærmer seg. Håpet er å komme seg i land på Gran Canaria før han blir ansett som voksen. Da er det mye større sannsynlighet for at han får bli. På den tjuende dagen fyller Samuel 18 år, men det er ikke før på den tjuende dagen til havs, at de ser land. Det er også her historien til Emilie og Samuel flettes i hverandre. Emilie hjelper dem i land, og til et hus som ligger oppe i høyden, et skjulested fra myndighetene. Samuel får god kontakt med Emilie, og de har flere samtaler der de blir kjent med hverandre. Omsider ender romanen med at Samuel og Emilie blir tatt av politiet. Emilie får gå fri etter en samtale, samtidig som Samuel blir sendt til flyktningmottaket på Gran Canaria.

4.1.2 Komposisjon og fortellerstemme

Barsakh har 23 kapitler, som igjen er delt i tre, del I, del II og del III. Del I består av 16 kapitler, hvorav Emilie har fokaliseringsinstansen i ni av kapitlene, og Samuel har fokaliseringsinstansen i sju av dem. Del II bryter med handlingen i romanen forøvrig ved å være et spesielt parti, for der presenteres ti unike jeg-fortellere. Det vil bli skrevet mer om dette partiet senere i analysen. I del III er det også veksling mellom hvem som har fokaliseringsinstansen, Emilie har fem av kapitlene, til forskjell fra Samuel som har to. De ulike kapitlene har overskrifter som sier noe om det konkrete innholdet, gjennom at de er konsise. Et eksempel er: «Passasjerlisten» (Stranger, 2009, s. 48) og «Tilbake til hotellet» (Stranger, 2009, s. 89). Vekslingen som finner sted mellom Emilie og Samuel er markert typografisk ved at kapitlene der Samuel har fokaliseringsinstansen, er skrevet i kursiv. På den måten bidrar markeringen til at en ung leser enkelt kan skille mellom hvem som innehar fokaliseringsinstansen. Eksempler som er hentet fra kursiverte kapitler, vil dermed bli sitert i kursiv, dette gjelder både for *Barsakh* og *De som ikke finnes*.

Omslaget til *Barsakh* er et bilde som også blir referert til i romanen. Før Samuel begir seg ut på reisen over havet mot Gran Canaria, møter han en gatekunstner. Denne gatekunstneren har tegnet en illustrasjon med romanens tittel skrevet i store bokstaver. «*Han hadde malt en rød båt, med silhuettene av mennesker oppi. Noen av dem hadde falt over bord og sank gjennom vannet [...] BARSAKH, sto det skrevet over båten med brede bokstaver*» (Stranger, 2009, s. 43). Omslaget er med på å hente frem elementer fra romanens tematikk. På bildet illustreres mennesker som flykter mot et bedre liv, og også en øy med det spanske flagget i det fjerne. I samme illustrasjon avbildes mennesker i havet som må gi opp sin livs kamp. Forsiden er delt i

to, og allerede her kan det tenkes at det fremkommer et skille *oss og de andre*. Med andre ord: Forsiden passer godt til vinklingen som er valgt for denne analysen. Said (1978/2001. s. 53) gjør rede for at det blir generaliserende å dele menneskegrupper inn i *oss og de andre*, for resultatet av en slik kategorisering vil ofte være ren polarisering av ulikheter. Omslaget kan bidra til å vise dette rigide skillet ved at det øverst er avbildet palmer og en skyfri, blå himmel, noe som kan være en indikasjon på Vesten. Nedre del illustrerer en grå mur og skyggetegninger av det man kan anta er flyktninger, Østen. Det kontrasteres mellom Vesten og Østen i form av farger, men også i valg av plassering, der Vesten er øverst på omslaget. Personer fra vestlige land kan i tillegg assosiere palmer med gode emosjoner eller positive opplevelser, som ferie i varmere strøk. Nedre del av omslaget, virker å ha et mer negativt ladet preg, der farger uteblir. Bildet illustrerer en båt med mennesker som sitter tett i tett, der noen også er i havet. Noen av personene er svarte og skyggebelagte, muligens brukt som symbol på en dyster reise over havet. Tittelen *Barsakh* står med store bokstaver, med uthevet font, mens forfatterens navn er skrevet i rødt. Under tittelen, står det tre navn: *Emilie, Samuel* og *Gran Canaria*. Det blir ikke gitt videre informasjon om selve handlingen, men med de tre navnene, er det klart både hvem det handler om, og også hvor store deler av handlingen skal finne sted.

Romanen inneholder illustrasjoner og dokumentariske innslag. Grafiske bilder fremstilles gjennom fotografier og faktatekst, og alt dette blir meningsbærende elementer. I sluttnotene får leseren informasjon om hvor bildene er hentet fra. Noen er hentet fra dokumentarfilmene: «Out of Africa – Spain» og «Traveling with migrants – Mali», mens stillbildene er hentet fra et dataspill: «Asylspillet». Sluttnotene, samt det faktum at forfatteren har valgt å ha med stillbilder fra et spill om det å være flyktning, kan bidra til å sette fokus på skillet *oss og de andre*. Det oppfattes absurd at noen mennesker risikerer livet for å ta seg fra Afrika til Europa, mens via «Asylspillet» kan man gjennom underholdning prøve seg som flyktning. På den andre siden kan det å spille «Asylspillet» bidra til å øke forståelsen for hvordan en flukt fra Afrika til Europa fortoner seg. Et slikt spill kan gi innsikt, eller i det minste bidra til at leseren får mulighet til å reflektere over hvordan en flyktnings reise kan arte seg.

Stillbildene, som er hentet fra dokumentarfilmene, vises flere steder i romanen. Allerede før leseren blir introdusert for tekst er det et bilde med romanens tittel, *Barsakh*. Illustrasjonen er et forstørret bilde av omslaget til romanen med teksten: «Barsakh is the afterlife» (Stranger, 2009, s. 5). På siden etter står det skrevet en kort, kursivert tekst av «Paul Mitchell,

wsws.org» (Stranger, 2009, s. 7). Han skriver om en båt med flyktninger som i 2006 ble funnet drivende ved Barbados, den karibiske øya. Det var arbeidere fra Senegal som hadde betalt store summer for å komme seg over Atlanterhavet (Stranger, 2009, s. 7). Det ble funnet et brev fra en av flyktningene med følgende tekst: «Jeg vil gjerne sende disse pengene til min familie i Bassada. Jeg beklager. Dette er slutten på mitt liv, i dette store marokkanske havet» (Stranger, 2009, s. 7). En slik hendelse fra virkeligheten fungerer som en viktig introduksjon til den videre handlingen i romanen.

I kapittel 6 får leseren på ny presentert stillbilder fra dokumentaren, samt fra dataspillet. Samuel møter en som heter Daniel på en kafé i Gao. Her blir leseren presentert for et mislykket forsøk på å ta seg gjennom Sahara. Daniels historie blir vist gjennom: «Den morsomme versjonen, med bilder fra dataspill» (Stranger, 2009, s. 32), og gjennom: «Den fotorealistiske versjonen» (Stranger, 2009, s. 35-36). Skillet mellom fiksjon og virkelighet kan fremstå utydelig når det vises bilder fra dataspill og fra det virkelige liv i en og samme sekvens. I tillegg er bildene kontrasterende i seg selv, i form av det realistiske og det fiktive. I en ungdomsroman kan slike illustrasjoner både motivere for videre lesning og skape nysgjerrighet. Slik kan, som Nussbaum (2016, s. 29) presenterer, *den narrative forestillingsevnen* til leseren, muligens etableres tidligere enn ved en roman uten slike innslag, fordi disse kan bidra til å gi leseren en enda bedre innsikt i andres livssituasjon. I del I kan det tenkes at bildene er brukt som virkemidler, for å tydeliggjøre det som forklares. I del III, derimot, er det ikke bilder i selve teksten. Helt til slutt, etter epilogen, er det likevel to stillbilder av en mørkhudet, ung gutt som sier: «For as long as I live, I will try again. For my family's sake, not for me» (Stranger 2009, s. 133). En mulig illustrasjon av Samuel sitt ønske om å prøve å komme seg til Europa igjen, kan ligge implisitt i de to bildene, muligens som et frampek på at det er tenkt en roman til.

Til slutt i romanen er epilogen, formet som et fly.

Illustrasjonen til høyre viser utformingen. Epilogen handler om Emilie og familien hennes som sitter i flyet på vei hjem til Norge. Mye skal bearbejdes etter en nokså traumatisk opplevelse, i møte med det som kan virke som noe helt ukjent. På et tidspunkt beskrives også en endring hos Emilie: «Det var bare to uker siden de dro hjemmefra, men det føltes som et annet liv. Som en annen Emilie» (Stranger, 2009, s. 131). Hun

23
Epilog

Flere vinge langsomt
et på rullebanen. Emilie satt
og så et gjennom det lille vinduet.
Faren satt ved siden av henne. På
samma kranen satt Sebastian og moren.
De siste dagene hadde all tiden blitt framfrem.
Emilie hadde sovnet mange. Kanskje på Samuel. Galt. Hun hadde prøvd
å spise mer. Det var bare to uker siden de dro hjemmefra, men det føltes som et annet liv. Som en annen Emilie.
Hå som de på flyet, på vei hjemmefra. På vei til skole og venner. En tom fragsjehel passerte dem, og kjente inn til gaten.
Flyet rullet fortere og fortere bortover,
og noenone hadde ansett land-
skapet, eller flyetoppet let-
te inn bakken og flyet opp
over havet. Emilie lotte pan-
nen med vinduet. Et stund det
var stumt det noen nå, tenkte
hun. Et stund det var stumt
det skåret nå merker
stare vakkert i små
blått, på vei over til
et nytt liv.

(Stranger, 2009, s. 131)

har sovet mye, grått og også prøvd å spise mer enn tidligere. Tankene hennes om bord på flyet tar henne tilbake til alle flyktingene, som må risikere livet sitt for å krysse havet på jakt etter et bedre liv. Epilogen kan aksentuere skille *oss og de andre*. Emilie bryter opp og reiser hjem til sitt liv, samtidig som Samuel fortsetter kampen som papirløs flykting. I teoridelen blir det vist til stereotyper i litteraturen. Det slås fast at stereotypidanning er uunngåelig. Årsaken er at mennesker og kulturer man kun kjenner til på avstand, danner grobunn for visse forestillinger (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 102). Epilogen kan bidra til å opprettholde det stereotypiske for Vesten og Østen. Ut ifra det Samoilow & Myren-Svelstad (2020, s. 102) skriver om stereotypidanning, er det aksiomatisk at skjebnen til karakterene ender slik de gjør, kanskje spesielt når epilogen poengteres gjennom utformingen av et fly. Flyet skaper et skille mellom Samuel og Emilie siden Samuel ikke har økonomiske muligheter til å reise med fly, annet enn hvis han blir deportert til hjemlandet. For Emilie er en slik reise, mest sannsynlig, helt normalt. Her kan det vises til en forestilling om at Emilie er den ressurssterke fra Vesten, og Samuel er en med begrensede midler fra Østen. Likevel blir det kanskje utfordrende å vise til en stereotypidanning her, fordi Emilie har blitt utfordret gjennom hendelsene i romanen. På grunn av det viser hun at en slik forestilling kan brytes, fordi hun på mange måter har blitt en «annen Emilie» i møte med Samuel.

Det kan selvsagt diskuteres hva som er poenget med å forme epilogen som et fly. Det er ikke sikkert at intensjonen med epilogen er annet enn å avslutte den på en ukomplisert måte. Kanskje den enkle grunnen er at siden Emilie sitter på et fly, er det gjort et valg om å forme teksten som et fly, uten mer baktanke enn som så. *Barsakh* er en ungdomsroman og det kan være berettiget å anvende grep som skaper litt oppmerksomhet. «Eit ønske om dette frå forfattaren si side kan for eksempel vise seg i ein vilje til å knyte stoffet til ungdomslesarens erfaringar, gjere det fjerne nært» (Slettan, 2014, s. 13). Et fly er noe en ungdom kan kjenne igjen, og kanskje vil det også vekke interesse ved at boken slutter på den måten. På en annen side kan det være nærliggende å tro at epilogen kan symbolisere noe mer enn bare avslutningen, hvis skillet *oss og de andre* legges til grunn. Epilogen skiller seg ut fra resten av romanen, nettopp fordi teksten har en spesiell form. Det er for det meste korte og beskrivende setninger. En av de siste setningene lyder slik: «Et sted der ute sitter det akkurat nå mennesker stuet sammen i små båter, på vei over til et nytt liv» (Stranger, 2009, s. 131). Dette vitner om at Emilie tenker på Samuel og hans situasjon. Det er en stor forskjell på deres liv. Hun skal tilbake til det hun nok anser som det normale livet i Vesten, mens Samuel er igjen som papirløs flykting på Gran Canaria.

Før epilogen, avsluttes romanen ved å vise til Samuel og hva han tenker:

Det spanske flagget blafret gult og rødt i vinden, og fikk ham til å tenke på den malte muren i Senegal. Båten med alle menneskene i. De rødmalte bokstavene.

Barsakh.

Nå var han her.

Nå var det bare å vente. (Stranger, 2009, s. 128-129)

I den aller siste setningen blir betydningen av *Barsakh* benyttet. Tidligere i romanen får leseren vite hva tittelen betyr. Gatekunstneren som ble nevnt tidligere, som Samuel treffer, tegner et bilde med ordet *Barsakh*. Han forklarer hva begrepet betyr: «*I islam er Barsakh et slags mellomstadium etter døden, forklarer han. - Et sted der man kommer mens man venter på dommedag*» (Stranger, 2009, s. 44). Videre forteller han om en rapsang som nettopp er sluppet, hvor det synges: «*Barcelona eller Barsakh*» (Stranger, 2009, s. 44). Gatekunstneren forklarer det som Barcelona eller døden, og forteller at dette er mottoet til mange av de som reiser derifra. Det blir nok et slags motto også for Samuel. Han reiser med godt mot og tenker at han skal til Barcelona, eller i hvert fall et sted hvor han kan få seg et bedre liv. Slik går det imidlertid ikke. Den siste setningen i romanen viser at Samuel er i mellomstadiet der han er «død» og venter på dommen, altså å bli deportert til hjemlandet.

Fortellerstemmen i *Barsakh* er lagt til tredjeperson. Unntaket er del II, som tidligere nevnt, med ti førstepersonsfortellere. Romanen begynner med en kort innledning der det skrives: «Denne fortellingen kunne ha begynt her, med den rolige lyden av bølger mot stranden, på kvelden, på Gran Canaria» (Stranger, 2009, s. 11). Handlingen starter imidlertid ikke med søvndyssende bølger mot stranden, men ved at Emilie og Samuel løper gjennom gatene med politiet etter seg. Deretter anvendes en analepse. Leseren blir tatt tilbake til noen dager tidligere, der det skildres en privilegert norsk jente på ferie med familien sin på Gran Canaria. Emilie lider av spiseforstyrrelse, noe leseren får innblikk i, gjennom det retrospektive. Hennes lidelse er vesentlig for interaksjonen med Samuel og skillet mellom de to. Grunnen er den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre*, men som Said (1978/2001, s. 53) påpeker, er det ikke nødvendigvis skillet mellom individer som er et mål i seg selv. Likevel er skillet mellom Emilie og Samuel i denne romanen nokså tydelig, at det ikke er til å unngå å undersøke det på et individnivå. Emilies spiseforstyrrelse representerer den ene siden, mot Samuels tilværelse med mangel på mat, på den andre siden. Dette blir skrevet mer om under

emosjonelt hegemoni og følelsenes varighet. Narrasjonen i *Barsakh* er ikke i kronologisk rekkefølge. Tvert om; Det blir benyttet innskutt narrasjon når det skrives om møtet mellom Emilie og Samuel på Gran Canaria, og reisen til Samuel fra Ghana via Senegal. Fokuseringen ligger mest på Samuel, og det er bare innledningsvis at Emilie blir presentert, uten en tilknytning til ham. Videre i romanen er Samuel en del av hennes tilværelse enten implisitt i hennes tanker, eller eksplisitt i form av deres nærvær. Både i kapitlene om Emilie og i kapitlene om Samuel, gjøres de til gjenstand for både ytre og indre fokusering. Leseren får adgang til karakterenes tanker og følelser, men også «de ytre attributter og positurer» (Gaasland, 1999, s. 30). Gjennom hele romanen er det også intern synsvinkel, men istedenfor én, er det veksling mellom to interne synsvinkler, Emilie og Samuel. Rolf Gaasland (1999, s. 29) beskriver synsvinkelen som veksler mellom flere karakterer, som at «synsvinkelinstansen delegeres horisontalt». Begge karakterene innehar indre monolog der tanker og følelser kommer til syne. Via en slik intern synsvinkel oppleves avstanden mellom historieførløpet og leseren som liten, fordi leseren blir trukket inn i både indre og ytre handlinger:

- Hva skjer med deg nå? spurte hun, med kinnene mot øret hans.

Han lente hodet bakover igjen for å se henne ordentlig, men holdt fremdeles rundt henne.

- Jeg vet ikke, sa han. - Enten får jeg lov å bli, eller så blir jeg sendt tilbake. Det får gå som det går ...

Emilie så ned i bakken et øyeblikk før hun møtte blikket hans igjen.

- Det er så urettferdig, sa hun. (Stranger, 2009, s. 127)

Emilies bekymring for skjebnen Samuel står overfor, er her uttrykt gjennom direkte tale, noe som skjer gjennom mange dialoger i romanen og en scenisk fremstilling av handlingen. Teksten får en sterk mimetisk modalitet, der «fortellingsforløpet gir inntrykk av å komme uformidlet til syne [...]» (Skardhamar, 2005, s. 85). Her blir fortelleren anonymisert og det blir derfor liten avstand mellom historieførløpet og leseren (Gaasland, 1999, s. 32). Via ytre dialog, og indre monolog kommer leseren tettere på Samuel og Emilie, fordi det gjør det mulig å få tilgang til deres tanker og følelser.

4.1.2.1 Del II i Barsakh

Den narrative situasjonen rundt førstepersonsfortellere, blir ofte viet oppmerksomhet, ifølge Rolf Gaasland (1999, s. 25): «Graden av oppmerksomhet varierer, men det vil alltid være lurt å undersøke om omstendighetene rundt fortellersituasjonen har tematisk interesse». Del II, som består av to sider, fungerer som et slags avbrekk fra handlingen i romanen for øvrig. Her

beskrives ti ulike livssituasjoner gjennom flere ulike jeg-fortellere: En hane, en politimann, en fisker, en gutt fra Benin som heter Ibrahim, en vakt på flyktningmottaket, en gekko, en mor og baby som var om bord i båten over til Gran Canaria, Samuel og Emilie. Bare ved at fokaliseringinstansen blir lagt til ti forskjellige individer, skiller del II fra del I og III. I tillegg er det ikke bare personer som forteller, men også dyr. Det er også verdt å merke seg at personene som nevnes, både er personer som har klart å ta seg over til Gran Canaria, men også personer som har endt sine liv på ferden over havet. I denne delen av romanen uttrykker både Emilie og Samuel en form for usikkerhet, og dermed oppstår en slags likhet mellom dem: «Jeg er Samuel. Jeg vet ikke hva jeg skal gjøre» (Stranger, 2009, s. 96), og «Jeg er Emilie. Jeg ligger i sengen i leiligheten. Det er kveld. Tankene flimrer fra det ene til det andre, som en gammeldags tv, stilt inn mellom to kanaler» (Stranger, 2009, s. 96). Sitatene kan vitne om at de begge er i en situasjon hvor de føler at de ikke helt har kontroll, på tross av ulike utgangspunkt i livet. Det tydelige skillet som Said (1978/2001, s. 53) problematiserer og setter søkelys på, blir ikke like tydelig i del II. Samuel og Emilie fremstår like usikre, til tross for at de befinner seg på hver sin side av skillet *oss og de andre*. Eksemplene kan derfor være med på å vise et slags brudd med polariteten, nettopp fordi alle, uansett livssituasjon, konfronteres med livets ubehageligheter.

Menneskers opphav og bakgrunn spiller en viktig rolle for de muligheter man har til å skape seg en trygg og stabil tilværelse. For å undersøke virkningen av polariteten *oss og de andre*, synliggjør jeg-fortellerne klart hvor tilfeldig livet kan være, ved å inkludere både dyr og mennesker. Det er ikke likegyldig hvor i verden man blir født. Dermed kunne det like gjerne vært en fra Vesten som satt i båten på vei mot et bedre liv, men tilfeldighetene ville ha det slik at personen ble født i Europa. Ved å skrive om alt fra en gekko til en vakt i flyktningmottaket på Gran Canaria, kan de ulike jeg-fortellerne være med å bryte ned skille *oss og de andre*. Da blir det ikke nødvendigvis et tydelig skille mellom *oss og de andre*, snarere at alle kan settes i samme kategori. Fokuset blir flyttet bort fra protagonistene, og fortellingen viser at alle har sine utfordringer i denne verden, dyr som mennesker. De ti jeg-fortellerne i del II har hver sin utfordring: Hanen har mistet sin make, politimannen har funnet båten flyktningene brukte over havet, fiskeren som er avhengig av fangst for å få penger og Ibrahim som dør ute på havet. Videre fortelles det om vakten på flyktningmottaket som opplever det utfordrende med et økende antall flyktninger, gekkoen som venter på at maten skal tiltrekke seg fluer den kan spise, og moren som bekymrer seg over babyen som har fått feber. Avslutningsvis i del II presenteres en rådvill Samuel og Emilie som har mange tanker rundt flyktningenes situasjon

(Stranger, 2009, s. 95-96).

De ti jeg-fortellerne har alle en tilknytning til steder eller hendelser i romanen, men alle er ikke direkte med i hendelsesforløpet. I tillegg vil fortellerne bli det Andersen (2016, s. 56) presenterer som emosjonelle triggerfigurer, der følelsene triggerfigurer innehar, kan overføres til leseren og være noe som leseren kan kjenne seg igjen i. Jeg-fortellerne befinner seg i det samme tidsrommet, men de er på ulike steder. En hensikt med del II kan være å få leseren til å rette blikket mot sin egen livssituasjon og reflektere rundt det faktum at jeg-fortellernes skjebne også kunne vært leserens. Del II i romanen kan dermed ses i sammenheng med det Nussbaum skriver om medlidenhet: «Medlidenhet innebærer en innsikt i at et annet menneske, som på sett og vis ligner en selv, har opplevd en betydelig smerte eller vært utsatt for en ulykke som personen selv er helt eller delvis uskyldig i» (Nussbaum, 2016, s. 32). På denne måten vil livssituasjonene i romanen påkalle leserens medlidenhet. Det er viktig å påpeke at problemstillingen skal undersøke på hvilke måter skillet *oss og de andre* kommer til uttrykk, med vekt på det affektive hos Samuel. Men man kommer ikke utenom å trekke inn leseren, nettopp fordi dette paritet i romanen er såpass spesielt. Selv om det i liten grad her drøftes på hvilke måter skillet vises, så påpekes mangelen på skillet, i den grad at det er tilfeldig hvem disse jeg-fortellerne er. Alle er like mye verdt.

I artikkelen: «The happy Scandinavian and the Refugee ‘Other’ in Nordic Literature. Four Affective strategies» presiserer Oxfeldt (2018, s. 123-124), hvordan Strangers trilogi er litteratur som undersøker skyldfølelsen i møte med den kulturelt *andre*. Gekkoens og hanens posisjon i fortellingen kan ses i forlengelse av Oxfeldts avhandling. Førsteamanuensis i nordisk litteratur Barbro Bredesen Opset (2021, s. 184), beskriver det slik: «Dyrenes fortellinger fremstår som affektive virkemidler, og jeg vil tro dette bidrar til å utforske en følelse av skyld og empati i møte med den Andre på linje med den kulturelt menneskelig Andre». Dyrene fremstår som selvstendige jeg-fortellere, og dette blir beskrevet om hanen:

Jeg er hanen som går på plassen utenfor det forlatte huset, og som leter etter frø mellom skrotet av plastkanner, taukveiler og isoporkasser. Innimellom kommer jeg frem til et sted på gårdsplassen der bare fjærene ligger igjen etter henne. Fjær og blod, og et øyeblikk kjenner jeg frykten vende tilbake, og husker mannen med øksen. Skriket. Blodet på de hvite fjærene. (Stranger, 2009, s. 95)

Her blir hanen en emosjonell triggerfigur for leseren. Han påvirkes av det flykningene gjør med maken hans, nemlig at de dreper henne for å få seg mat. Dette kan ikke direkte knyttes til

en menneskelig opplevelse, men leseren kan likevel møte hanen med medlidenhet, og en slags skyldfølelse. Leseren kan sette seg inn i en ensomhet som hanen opplever, og som det også er naturlig at mennesker kjenner på av og til, og dermed kan relatere seg til. For en ung leser kan del II bli overveldende. Det er mange jeg-fortellere, og mye som blir sagt på to sider. Det blir en del informasjon knyttet til de ulike personene og deres tanker. Likevel har denne delen av romanen potensiale i seg til å skape en viss nysgjerrighet, nettopp fordi man ønsker å vite hva som kommer til å skje med alle videre.

4.1.3 Affektive rom og emosjonelle geografier

Ifølge Andersen (2016, s. 52) spiller lokaliteten en viktig rolle i affektiv narratologi. Til lokaliseringen av emosjonelle hendelser, kan det knyttes emosjonelle makro- og mikrogeografier. Dette handler om lokaliteter i ulike størrelser, både store og små (Andersen, 2016, s. 52). Det råder en affektiv forventning blant flyktingene når de setter seg i båten for å krysse havet over til Gran Canaria. Selve reisen kan derfor beskrives som en makrogeografi, der flere av emosjonene som er knyttet til reisen er en *normalcy* (Hogan, 2011, referert i Andersen, 2016, s. 132). Situasjonen blir beskrevet slik: «*Tjuen stykker, tett i tett. Uten tak, livvester, GPS eller sjøkart. Bare en samlet, felles vilje, og en desperasjon de håpet var stor nok til å føre dem frem til Gran Canaria*» (Stranger, 2009, s. 51). I denne situasjonen er det vilje og desperasjon som er drivkraften, en sterk emosjon de alle har felles i jakten på et bedre liv. Dette representerer dermed reisens *normalcy*. «*Samuel kjente det knyte seg i magen*» (Stranger, 2009, s. 46), men likevel er han innstilt på at denne reisen er noe han skal gjennomføre. En utbredt oppfatning er nok at i Vesten er dette en utenkelig situasjon, og skillet viser seg ved at Samuel må utsette seg selv for denne farefulle reisen. Gjennom sitatet kan det tenkes at han sitter med mange følelser, og at han er spent på hva tiden fremover vil bringe. Under vil det skrives om noen av dagene på reisen, fordi de er med på å fremheve flere emosjoner knyttet til den risikofylte reisen som papirløs flykning. Det er nettopp her skillet vises ved at det ikke er en alminnelig reise til Europa. Dette er en reise som er preget av svik, redsel, sult og død.

Frem til dag ni skildres emosjoner knyttet til redsel, men også drømmer om et nytt liv. Det kan antas at Samuel og de andre flyktingene har en felles affektiv koding av den emosjonelle makrogeografien, noe som uttrykkes i form av latter og samtaler om bord, i tillegg til en stor entusiasme:

Samuel trakk pusten dypt og smilte.
- *Jeg blir atten år om to og en halv uke.*
Ibrahim lo og klappet ham på skulderen.
- *Da rekker du det jo akkurat, da!*
Samuel nikket.
- *Vi får håpe det.*
- *Ja, ja. Klart det. Åtte- ni dager til nå, så er vi fremme.* (Stranger, 2009, s. 55)

På den niende dagen skjer et brudd i den emosjonelle makrogeografien, når flyktingene går tomme for bensin. Hver dag frem til dag ni har de etterfylt bensin på tanken. Så endrer situasjonen seg brått. En av flyktingene finner ut at den ene kannen de har fått med, inneholder vann, og her oppstår et brudd i det emosjonelle rommet: «- *Det her er jo vann? sa han med et vantro uttrykk i ansiktet*» (Stranger, 2009, s. 58). Dag ni representerer også et annet skille: Teksten beskriver inngående det som skjer når de får motorstopp, og tempoet i narrasjonen bremses. Bruddet som Samuel og flyktingene opplever fører til en endring i emosjonene deres, i form av sinne, redsel og det å bli sviktet: «*Ingen snakket sammen. Ingen fortalte vitser, nynnnet eller pratet om livet hjemme. Alle satt bare stille og ventet på den lyden de visste ville komme, før eller siden. Lyden av en motor som stanser*» (Stranger, 2009, s. 59). Selv om det er et brudd i det emosjonelle makrogeografien, er likevel emosjonene en *normalcy* for situasjonen. Det kan bli sett på som et grunnleggende overlevelsesinstinkt å kjenne på følelsene som flyktingene gjør, under de håpløse omstendighetene.

Frem til dag ni, spesielt mellom dag fem og syv er det en ellipse på noen dager som går i hverandre. Mest sannsynlig skjer det ikke noe spesielt. Tidsrommet og detaljer fra hvert døgn utelates, noe som tillater at historietiden på havet øker i tempo. På dag atten skjer et nytt brudd, der flyktingene krangler om hvem som skal drikke mest vann. Djeneba ammer, derfor har det så langt vært enighet om at det er hun som skal ha mest vann. På dag atten skjer en emosjonsendring i form av aggressivitet: «- *ER DET OK, SPURTE JEG?! Han ropte nå*» (Stranger, 2009, s. 62). På denne dagen bremses også tempoet igjen, slik som på dag ni. Dagene frem til de ser land, skildres i et høyt tempo med korte avsnitt.

Den tjuetredje dagen, ser de land: «*Da solen sto opp den tjuetredje dagen, ble de møtt av en flokk med fugler igjen. Det var et godt tegn. Det betydde at de nærmet seg land*» (Stranger, 2009, s. 65). Fuglene er et tegn på at de nærmer seg land, Gran Canaria, og de er i ferd med å komme inn på et nytt territorium som tilhører Vesten. Said (1978/2001, s. 63) skriver i *Orientalismen* at skillet *oss og de andre* ikke nødvendigvis skal bli begrenset til å kun gjelde

individet. Han belyser også et geografisk skille: «Vårt land – barbarisk land» (Said, 1978/2001, s. 63). Ifølge Said beveger flyktingene seg dermed mot «vårt land», og en vestlig maktposisjon venter dem når de går i land. Flyktingene blir *de andre* i det øyeblikket de setter sine bein på stranda i ferieparadiset. Likevel er det ikke sikkert at flyktingene er i stand til å kjenne på et slikt skille når de går i land, fordi de har vært gjennom en ekstrem og farefull ferd på havet. Dermed kan Said sine tanker støttes fordi flyktingene kanskje ikke anerkjenner skillet som oppstår mellom *oss og de andre* (Said, 1978/2001, s. 63).

I *Barsakh* fremstilles Gran Canaria som en emosjonell makrogeografi og et sted Samuel knytter spesielle forventninger til. For han er Gran Canaria, og Vesten, selve svaret på det gode liv. I starten av romanen beskrives også Gran Canaria som et ferieparadis, og lokaliteten representerer en *normalcy* (Andersen, 2016, s. 132): «Med sovende babyer i barnevogner og med kjærestepar som går hånd i hånd. Musikken strømmer ut fra kafeene. Alt er slik det pleier. En varm og rolig kveld på Gran Canaria» (Stranger, 2009, s. 11). I samme moment som lokaliseringen presenteres, skjer det også et brudd. Allerede i andre avsnitt markeres dette med: «Så brytes roen» (Stranger, 2009, s. 11). Midt i ferieidyllen skjer en kontrasterende hendelse ved at Emilie og Samuel løper gjennom gatene, på flukt fra politiet. «De holder hverandre i hendene, og forsøker å flykte fra en politimann som følger etter dem» (Stranger, 2009, s. 11). Det skjer et brudd på Gran Canarias *normalicy* om et ferieparadis.

I den emosjonelle makrogeografien, Grand Canaria, er det et affektivt rom, skjulestedet som Emilie tar med flyktingene til. Når Samuel og de andre blir reddet i land, må de holde seg skjult fra myndighetene. Emilie tar dem med til et hus i høyden. I dette affektive rommet er skillet *oss og de andre* fremtredende. Interaksjonen mellom Emilie, Samuel og de andre flyktingene viser at hun ikke helt stoler på dem: «Hun passet på å ikke ha ryggen til dem mens hun åpnet resten av hermetikken» (Stranger, 2009, s. 71). Dette viser at hun er skeptisk til hva de er i stand til å gjøre. På bakgrunn av det Fanon (1967, referert i Loomba, 2005, s. 123-124) skriver om at den svartes identitet alltid vil være preget av mindreverdighet, grunnet inkorporering av hvite verdier og hvit kultur, blir svartes identitet noe som den hvite tar avstand fra. For den svarte blir det derimot motsatt. Emilie blir lettet når Esowa, en av flyktingene, forlater huset. Reaksjonen hun da viser røper en holdning som bidrar til stereotypidanning omkring den svarte. Grunnen er at: «Han minnet henne om folk hun hadde sett på film. Mennesker som var villige til å gjøre hva som helst. Som kunne drepe deg for et par dollar og et halskjede» (Stranger, 2009, s. 84). Emilie tar avstand fra den svartes identitet,

fordi hun blir redd for hva han er i stand til å gjøre. En plausibel forklaring på hennes reaksjon er at Esowa og de andre flyktningene representerer en gruppe mennesker og en kultur som hun bare kjenner til på avstand. Samoilow & Myren-Svelstad (2020, s. 102) skriver at gjennom Saids perspektiv kan bestemte forestillinger oppstå når vi kjenner til mennesker og kulturer på avstand. Derfor kan det være berettiget å hevde at Emilie aktiverer stereotypidannede prosesser i denne sekvensen av romanen. Hennes reaksjoner er et direkte resultat av avstandskunnskap. Det som ligger til grunn for hennes forestillinger og forutinntatte holdninger, er gjerne formidlet gjennom film og litteratur (Samoilow & Myren-Svelstad 2020, s. 102). Likevel er det ikke sikkert at Emilie har fått en slik oppfatning gjennom film og litteratur, men at det er stereotypiske forestillinger som til en viss grad ligger i hennes kultur.

I dagens samfunn er nok ikke slike stereotypiske forestillinger like sterke, fordi det stadig arbeides om et likeverdig samfunn. I tillegg til dette, kan ikke Emilie, som en fiktiv person, ilegges en kunnskap om skillet Vesten og Østen, og stereotypier knyttet til forskjellen mellom menneskegrupper. Det skrives frem i romanen at hun opplever flyktningene og spesielt Esowa som noe fremmed, og hun fremstår anspent i deres nærvær:

Emilie så blikket til den unge mannen idet han snudde seg og gikk bort til de andre. Det var hat. Hva i all verden var det hun hadde rotet seg opp i? Visste hun i det hele tatt om hun var trygg? (Stranger, 2009, s. 71)

Grunnen trenger likevel ikke være at de er et annet folkeslag, men snarere at de fremstår annerledes fordi de er medtatt etter en ekstrem reise over havet. Det er viktig å understreke at det som undersøkes her er på hvilke måter polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk. Her blir skillet *oss og de andre* svært tydelig ved at Emilie fremstår usikker i møte med flyktningene. Hun omgir seg ikke bare med fremmede mennesker, med en fremmed kultur, men også desperate mennesker som trenger hennes hjelp.

Det siste affektive rommet som blir belyst er flyktningmottaket på Gran Canaria. *Barsakh* ender med at Samuel og Emilie blir tatt av politiet, og Samuel blir sendt til mottaket på Gran Canaria. Det er et affektivt rom i romanen, nettopp fordi det knyttes spesifikke forventninger til stedet, og det er en egen stemning der (Andersen, 2019, s. 39). I tillegg er det en karakteristisk beskrivelse av stedet: «*En stor murbygning innrammet av et høyt piggrådgerde, langt unna badegjester og hoteller*» (Stranger, 2009, s. 125). Det affektive

rommet er med på å bekrefte allerede eksisterende forventninger til Vestens andre (Said, 1978/2001, s. 3). Det stereotypiske rundt en papirløs flykning oppstår, fordi det virker helt uunngåelig at Samuel blir tatt og må deporteres til hjemlandet sitt. Det sterke skillet *oss og de andre* i romanen, blir aktualisert på nytt gjennom dette affektive rommet, der Emilie og Samuel befinner seg sammen. I tillegg blir Emilies hudfarge eksplisitt omtalt: «*Plutselig så han henne. En hvit jente mellom alle de svart kroppene. Emilie*» (Stranger, 2009, s. 126). En interesse for hudfarge, og også at det er en kontrast mellom hvit og svart, vises i eksemplet. Fanon (2008, referert i Samoilow & Myren- Svelstad, 2020, s. 107) vektlegger hudfarge i studiet om rasisme, fordi den alltid er synlig for omgivelsene. Slik blir det også for Emilie og Samuel på flyktningmottaket, men det blir en forskjell fra Fanon likevel. Fanon (2017, s. 175-176) peker på den mørkhudedes plass i samfunnet, mens i romanen er det Emilie som skiller seg ut i mengden med at hun er lys i huden.

Skillet som undersøkes i denne oppgaven, kommer til uttrykk flere steder i romanens siste del. Det er imidlertid ikke bare i det affektive rommet på flyktningmottaket at dette kommer til syne, det vises også når Emilie og Samuel blir tatt av politiet. Ved pågripelsen er det rigide skillet utpreget i den forstand at Emilie beveger seg inn i det affektive rommet som en fri jente, mens Samuel, som befinner seg i dette rommet, er der som fange:

«- *Det er så urettferdig, sa hun.*

- *Jeg vet ikke. Jeg hadde blitt tatt før eller siden uansett, sa han. - Og det å leve her ulovlig ... det er ikke noe ordentlig liv*» (Stranger, 2009, s. 127).

Eksempelet er med på å vise skillet mellom en fra Vesten og en fra Østen. Samtidig som Emilie og Samuel prater sammen om urettferdigheten i deres to svært forskjellige situasjoner, blir samtalen brått avbrutt med: «- *Visitten er over! ropte han bryskt*» (Stranger, 2009, s. 128). En vakt roper til dem at Emilie må forlate mottaket. Det blir et tydelig skille ved at Samuel må bli igjen som en fange, mens Emilie går fri. Likevel kan det lille øyeblikket de får sammen før vekten kommer og forstyrrer, bidra til å utjevne skillet i noen grad: «*I noen sekunder var det ingenting annet. Bare de to og landskapet rundt*» (Stranger, 2009, s. 128). På noen sekunder er de bare unge, forelskede individer som deler den samme grad av følelser for hverandre. Dette varer imidlertid ikke lenge før de blir avbrutt av vekten som roper, og polariteten *oss og de andre* blir synlig igjen i form av at Emilie må forlate Samuel på mottaket. Hun forlater ham med alle sine valgmuligheter åpne, mens Samuel mister mange av mulighetene sine idet han blir tatt av myndighetene og plassert på mottaket.

4.1.4 Affektive impulsilder

Andersen (2019, s. 43) beskriver en *affektiv impulsilde* slik: «noe skjer, og hendelsen setter i gang reaksjoner hos karakterene». Emilies møte med flyktningene fungerer klart som en affektiv impulsilde, noe som igangsetter reaksjoner. Fokus for denne avhandlingen er imidlertid den dynamiske karakteren Samuel, og dermed vil det først og fremst bli sett på affektive impulsilder som kan sette i gang en reaksjon hos ham. Til tross for det er det ikke uvesentlig å nevne Emilie, fordi Samuel og de andre flyktningene setter i gang reaksjoner hos henne. Emilie ser båten med flyktningene, og rent instinktivt vil hun hjelpe menneskene om bord inn til land: «Skulle hun svømme ut til dem? Løpe etter hjelp? Ringe politiet?» (Stranger, 2009, s. 29). I teoridelen skrives det om at det er underliggende å hjelpe, at det til en viss grad er iboende i den norske hvitheten at man skal hjelpe en svakere part (Berg, 2004, s. 80-81). Dermed er det instinktivt for Emilie å hjelpe. Samuel derimot er den svarte som må hjelpes. Videre kan det trekkes linjer til Fanon som hevder at den svarte har en tildelt rolle som den hvites *andre* (Fanon, 2017, s. 175-176). Når Emilie har kommet så langt ut i vannet at hun ikke kjenner bunnen under føttene, bestemmer Samuel seg for å hoppe ut i vannet med et tau, slik at de kan dra båten inn mot land. Utmattelsen griper ham, og han forsvinner under vann. Et utdrag fra romanen viser til Emilie som redder Samuel: «Jeg skal hjelpe deg inn, fortsatte hun» (Stranger, 2009, s. 37). Opphavet til postkolonialistisk litteraturteori er at Vesten klarte å få herredømme over kolonistatene og opprettholdt maktsystemet sitt. I lys av dette kan det at Emilie redder Samuel fra å drukne, bli evident i form av at en fra Vesten blir den sterke, i kontrast til en fra Østen, som blir den svake. Slike tanker kan vise seg som forankrede holdninger som Vesten har til ikke-vestlige samfunn (Claudi, 2020, s. 190). Dermed trenger det ikke være kun en affektiv impulsilde som vekker reaksjoner i Emilie, men «hvitheten» i henne, samt forholdet mellom Vesten og Østen. Alt tatt i betraktning er det nødvendig å påpeke at det er liten tvil om at hvis situasjonen var motsatt, at Emilie drev i land i en liten båt i Afrika, ville nok også de innfødte der instinktivt hjulpet til. Poenget som blir undersøkt her mellom Vesten og Østen, er imidlertid de historiske, kulturelle tankene om at en fra Vesten er den sterke og hjelper, mens en fra Østen er *den andre* som må hjelpes.

De affektive impulsildene til Samuel viser seg allerede i det første møtet med Emilie. Som nevnt over, blir også hendelsen knyttet til Emilie, Samuels affektive impulsilde. Etter mange dager på havet uten å vite når de kommer i land, med lite mat og drikke, skjer det en indre prosess i Samuel når han legger merke til henne på stranden:

Båten drev sakte innover. Samuel hevet hodet over kanten for å se hvor de var. Først så han bare klippene, sandstranden og bølgene som skummet inn mot land. Så fikk han øye på henne. En ung, europeisk jente med moderne, tettsittende treningstøy. Akkurat som på tv. Endelig. Endelig var de fremme. (Stranger, 2009, s. 22)

Begrepet emosjonell triggerfigur blir forklart i delkapitlet om del II av romanen. Her er det Samuel i seg selv som fremstår som *emosjonell triggerfigur*, fordi leseren antakeligvis vil ta del i den intense lettelsen og gleden som Samuel må ha over å se land, han blir som Andersen (2016, s. 56) beskriver som en «[...] narrativ markør for den stigende emosjonelle spenningen i teksten». I affektiv narratologi er det slik man kan skape emosjonell spenning, ved at leseren kan identifisere seg med følelsene som oppstår (Andersen, 2016, s. 56). Her kan leseren sitte igjen med både en tristhet, men også en lettelse over at Samuel og flykningene endelig ser land. Sitatet over viser at tanker settes i gang hos Samuel. Bildet av fetteren, som lever sitt nye liv i Sverige med dyr bil og flotte kvinner, har vært med på å påvirke Samuel. Det første glimt av Vesten aktiverer en affektiv impulskilde i ham, målstyrt av ideen om det gode liv i Europa (Andersen, 2019, s. 44). Bildet er en direkte årsak til at Samuel utvikler visse vrangforestillinger om Vesten:

En verden av overflod, rett på den andre siden av havet. Dette ble bekreftet senere, da han fikk se et bilde som den emigrerte fetteren hadde sendt fra Sverige. Fetteren stod foran den nye bilen sin og gliste til kameraet. Han hadde på seg bukser og t-skjorte av en type man ikke får kjøpt i Ghana. (Stranger, 2009, s. 23)

Det er disse tankene som lokker Samuel inn i hendene på menneskesmugleren som skal hjelpe han med reisen over til Europa, i håp om et nytt og bedre liv. Det kan knyttes til Said og *Orientalismen*, og forestillingen om eksisterende reproduisert kunnskap om Østen, altså at det finnes stereotype holdninger som Vesten har skapt om Østen (Hauge, 2007, s. 18). Sett ut ifra Samuels perspektiv, kan slike forestillinger vendes på, slik at det kan ses fra Samuel sitt perspektiv og hans oppfatning av Vesten. En erindring av Vesten er svaret på det gode liv. Derfor kan det argumenteres for at Samuel også skaper seg et bilde av Vesten, som kan anses som reproduisert kunnskap, og ikke kunnskap han har erfart. Konsekvensen av Samuels forestillinger om Vesten blir at han gir menneskesmugleren alle midlene han har spart opp, og begir seg ut på en ekstremt farlig reise over havet og mot Gran Canaria.

I delkapitlet om script belyses interaksjonen mellom moren og Samuel, og der undersøkes motivasjonen hans for å legge ut på reisen til Europa, og hva som er forventet av unge menn i

Ghana. Likevel vil den affektive impulsilden hos Samuel bli forklart her, som en konsekvens av samtalen han har med sin mor: «*Han hadde trodd at moren ville prøve å stanse ham*» (Stranger, 2009, s. 24). Gaasland (1999, s. 30) beskriver Samuels tanker og følelser som en slags indre fokusering. Hans affektive impulskilde slår inn, og han håper å slippe den strevsomme reisen, til tross for at valget om å reise er helt og holdent hans eget:

«- *Jeg har bestemt meg for noe, fortsatte Samuel.*

- *Hmm?*

- *Jeg vil reise*» (Stranger, 2009, s. 24).

Reisen over havet er nok frivillig. Likevel går det frem av teksten hvor få valgmuligheter Samuel har i hjemlandet, og at familien ikke kan la han bo der uten å tjene til livets opphold. Derfor kan det stilles spørsmål ved hvor frivillig reisen egentlig er. For Samuel fra Østen har han ikke andre muligheter enn å reise:

«*Hun trakk pusten dypt og snudde seg mot gryta igjen.*

- *Er du sikker? spurte hun lavt.*

Samuel nikket.

- *Jeg skal hjelpe deg, gutten min.*

Hun hadde ikke råd til å ha ham boende der» (Stranger, 2009, s. 25).

For moren kan en kontrasterende impulskilde vise seg i form av lettelse. En lettelse over at hverdagen hjemme i Ghana kanskje skal bli enklere ved at han reiser for å skaffe penger til dem.

Begge karakterene styres av indre affektive impulser, men i en og samme situasjon oppleves ulike emosjonelle segmenter. Andersen (2016, s. 72) nevner at de indre affektive impulsildene kan være ulike varianter, som forventninger, fantasier, minner og drømmer. For Samuel er det emosjoner som engstelse, frykt for reisen, og et håp om at moren snakker han fra det, som kommer til syne. På den andre siden befinner moren seg, med emosjoner som lettelse, forventning til Samuels reise og hans drømmer om et bedre liv. På dette tidspunktet deler ikke Samuel de samme emosjonene som moren, fordi moren blir glad for at han vil reise, mens Samuel innehar en sterk ambivalens til reisen: «*Plutselig gikk det opp for ham at han kanskje aldri ville komme tilbake. At han kanskje aldri ville se noen av vennene eller familien igjen*» (Stranger, 2009, s. 27). Samtalen mellom dem blir en eksposisjon der utgangspunktet for handlingsforløpet starter, og Samuels skjebne blir definert.

4.1.5 Emosjonelt hegemoni

Jaggar (1992, referert i Andersen, 2016, s. 138) skriver om underprivilegerte grupper som ofte kan få en underlegen rolle i en relasjon. Emosjonelt hegemoni beskriver forhold som fremstår asymmetriske, der maktposisjonen ligger hos den ene parten. I relasjonen mellom Emilie og Samuel vil mest sannsynlig maktposisjonen ligge hos Emilie, av den enkle grunn at hun er født i Vesten og Samuel er født i Østen. Det er dette den postkolonialistiske teorien har som hensikt å undersøke, altså å se på vestlige og ikke-vestlige samfunn for å både analysere og å avdekke maktforholdene (Claudi, 2020, s. 190). Samuel representerer da den underprivilegerte gruppen som kommer til Norge for et bedre liv. Likevel ligger ikke maktforholdet eksplisitt hos en av dem, ved at den ene parten fremstår mer dominerende enn den andre parten.

Hvis det legges til grunn at det ikke er romantiske følelser involvert i starten, men heller at Emilie har medfølelse for Samuel, kan det argumenteres for at Samuel oppnår mer i relasjonen med Emilie, enn motsatt. Det første møtet dreier seg mer om redningsaksjonen:

Emilie tok armen rundt magen hans og fikk grep under t-skjorten.

- Jeg har deg, sa hun.

Gutten holdt seg fast i underarmen hennes og hostet noen ganger for å få ut vannet, mens Emilie sparket fra med beina for å holde dem oppe. (Stranger, 2009, s. 37)

Sitatet viser at berøringen mellom dem er knyttet til redningsaksjonen, snarere enn at det er sensuelle berøringer. Derfor kan det på den ene siden forstås som at Samuel står i et hegemonisk forhold til Emilie. Forklaringen blir da at Samuel i denne kortvarige sekvensen trenger mer fra henne, enn det hun gjør fra ham, og dermed kan han utnytte relasjonen med Emilie til å nå målet om et bedre liv i Vesten. Emilie, på den andre siden, er allerede født inn i den vestlige kulturen. Hun trenger dermed ikke å tilegne seg en relasjon med en fra Østen for egen vinning, men fordi Emilie føler medlidenhet med ham, kan situasjonen tilsi at hun her står i et kortvarig hegemonisk forhold til Samuel:

«De måtte være fullstendig utsultet. Emilie snudde seg mot Samuel igjen.

- Er du sikker på at vi ikke bør kontakte politiet?

- Ja. Det går bra nå, svarte han» (Stranger, 2009, s. 68).

Sitatet viser at Emilie er bekymret for flykningene, inkludert Samuel, og hun forsøker å tenke ut en så god løsning som mulig. Medlidenheten og følelsen av å måtte hjelpe vekkes i Emilie. Man kan også anta at det vekkes en medlidenhet i leseren, slik Nussbaum (2016, s. 32) skriver om. Følelsen av hjelpeløshet kan nok vekkes hos noen, selv om Samuel ikke er en virkelig

person, kan man som leser trekke paralleller til den virkelige verden. Tilbake til handlingen kan det argumenteres for at Samuel blir til dels avhengig av Emilie, fordi hun skaffer mat, drikke og et sted å oppholde seg. Ifølge Fanon (2017, s. 174-175) er grunnproblemet avhengighet. I en relasjon mellom en farget og en hvit mangler den fargede egenverdi og eksisterer kun via den hvite. Med andre ord, Samuel er i utgangspunktet tildelt en avhengighet som betinger hjelp fra en hvit for å lykkes med sitt prosjekt.

Likevel er det høyst nødvendig å reflektere over hvorvidt Samuel egentlig er i stand til å tenke på den måten, eller om han bare er tilfreds med å bli reddet og overleve, til forskjell fra å tenke nevneverdig på egen vinning. Spørsmålet om han her står i en maktposisjon, et hegemonisk forhold til Emilie, kan derfor diskuteres. Det er nok ikke usannsynlig at tanken treffer ham på ett eller annet tidspunkt, fordi en fra Vesten kan være med å utgjøre en stor forskjell. Nettopp fordi en fra Vesten, Emilie, muligens kjenner til samfunnet, og at hun dermed kan være en bidragsyter for Samuel som skal orientere seg i et fremmed land. Likevel er det rimelig å anta at hun ikke kan hjelpe med det Samuel trenger aller mest, en oppholdstillatelse, og dermed kan det være vanskelig å se en løsning på hvordan hun skal hjelpe Samuel i en strevsom situasjon med myndighetene.

Den instansen Samuel mest av alt frykter etter å ha kommet i land på Gand Canaria, er myndighetene, som åpenbart står i et hegemonisk forhold til ham. Sannsynligheten for å bli returnert til Ghana er stor, og Samuel må derfor leve i skjul som flyktning. Et maktforhold mellom myndighetene og andre personer i samfunnet er nokså normalt. Politiet sitter på en autoritet som ikke en vanlig samfunnsborger gjør. Forskjellen her blir at Samuel må leve i skjul. Så snart han kommer i land på Gran Canaria, er han en flyktning som har kommet dit ulovlig. Det emosjonelle hegemoniet mellom Samuel og myndighetene blir dermed mye større enn hva som gjelder for innfødte og turister på Gran Canaria, som får bevege seg fritt så lenge lover og regler følges. Samuel og de andre flyktningene derimot, blir marginalisert, og lever i skjul. Skillet *oss og de andre* blir synliggjort gjennom det emosjonelle hegemoniet. Fordi Samuel og de andre flyktningene er papirløse, har de ikke samme mulighet til å bli en legitim del av samfunnet. Det oppstår en diskrepans mellom Emilie og Samuel i forholdet til myndighetene. Det følgende sitatet viser at skillet *oss og de andre* er blitt en realitet ved at Emilie og Samuel stiller helt ulikt overfor myndighetene, og at hegemoniet er plassert hos disse:

- Mener du at jeg bare kan gå? spurte hun.
 - Ja. Du er for ung til å sitte her. Dessuten har du handlet i beste mening.
 - Men hva med han som jeg ble tatt sammen med? spurte hun. Det var bare så vidt hun ikke sa navnet hans. *Samuel*. - Hvor er han? Og de andre?
- Politibetjenten fortalte at båtflyktingene var tatt hånd om av myndighetene og plassert på en institusjon for ulovlige immigranter. (Stranger, 2009, s. 123)

Gjennom dialog med en politibetjent gis det innblikk i et dikotomisk skille, der Emilie slipper unna med en vennlig samtale. I tillegg blir emosjonene rundt det å hjelpe understreket ved at betjenten sier: «Dessuten har du handlet i beste mening» (Stranger, 2009, s. 123). På den andre siden av skillet er Samuel og de andre flykningene, som har blitt plassert på et flyktningsmottak i påvente av å bli deportert. Selv om poenget her er å fokusere på det emosjonelle hegemoniet mellom Samuel og myndighetene, er det rimelig å også påpeke det emosjonelle hegemoniet som oppstår mellom Emilie og Samuel. Deres forhold her blir asymmetrisk. Emilie, i kraft av hvem hun er og hvor hun har sin opprinnelse, får makt over Samuel. Utfallet av deres møte med myndighetene blir derfor ulikt. For å vende tilbake til skillet *oss og de andre*, vises det at Samuel som *den andre* har færre muligheter enn Emilie.

4.1.6 Følelsenes varighet

I fremstillingen av litterære karakterer, er det varigheten av følelser som står i fokus. Andersen (2016, s. 20) viser til psykologen Keith Oatley som er opptatt av affektbegrepet, og det er Oatley som skiller mellom *reactive emotions, moods, sentiments og preferences*. Det vil først være nyttig å se på karakterenes *preferences*, som knyttes til «[...] emosjonelle tilbøyeligheter» (Andersen, 2019, s. 47). Tidlig i romanen får leseren kjennskap til Emilies spiseforstyrrelse, men det blir ikke fortalt noe om hennes sinnsstemning før oppholdet på Gran Canaria. Det fortelles slående lite om begeistringens hennes for å være på ferie. Hun fremstår mer opptatt av det hun gjør hjemme, trene og telle kalorier. Hennes *preferences* gir seg utslag i alvorlige miner og irritabilitet, spesielt når hun er rundt familien sin. Samuel, derimot, blir en kontrast til Emilie, for selv om han kommer fra Østen med færre midler tilgjengelig, er hans *preferences* preget av mer begeistring og håp: «*Samtidig gledet han seg. Endelig skulle han komme vekk fra denne fattigdommen*» (Stranger, 2009, s. 27). Det gis et innblikk i en ung gutt som har et sterkt ønske om et bedre liv, og som vil kjempe for å komme til Vesten. Likevel er det ikke slik at Emilie og Samuel har synlig, ulike *preferences* når de er i interaksjon med hverandre. I undersøkelsen av på hvilke måter *oss og de andre* kommer til uttrykk, kan det her trekkes inn et skille mellom Emilie og Samuels følelser når de er fra

hverandre. Hun uttrykker misnøye, samtidig som han har et pågangsmot og håp. For en leser kan dette oppfattes noe urettferdig, nettopp fordi man har kjennskap til begges bakgrunn.

Når noe uventet inntreffer i livet til en romankarakter, skjer *reactive emotions* brått. Begrepet indikerer en endring, noe som gjør at man blir beredt til å handle (Andersen, 2016, s. 20). Innledningsvis i *Barsakh* aktiveres en *reactive emotion* hos Emilie når hun ser båten med flyktingene. Slik det nevnes under affektive impulsilder, handler hun instinktivt og hjelper til. I dette møtet blir det dermed konstruert et tydelig skille mellom *oss og de andre*, Emilie og Samuel. Som det blir skrevet i teoridelen om Said og *Orientalismen*, understrekes det at leserens oppgave er å avdekke om dette skillet blir åpenbart. Her, gjennom redningsaksjonen, blir Emilie helten i en fortelling som tydeliggjør begrepsparet *oss og de andre*. Said mener at litteratur som handler om et skille mellom to kulturer, er med på å opprettholde det vi allerede vet om Vesten og Østen, og derfor kan det argumenteres for at fortellingen er med på å reproducere allerede eksisterende forestillinger (Said, 1978/2001, referert i Claudi, 2020, s. 194). Selv om Emilie kan fremstå som helten, kan en annen nærliggende forklaring være at Samuel får mest ut av deres relasjon, og dermed kan de eksisterende forestillingene om Vesten og Østen bli mer utydelig. Samuel trenger ikke fremstå som den svake i relasjonen, nettopp fordi han bevisst kan utnytte Emilies status som helt. Det er imidlertid en nokså nådeløs refleksjon om Samuels tanker, og det er høyst usikkert om han er i stand til å tenke slik.

Når det snakkes om følelsenes varighet er det interessant å reflektere over hvorvidt Samuel utvikler romantiske følelser for Emilie, eller om Emilie her blir en slags representant for det gode liv i Vesten. Vinningen Samuel oppnår, er i så fall stor, siden Emilie har en vestlig bakgrunn. Det har allerede blitt presentert hvordan Samuel ble påvirket av fetteren som emigrerte til Sverige. En antakelse er at Samuel ønsker å oppnå det samme. Likevel er det noe genuint med følelsene som utspiller seg mellom Emilie og Samuel: «- Kommer du tilbake? spurte han og strøk tommelen over hånden hennes. Ansiktet hans var så nær at hun kunne kjente lukten av pære fra munnen hans» (Stranger, 2009, s. 75). På Emilie sin side kan det være en tiltrekningskraft mot det eksotiske ved Samuel, snarere enn forelskelse. I tillegg vil et grunnlag for refleksjon være skillet mellom forelskelse og medfølelse. Er det slik at hun virkelig har følelser for Samuel, eller har hun følelser fordi hun syns synd på han og hans situasjon? Det kan være seg slik at det er et iboende instinkt i Emilie som vekker følelsene, og som etter hvert utvikler seg til en forelskelse. I teorien forstås begrepsparet *oss og de andre* ut

ifra avstand og mangel på kunnskap (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 102). Nærheten mellom Emilie og Samuel medvirker til at polariteten opphører. Avstanden minsker i takt med at følelsene mellom dem blir sterkere. Forelskelsen gjør at det blir mer *oss* og mindre *de andre*, nettopp fordi Emilie og Samuel blir *oss* i deres relasjon, uavhengig av hvor de kommer fra og hvem de er. På den andre siden vil det likevel være et skille mellom dem, med tanke på bakgrunn. Grunnet Samuels fremtidsutsikter, uten identifikasjonspapirer, ville det vært en lang prosess frem mot ett *oss*.

I utgangspunktet er trangen til å hjelpe en sterkere emosjon enn eventuelle tanker om en romantisk relasjon. Etter hvert oppdager Samuel hennes spiseforstyrrelse, og Emilie søker for sin del oppmerksomhet og bekreftelse hos Samuel. Flere steder i *Barsakh* beskrives det hvordan Emilie føler at Samuel ser på henne: «Samuel vendte blikket mot henne igjen. De samme undersøkende øynene» (Stranger, 2009, s. 69). Urettferdighetene som Emilie blir vitne til i møte med Samuel, blir på mange måter hennes redning. Den virkeligheten som hun møter i interaksjonen med Samuel, er med på å ta henne igjennom en bevisstgjøring rundt egne omstendigheter. Dermed blir begrepsparet *oss og de andre* litt mer interessant. *De andre* og deres kultur er ikke bare negativ:

- Hvorfor spiser du ikke, Emilie? spurte han. Emilie snudde seg vekk et øyeblikk. Kjente et flammende utslett vokse oppover halsen.
 - Klart jeg spiser, svarte hun.
 - Men du er jo så tynn? fortsatte han og pekte på håndleddet hennes. Det knoklete leddet, og de synlige senene i den tynne underarmen. - Er det en sykdom? Flere av de andre satt og fulgte med på samtalen. Emilie ristet på hodet.
 - Jeg liker å være sånn, svarte hun. - Det er bare derfor. [...]
- De hadde ingen forutsetninger for å forstå noe slikt. De hadde en annen kultur, et annet bilde av skjønnhet. (Stranger, 2009, s. 85-86)

I Fanons teori legger han til grunn at de fargede er avhengig av den hvite for å lykkes, mens her, i denne sekvensen av romanen, blir den hvite reddet av *den andre* (Fanon, 2017, s. 174-175). Det er forståelig at Emilie sammenlikner seg med Samuels situasjon, og dermed også naturlig at hun ser sin spiseforstyrrelse i lys av at Samuel og de andre flyktningene sulter. Sitatet viser hvordan Samuel undrer seg over hvorfor Emilie er så tynn. Det virker som at han ikke forstår hvorfor en fra Vesten er underernært. Når Samuel oppdager at Emilie har en slik lidelse, kommer Samuel ut på plussiden. *De andre* fra Østen trekker det lengste strået her, fordi spiseforstyrrelse kan være et vestlig fenomen. Det kan argumenteres for at dette kan ses som en kontrast til det Fanon (1971/1995, s. 180) skriver om hvordan den svarte ofte blir

negativt påvirket i et hvitt samfunn. Den svarte kan ofte føle skam over seg selv, og dermed forsøke å bli som den hvite. I eksemplet over kan det fremstå slik at det er Emilie som føler på en slags skam over at hun er tynn, der hun skjuler seg bak: «De hadde ingen forutsetninger for å forstå slikt. De hadde en annen kultur, et annet bilde av skjønnhet» (Stranger, 2009, s. 86). For å trekke en parallell til Fanon (1971/1995, s. 180), blir ikke den svarte, Samuel, negativt påvirket her, fordi det er Emilie som fremstår som mer usikker og skamfull enn det han gjør.

Gradvis skjer det en utvikling av emosjoner, fra ren medlidenhet fra Emilies side til mer romantiske følelser for Samuel. Endringen skjer over tid og utvikler seg til det Andersen (2016, s. 20-21) omtaler som *moods*. En mer flørtende tone finner sted når de forlater huset i høyden, og gjemmer seg fra politiet i steinrøysen:

- Jeg skulle ønske at jeg kunne pakke deg ned i kofferten min og ta deg med hjem, sa hun og smilte. Prøvde å fortsette den lette tonen. Som om hun ikke visste at dette antakelig var siste gang de fikk sett hverandre. Som om ikke alt hun egentlig ville var å lene seg frem og kysse ham. Klemme ham inntil seg. (Stranger, 2009, s. 117)

Vikan (2014, s. 178) beskriver et tett bånd mellom emosjoner og hukommelse. Sistnevnte settes i gang med bidrag fra emosjonene, men deretter er det hukommelsen som fører følelsene videre. Det er altså ved hjelp av denne hukommelsen at Samuel og Emilie utvikler følelsene. Fordi de opplever positive følelser til hverandre, utløser dette en emosjonell tilknytning, noe som gir seg utslag i måten karakterene snakker til og med hverandre på, og at de har lyst til å lære hverandre å kjenne. Dette kan settes i system med hvordan karakterene prater til hverandre, og hvor lystne de er til å lære hverandre å kjenne: «*Emilie nikkete til ham, fremdeles med hendene rundt livet hans. Som om de var kjærester*» (Stranger, 2009, s. 127). Begge gir hverandre positiv respons som er med på å utvikle *moods* videre. Det kan også hevdes at *moods* går over til å gjelde *sentiments*, følelser som kan vare i flere år (Andersen, 2016, s. 21), fordi *Barsakh* inngår i en trilogi. Det gjør at handlingen og emosjonene som utspiller seg mellom Samuel og Emilie tilsynelatende blir hentet frem igjen på et senere tidspunkt, i den siste romanen. Derfor stopper ikke *moods* ved deres farvel på mottaket, men utvikles til *sentiments*, fordi det handler om både Emilie og Samuel i *De som ikke finnes* også.

4.1.7 Script

Script «[...] kan gjenta seg i enkeltpersoners liv eller manifestere seg som mønstre i karakterers livsløp» (Andersen, 2019, s. 40). I Ghana, der Samuel kommer fra, lever store deler av befolkningen i fattigdom. Et etablert script vil være at gutter i familien reiser ut og

tjener penger til resten av familien. Det samme gjelder Samuel, men i interaksjonen med moren hadde han faktisk trodd at hun ville forsøke å snakke ham fra det:

Tvert imot virket det som hun hadde ventet på at han skulle spørre. At hun hadde gått og håpet på at han skulle reise over til Europa, få seg en jobb og sende penger tilbake til familien i Ghana, slik fetteren hans gjorde. Slik sønnen til naboen gjorde. Og sønnen i enden av gata. (Stanger, 2009, s. 24)

For moren til Samuel er det et underforstått aspekt av det emosjonelle scriptet å sende sønnen sin på den farefulle reisen over til Europa. At unge mennesker reiser ut for å brødfø familien, er en forventning som ligger i kulturen. For en leser med vestlig bakgrunn kan et slikt script fremstå atypisk, men i afrikansk kultur vil nok et slikt script være tilnærmet normalt. Scriptet utgjør skillet mellom *oss og de andre* i form av at noe fremstår som typisk for den ene folkegruppen, og atypisk for den andre. I Samuels situasjon oppstår det en desperasjon etter å brødfø familien sin. Et element i scriptet blir at moren hjelper Samuel med penger som familien har spart opp. Dette blir et forventet script fordi det vil være naturlig for en forelder å hjelpe sitt barn. I tillegg kan det betraktes som at skjebnen til Samuel etableres idet han får familiens sparepenger, fordi han får et press på seg til å lykkes.

Utdraget under er tatt fra kapitlet hvor leseren får beskrevet avskjeden Samuel gjør med sitt hjemland. Nussbaum (2016, s. 56) påpeker at litteraturen kan være med på å få et innblikk i andre menneskers liv, samtidig som vi fortsetter å være oss selv. Man kan si at det er det som skjer her, ved at leseren blir ført inn i Samuels liv. Forventningen, scriptet, om et bedre liv, gjør at Samuel drar. Scriptet etableres som etterstilt narrasjon der han var på en kafé i hjembyen, noen år før reisen. Der så han amerikanske serier på TV: «*Her var det forestillingen først ble plantet i ham. Forestillingen om at det fantes en annen verden enn den han selv kom fra*» (Stranger, 2009, s. 23). Det at han må hjelpe familien, blir en bakenforliggende faktor for at han drar, men også det at Vesten lokker med et annerledes liv. Det kan gis inntrykk av at han har store forventninger til *den andre verden*, og han viser et engasjement for å forlate fattigdom til fordel for et liv i rikdom:

Vekk fra alltid å mangle noe, og til et land der det gikk an å bygge seg en fremtid. Et sted der man kunne få en ok betalt jobb. Et sted å bo. Et liv. Så fikk han heller reise tilbake senere, om noen år, etter å ha tjent masse penger. (Stranger, 2014, s. 27)

Gjennom indre fokusering skapes kjennskap til Samuels forventninger om at han skal komme frem til Gran Canaria før han fyller 18 år, fordi det da er enklere å få oppholdstillatelse. Dette skjer ikke. Det er nevneverdig hvor lite plass selve dagen får i romanen, til tross for en repetitiv frekvens, der Samuels 18-årsdag blir presentert to ganger; Først i samtale med en av de andre flykningene om bord, deretter på dag tjue av reisen. I et lite avsnitt presenteres en hendelse det er verdt å merke seg, som kan bli avgjørende for fremtiden hans: «*Han tok passet sitt ut av lommen og kastet det ut på havet. [...] Hvor lenge var det til resten av ham ville følge etter?*» (Stranger, 2009, s. 63). Her kaster han identiteten sin på havet, og dermed går han en usikker tid i vente. Ingen identitetspapirer gjør at han stiller spørsmål ved hvor lenge det vil gå før han selv forsvinner.

Samuel velger et life script som innebærer å komme seg til Vesten og forhåpentligvis få et bedre liv. Metodiske betraktninger fremholder at et life script manifesteres i karakterenes livsløp som et mønster (Andersen, 2019, s. 41). For Samuel sin del blir det et mønster at han stadig er på søken etter et bedre liv. Når han kommer seg til Vesten, blir Emilie den første personen han treffer på, og som hjelper ham i å følge sitt life script. Det kan se ut til at Emilie i utgangspunktet ikke klarer å anerkjenne det life scriptet Samuel besitter, det å nå målet om et bedre liv i Vesten. De følelsene som utspiller seg gjennom hendelsene han opplever, er karakteristiske for Samuel og et fragment i hans script. Emilie er født i Vesten og har andre muligheter enn Samuel, og dermed følger hun også et annet life script. Derfor blir det et forventet og normalt script for en fra Vesten at hun ikke klarer å ta innover seg at Samuel og flyktingene har utsatt seg selv for ekstrem fare, ved å krysse det store havet, og dermed kan det også bli et skille mellom *oss og de andre*: «Emilie så på dem. Hun kunne ikke fatte at de virkelig hadde reist over havet i den lille båten. De måtte ha vært helt desperate» (Stranger, 2009, s. 73). Ut ifra sitatet ser det likevel ut som at hun er i ferd med å forstå Samuel sitt life script om å oppnå et bedre liv i Vesten. Nettopp fordi hun legger merke til hvor desperate de er. De to ulike life scriptene til Emilie og Samuel kan bidra til å opprettholde forestillingen om Østen som motpol til den «sterke» Vesten, ved at det er en fra Østen som kjemper for et bedre liv (Said, 1978/2001, s. 8).

Det kan argumenteres for at Samuels reiseprosjekt kommer inn under kategorien frivillig tvang. Han flykter ikke fra krig, men likevel flykter han i mangel på arbeid, mat og tak over hodet. Gjentatte ganger gis det inntrykk av at Samuel ikke har så mange valgmuligheter, noe som klart påvirker hans life script. Utdraget under viser hvordan Samuel forklarer situasjonen

i hjemlandet i dialog med Emilie:

- Likevel reiste dere?
 - Vi hadde ikke noe annet valg.
 - Er det så ille der du kommer fra?
 - Det er ikke så ille. Det er bare det at det ikke finnes noen jobber. Ingen fremtid. Det er det samme med de andre her. Det er det samme i hele Vest-Afrika.
 - Hvordan da? spurte Emilie.
 - Folk er fattige. Jobbene er dårlig betalt, eller farlig.
- Mens her ... (Stranger, 2009, s. 73)

Sitatet kan være med å vise at valg, eller mangel på valg, også bidrar til to ulike life script, samt også polariteten *oss og de andre*. En av tilnæringsmåtene i postkolonialistisk analyse er nettopp å se på forskjellene som utspiller seg mellom personer fra Vesten og personer som kommer fra Østen (Claudi, 2020, s. 190). Emilies valgmuligheter kontra Samuel sine, er derfor viktig å påpeke. Emilie reiser frivillig til Gran Canaria på ferie, samtidig som Samuel kjemper for livet for å komme til samme ferieparadis som henne. Når han først kommer i land, oppstår en slags dikotomi mellom dem. De representerer hvert sitt samfunn og to høyst forskjellige bakgrunner. Sagt på en annen måte: Den globale urettferdigheten og polariteten *oss og de andre* er et faktum når Samuel er reddet i land.

Et annet script er når Samuel og Emilie gjemmer seg fra myndighetene i steinrøysen. Her gir teksten inntrykk av en avslappet stemning, noe som ikke står i stil til situasjonen, siden de burde være redde for å bli oppdaget. Samuel står i fare for å bli deportert. Likevel er de mest opptatt av å bli kjent med hverandre. Et automatisert instinkt i en slik situasjon er det Andersen (2019, s. 40) kaller frykt-flukt instinktet. Samuel og Emilie avviker derimot fra dette instinktet. De burde være opptatt av å ikke bli oppdaget av politiet, noe de da ikke er. Det kan være slik at nysgjerrigheten for hverandre trumfer redselen for å bli tatt:

«- Samuel? Hvisket hun etter en liten stund.

- Hmm?

- Fortell meg hvordan det er der du kommer fra.

- I Ghana?

Emilie svarte ja, og Samuel begynte å fortelle» (Stranger, 2009, s. 118).

Samtalen har en tempoveksling, noe som betyr at hendelsesforløpet stopper opp (Gaasland, 1999, s. 40). Handlingen blir satt på pause når Emilie og Samuel fører en samtale rundt oppveksten sin. Det temporale aspektet endrer seg deretter igjen, i form av økt intensitet. Dette skjer når politiet nærmer seg skjulestedet deres: «Det ble helt stille noen sekunder. Så

hørte de noen rope. Et par korte ord på spansk, som en ordre. Det måtte være politiet. Bjeffingen nærmet seg. Hundene måtte ha fått ferten av dem» (Stranger, 2009, s. 119). Samtalen i steinrøysen blir et atypisk script, fordi karakterene ikke reagerer slik som forventet, ut ifra frykt- flukt instinktet. Det er først når de hører politiet at sansene skjerpes og de automatiserte følelsene kommer til syne. Til tross for en tilsynelatende romantisk seanse i steinrøysen, bunner situasjonen ut i alvor. Når de blir oppdaget av politiet, løper Samuel og Emilie igjennom ferieparadisene, gjennom en *normalcy* for den emosjonelle makrogeografien, slik som det ble beskrevet under affektive rom og emosjonelle geografier: «Løp forbi de kveldsåpne butikkene. Løp forbi par med barnevogner med sovende barn, pensjonister og pyntede ungdommer» (Stranger, 2009, s. 120). Samuel og Emilie står i kontrast til Gran Canarias *normalcy*, og på et tidspunkt kan det være berettiget å tro at skillet *oss og de andre* ikke står like sterkt. En fra Vesten og en fra Østen løper fra politiet, der de har et felles mål om å ikke bli tatt. Det er først når de blir tatt av myndighetene at skillet kommer tydelig frem igjen, når Emilie får reise hjem til Norge, mens Samuel blir deportert til hjemlandet sitt. På enkelte steder i romanen står ikke skille like sterkt, slik som eksemplet over viser. Likevel kan det oppleves som at romanen bidrar til å avsløre stereotyper knyttet til *oss og de andre* (Samoilow & Myren- Svelstad, 2020, s. 102). Det er stereotypisk at det er den mørke som er den svake parten, mens den hvite blir den sterke.

4.2 De som ikke finnes

4.2.1 Handlingsreferat

I *De som ikke finnes* oppsøker Samuel huset til Emilie i Bærum. Det veksles mellom å fortelle om Samuel sine opplevelser på veien mot et bedre liv, og hva som skjer etter at Samuel ankommer Norge og huset til Emilie. Tre år etter møtet deres på Gran Canaria opplever Emilie ham som annerledes når han dukker opp hjemme hos henne. Samuel har slitte klær og han bærer preg av dårlig hygiene. Han virker fjern og til tider truende. Gjennom hele romanen går det frem på hvilke måter Samuels opplevelser har bidratt til en endring i det emosjonelle registret.

Det hele starter med at Samuel er i hjemlandet sitt Ghana, og får seg jobb på en kakaoplantasje. Der blir han seksuelt misbrukt av lederen Baba, og må jobbe under umenneskelige forhold. Her møter han også Amadou, som hjelper ham med flukten fra kakaoplantasjonen, og reisen videre mot Europa. De får hjelp og kommer seg til Amsterdam via

et containerskip. I Amsterdam sliter Samuel med å holde på arbeid. Det gjør at han og Amadou begynner å selge narkotika på gaten, og det tar ikke lang tid før Samuel også selger seksuelle tjenester. Han klarer å ta seg til Norge ved hjelp av en GPS, som han stjeler av en av sine faste kunder, Paul. Når Samuel kommer seg til Norge, møter han tilfeldigvis en annen flyktning, Muhammed. De utvikler et vennskap, og Muhammed hjelper til med både et tilholdssted og arbeid, en vaskejobb på hovedkvarteret til UDI. Det er også her Samuel blir tatt av politiet og sendt til Trandum i påvente av deportering. Her velger han å avslutte sitt liv.

4.2.2 Komposisjon og fortellerstemme

De som ikke finnes er delt inn i byene som Samuel befinner seg i, henholdsvis Amsterdam og Oslo. Det er i alt 31 kapitler, samt en epilog. Hvert kapittel er kun nummerert, ikke navngitt som i *Barsakh*. Etter kapittel 11, før Samuel ankommer Amsterdam, er det et intermesso. På lik linje med del II i *Barsakh*, er også intermessoet et sidespor i romanen. Her blir leseren presentert for en hendelse i retrospeksjon, som går flere hundre år tilbake i tid. En slektning av Samuel redder en slektning av Emilie. Fortellerstemmen er lagt til tredjepersonsforteller og denne synsvinkelen er gjennomgående. Det vil likevel være noe variasjon i fortellerstemme, noe som blir forklart under avsnittene om sidesprang i romanen.

Bokomslaget til *De som ikke finnes* blir et meningsbærende element og det er preget av dystre farger i jordtoner. Forsiden domineres av to ansikter, ei jente og en gutt, som det er grunn til å tro at skal symbolisere Emilie og Samuel. Her er jenta plassert øverst i bildet. Dette kan bidra til skillet *oss og de andre*, der Emilie og Vesten er øverst, og Samuel og Østen er nederst, på lik linje som forsiden av *Barsakh*. Plasseringen av Vesten øverst og Østen nederst kan være med å trekke tråder til Said. Han viser til den europeiske kulturen som en motpol til Orienten. Den europeiske kulturen styrker dermed sin egen identitet ved å sette seg i et dikotomisk forhold til Østen (Said, 1978/2001, s. 8). Ved å sette Emilie øverst på forsiden, med et skille mellom dem, for så å ha Samuel nederst, kan vise til Saids tanker om identiteten til den europeiske kulturen, som blir styrket i møte med Orienten. Med tanke på at det er en roman, er det nevneverdig at det er to ansikter på forsiden. Portrettene insisterer på å gi leseren et bilde av hvordan Emilie og Samuel ser ut. Det trenger dermed ikke være hovedansvaret til leseren å fremkalle visuelle bilder i hodet om hvordan karakterene ser ut, fordi forsiden legger føringer for utseende til Emilie og Samuel. Med tanke på at det er en ungdomsroman, kan bilder støtte leseropplevelsen. Grunnen er at leseren kan knytte karakterene til et bilde. I tillegg til bilder av det man kan anta er karakterene Emilie og Samuel, er det avbildet en by i

bakgrunnen, i svart-hvitt. Portrettene blir skilt fra hverandre av noe som kan anses som en papirlapp der navnet til forfatter og tittel på romanen står skrevet. Både den angivelige papirlappen og bokstavene som står på, fremstår noe slitt, akkurat som papirlappen som Samuel får av Emilie.

På baksiden av romanen er det også en illustrasjon av en by, men her er det tydeligere at det skal være Oslo, da rådhuset med den karakteristiske klokken, er fremtredende i bildet. Akkurat som på forsiden, er det noe som kan minne om en slitt papirlapp med et kort sammendrag av romanen. Under denne teksten er et symbol formet som to sirkler, med en svart hånd inni. Tvers over dette symbolet er det en rød, markant, tjukkk strek. Symbolet kan minne om et *adgang-forbudt-skilt* som finnes i Norge. Dette skiltet har mange likhetstrekk med symbolet på baksiden av romanen, markert som en sirkel, med en svart hånd og en rød strek over. Dette indikerer at det er noen som ikke er velkomne, og det kan antas at det gjelder papirløse flyktninger

Kapittel 2 er en etterstilt narrasjon av Emilie og Samuels første møte i *Barsakh*. I tillegg får leseren innblikk i hva som skjer i trilogiens midterste roman, *Verdensredderne*. Hele kapitlet kan anses som en gjengivelse av hva som har skjedd i de to foregående romanene.

Handlingsfremstillingen i *De som ikke finnes* er, på lik linje med *Barsakh*, ikke i kronologisk rekkefølge. Det benyttes innskutt narrasjon når møtet mellom Emilie og Samuel i Norge, og Samuels reise fra Ghana, via Amsterdam og til Oslo beskrives.

Det er en veksling mellom fokalobjektene, der fokaliseringsinstansen er hos Emilie i 14 av kapitlene, mens Samuel innehar 16. Kapitlene er delt inn slik at når fokaliseringsinstansen ligger hos Samuel, er kapitlene flere sider lengre enn når kapitlene handler om Emilie. Gjennom hele romanen, i alle kapitlene som omhandler Emilie, spiller Samuel en bakenforliggende rolle, nettopp fordi hennes handlinger foregår med Samuel i tankene (Gaasland, 1999, s. 28). I romanen er det intern synsvinkel, der «synsvinkelen delegeres horisontalt» (Gaasland, 1999, s. 29) mellom Emilie og Samuel. Leseren får innblikk i både tanker og følelser gjennom karakterenes indre monolog: «Hun tenker på det Samuel sa om plantasjeieren. Hva hadde han egentlig opplevd på den plantasjen?» (Stranger, 2014, s. 143). Når leseren får ta del i karakterenes indre tanker, minsker dette avstanden mellom leser og historieførløp (Gaasland, 1999, s. 32). Nussbaum (2016, s. 56) skriver om viktigheten av å lese litteratur, fordi man får innsikt i andres livssituasjon, noe som til stadighet skjer gjennom

romanene. Vekslingen mellom karakterene, markeres typografisk, likt som i *Barsakh*, der kapitlene om Samuel er skrevet i kursiv. Et annet viktig poeng når det gjelder det typografiske, er en lommelykt i kapittel 12 som skruses av og på. Når lommelykten er av, markeres det med uthevet tekst, i motsetning til når den er på. Dette vil bli ytterligere kommentert under delkapitlet affektive rom og emosjonelle geografier.

På lik linje med *Barsakh*, som har et sidespor i romanen med ti jeg- fortellere som fremstår som triggerfigurer for leseren, innehar *De som ikke finnes* et lite parti der fortelleren henvender seg direkte til leseren. Her blir personlig pronomen i subjektsform, *du*, brukt. I dette korte partiet listes det opp tre ulike scenarioer for tre ulike individer:

Hvis du hadde vært en av de hvite sjøfuglene som sirklet over båtene og havnelagrene, på leting etter mat, da hadde du sett de to guttene komme gående.

Hvis du hadde vært fiskeren som bar kassene med garn forbi de to guttene, og lyttet til samtalen deres om å flykte, så ville du ha skiftet grep om kassen [...].

Hvis du hadde vært den unge mannen i skuret nede ved sjøen, så hadde du sett dem gjennom vinduet, gjennom røyken av marihuana, og du ville ha lurt på hvem de var [...]. (Stranger, 2014, s. 53)

Den første skapningen er en sjøfugl som flyr over Samuel og Amadou. Det beskrives en fugl som venter med å flakse opp til guttene er så nære at frykten i fuglen tar overhånd. Det neste individet, en fisker, legger også merke til Samuel og Amadou, og innholdet i samtalen til guttene om at de skal flykte. Fiskeren priser seg derfor lykkelig over å være gammel og at døden nærmer seg: «[...] at alderdommen og døden snart ville innhente deg» (Stranger, 2014, s. 53). Den siste er en ung mann som planlegger å rane Samuel og Amadou som kommer gående. Han vurderer situasjonen, om guttene har penger på seg, eller ikke. «Et overfall, i en av bakgatene. To gutter som ingen vil savne, verken levende eller døde» (Stranger, 2014, s. 53). Hensikten med innslaget om disse forskjellige individene, er trolig å vekke leserens oppmerksomhet; det kunne vært *du* som var en sjøfugl, en fisker eller en ung mann som skal til å rane to gutter. Fuglen, fiskeren og den unge mannen fungerer som emosjonelle triggerfigurer for leseren. Dette er fordi man får en direkte henvendelse, men også fordi det blir presentert tanker som på flere måter kan virke fjern for en fra Vesten. Sjøfuglen er vettskremt når Samuel og Amadou kommer nære, fiskeren er glad for at døden nærmer seg, og gutten som skal til å rane Samuel og Amadou, beskriver et menneskeliv som om det ikke

er verdt noe. Tankene til triggerfigurene kan fremstå voldsomme for en fra Vesten, som ikke opplever å måtte flykte eller rane andre for å få et bedre liv selv. Dette dreier seg om det Nussbaum (2016, s. 32) skriver om medlidenhet, at det å kunne vise følelser for, og bry seg om andre mennesker og dyr er vesentlig for å være et godt medmenneske. Nussbaum (2016, s. 210) lister opp en rekke tiltak som kan være med å bidra til å se og forstå andre mennesker.

Intermessoet, som kan betraktes som et sidespor i romanen, har en annen fortellermåte enn resten av romanen. Handlingen formidles her gjennom en ekstern synsvinkel. Gaasland (1999, s. 29) beskriver den eksterne synsvinkelen slik: «I slike tilfeller har vi inntrykk av å sanse fiksjonsuniverset fra en posisjon utenfra». I intermessoet kontekstualiseres det en historisk diskurs der forfedrene til Emilie og Samuel møtes. Det skjer gjennom en reise til Afrika og Ghana som forfaren til Emilie, Kristian Odense, gjør. Her kommer skipet ut for uvær og Kristian Odense havner i havet. I tillegg til ordene: «*Vil du leve, lille menneske?*» (Stranger, 2009, s. 58), skildres en mann som kaver i det iskalde vannet. Det er som om skjebnen taler til Kristian Odense, der han kjemper for å overleve. I tillegg uttrykker sitatet det faktum at alle er mennesker og sårbare for døden, uavhengig av skillet Vesten og Østen, *oss og de andre*. Fortellerteknikken er vinklet dithen at flere retoriske spørsmål blir stilt, etterfulgt av en oppramsing om hva han kommer til å gå glipp av hvis han gir opp kampen i havet og dør:

*Vil du kave videre med armene, strekke deg etter tømmer, etter en arm, en kropp du kan dytte ned for å redde deg selv?
Vil du fortsette å gispe, strekke deg mot himmelen, eller vil du gi etter, gi opp, la lungene fylles med vann, lukke øynene og la deg synke til bunns? [...] Synke ned til det mørke og stille, bli slutten på din slekt, den siste i din familie?
Aldri få barn?
Ingen sønner som skal ramle i en trapp, som skal løpe om kapp over en gårds plass, eller som skal mate kuer med gress gjennom et gjerde. (Stranger, 2009, s. 58)*

Sitatet viser hvordan tempoet i intermessoet bremses. Dette gjøres for å gi rom til en utvidet beskrivelse av skjebnen som rammer Kristian Odense. Sitatet eksemplifiserer også de retoriske spørsmålene som blir stilt, samt en rekke refleksjoner om hva han vil gå glipp av. Når Stranger (2009, s. 59) omsider beskriver «*Ingenting, ingen fremtid [...]*», poengteres den fremtiden Kristian Odense aldri vil få, og deretter er han tilbake i selve handlingen, og tempoet settes opp igjen. Odense får på mirakuløst vis tak i masten på skipet. Han blir liggende i vannet, holdende rundt masten, helt til forfaren til Samuel klarer å hente han opp. Et skille mellom svart og hvit kommer eksplisitt til syne i situasjonen: «*Soldatene som løfter*

ham opp er svarte i huden» (Stranger, 2009, s. 59). I slutfasen av intermessoet vinkles handlingen inn på Emilie og Samuel igjen. Det at Kristian Odense ble reddet opp av havet av forfaren til Samuel og overlevde, gjør at Emilie og Samuel møtes.

For å undersøke på hvilke måter polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk, er det flere momenter i intermessoet som bør få oppmerksomhet. I postkolonialistisk teori er Vestens makt over Østen, imperialismen, vektlagt (Claudi, 2020, s. 190). Intermessoet står som en motsetning til et slikt postkolonialistisk syn. I sidesporet i romanen skjer en omveltning i skillet *oss og de andre*, der det er Østen som sitter med makten, og som redder en fra Vesten. Her er det *svarte* soldater som redder en *hvit* mann fra å drukne. Det rigide skillet der Vesten har maktovertaket, er derfor ikke til stede på de fire sidene der intermessoet finner sted. Det skildres inngående hvor avhengig den hvite er av å bli reddet av den svarte, noe som da avdekker en kontrastering til nettopp det den postkolonialistiske teorien prøver å avdekke, et maktforhold overfor Østen. I tillegg fremhever forfatteren at det er en hvit person som blir reddet av soldater som er «*svarte i huden»* (Stranger, 2014, s. 59). Både Fanon (2008, referert i Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 107), som er opptatt av rasisme og hvilken plass den mørkhudete har i samfunnet, og Said (2001, referert i Claudii, 2020, s. 194), som ønsker å avdekke vestlige forestillinger om Østen, legger vekt på at den hvite står i et maktforhold til den svarte. Intermessoet står i direkte divergens til en slik forestilling, noe som utfordrer vestlige oppfatninger om ikke-vestlige samfunn. Det er også verdt å påpeke at handlingsforløpet i intermessoet er bemerkelsesverdig likt det Samuel opplever i *Barsakh*. Han trosser det farefulle havet og reiser i en liten båt med andre flyktninger over til Gran Canaria. Der kommer han seg akkurat i land, ved hjelp fra en hvit person, Emilie. Ved å fremstille intermessoet noenlunde likt opplevelsen Samuel har på sin reise i *Barsakh*, understrekes det hvor tilfeldig livet kan være. Det kunne like gjerne vært en fra Vesten som måtte reddes, som en fra Østen, for når alt kommer til stykket, handler det kun om å overleve, uavhengig av både opprinnelsessted og hudfarge.

I tillegg til intermessoet er det et annet moment som skiller seg ut i ett av kapitlene der Emilie innehar fokaliseringens instans. I kapittel 23 søker Emilie opp en side på nett: «*papirløse.no*» (Stranger, 2014, s. 140). Her senkes tempoet i hendelsesforløpet (Gaasland, 1999, s. 40), og leseren blir presentert for fakta om papirløse flyktninger gjennom PC-skjermen til Emilie. På et sted i kapitlet forekommer følgende overskrift i kursiv: «*De papirløse omfatter personer som:*» (Stranger, 2014, s. 141), etterfulgt av fem punkter som klassifiserer en papirløs

flyktning. Deretter nevnes erfaringer vedrørende papirløse flykninger og deres utfordringer fra «[...] Helsesenteret for papirløse, drevet av Kirkens Bymisjon og Røde Kors, og andre organisasjoner som møter enkeltpersonene [...]» (Stranger, 2014, s. 141):

For mange av de papirløse fortøner virkeligheten seg slik at uansett hvor vanskelig livssituasjonen er i Norge, er retur likevel ikke et reelt alternativ. Mens det for noen primært handler om manglende fremtidsutsikter i hjemlandet, har mange rømt fra traumatiske opplevelser og overgrep. (Stranger, 2014, s. 142)

Det blir et dokumentarisk preg på kapitlet, i og med at fakta blir trukket inn i fiksjonen. Det viser seg at nettsiden *papirløs.no* ikke finnes. Likevel er faktaopplysningene reelle, og det kan antas at noe av informasjonen er hentet fra Norsk Folkehjelp. Tempoet i historien settes opp igjen når Emilie lukker PC-en sin, og bestemmer seg for å lete etter Samuel for å hjelpe ham: «Hun må finne Samuel. Forsøke å hjelpe ham» (Stranger, 2014, s. 143). Her går handlingen tilbake til selve historieførløpet.

Kapittel 27 er et siste sidespor i romanen. Hele kapitlet er på kun tolv linjer, altså under én side i romanen. Med unntak av intermessoet, er det Emilie og Samuel som har hatt fokaliseringensinstansen frem til dette kapitlet, mens her er det en politikvinne. Tidligere er det påpekt at selv om fokaliseringensinstansen ligger hos Emilie, er Samuel enten implisitt eller eksplisitt til stede. Dette gjelder også i kapittel 27. En politikvinne sitter i politibilen, da hun får en beskjed på radioen. I samme øyeblikk passerer Samuel og Muhammed bilen uten å bli oppdaget. Muhammed er en flyktning Samuel blir kjent med når han kommer til Oslo. Likevel handler meldingen på radioen om Samuel:

Vi har fått et tips om et innbrudd, begått av en ung, afrikansk mann, antakelig papirløs. Sist sett kledd i mørk, stripete dress, da han forsøkte å selge smykkene til en forretning i sentrum. Ledig personell i sentrum bes melde fra ved mistanke. (Stranger, 2014, s. 155)

Det er Samuel som er den mistenkte, etter at han stjal smykker fra moren til Emilie, før han forsøkte å selge dem i en gullsmedbutikk. Meldingen som kommer inn på politiradioen kan bli sett på som et frampek, nettopp fordi det på et senere tidspunkt er politiet som ser Samuel og Muhammed utenfor hovedkvarteret til UDI. Under emosjonelt hegemoni blir situasjonen mellom Samuel og myndighetene drøftet nærmere.

På lik linje med *Barsakh* ender *De som ikke finnes* i en epilog. Den er imidlertid noe lengre, som kan skyldes at *De som ikke finnes* er den siste romanen i trilogien. Det er også her «døden skiller dem ad», og forholdet mellom Emilie og Samuel avsluttes. En telefonsamtale til Emilie om at Samuel er død, preger siste del av trilogien. Hun får vite at han tok sitt eget liv på Trandum, der han ventet på å bli sendt ut av Norge. Her skildres Emilies fortvilelse over tapet av Samuel. Hun mottar et brev i posten, skrevet av Samuel rett før han døde:

Kjære Emilie.

Takk for hjelpen. Du har gjort alt du kunne. Ikke skyld på deg selv. Det er ingens skyld. Det er bare ikke plass til meg i denne verden. Ikke her, ikke hjemme. Det er best på denne måten. Vær så snill å tilgi meg det jeg sa, og det jeg har gjort, og så fort du kan: Glem meg. Mens jeg skriver dette, har jeg endelig en slags følelse av fred. Det har vært altfor vondt å leve altfor lenge, men nå har jeg funnet en vei bort fra alt. Ta vare på deg selv og på livet ditt, Emilie. Du kan bli hva du vil. Det er ikke din skyld at du er født her. Vær glad for mulighetene det gir deg. Bruk dem. Lev livet ditt litt for meg også.

Din venn for alltid,

Samuel. (Stranger, 2014, s. 175)

Avskjedsbrevet innebærer sterk mimetisk modalitet der fortelleren er tilbaketrasket. Fortellerstemmen er lagt til Samuel, mens Emilie er fokalobjektet. Det er en intern synsvinkel, der Samuel er jeg-fortelleren. I brevet presiserer Samuel det faktum at det er et stort skille mellom de to, og at Emilie ikke skal ha dårlig samvittighet for at hun er født i Vesten. Brevet som Samuel skriver, representerer et endelig skille i interaksjonen mellom Emilie og Samuel, fordi den slutter her. I tillegg er brevet med på å understreke det urettferdige utgangspunktet deres, og skjebnen som Samuel kan se ut til å være ilagt. Emilie fortsetter livet sitt i Norge, mens Samuel dør i kampen om et bedre liv. Det eneste han opplever med et liv i Vesten er marginalisering og utenforskap. Når han skriver: «*Det er bare ikke plass til meg i denne verden. Ikke her, ikke hjemme*» (Stranger, 2014, s. 175) vitner det om en ung mann som ikke føler tilhørighet noen steder. Hjemme blir han sendt ut i verden for å skaffe penger til familien, og i Europa erfarer han ikke annet enn nederlag på nederlag. Andrew Smith (2004, s. 256) viser til et paradoks rundt diaspora, når han diskuterer hva et hjemland egentlig er. Begrepet er knyttet til tilhørigheten til et hjemland, sitt eget territorium. Samuel mangler følelsen av et territorium, og en tilhørighet til hjemlandet sitt. Med ordene: «*Ikke her. Ikke hjemme*» (Stranger, 2014, s. 175) blir det tydelig at følelsen av å ikke passe inn, står sterkt hos Samuel. Selv om diaspora i seg selv betyr å spre, og at kulturer blir spredt over hele verden, er paradokset til Smith treffende i Samuel sitt selvmord, i den forstand at han ikke har funnet

den tilhørigheten til et land som han sårt ønsket seg (Vold, 2019, s. 280).

I avskjedsbrevet skifter fortelleren naturlig nok til jeg- person og intern synsvinkel, der leseren får innblikk i Samuels tanker og følelser. I tillegg henvender fortelleren seg til leseren innledningsvis i epilogen ved å bruke det inkluderende pronomenet *vi*: «Beskjedene vi frykter aller mest kommer ofte uten forvarsel, som en bil som skjener over i feil fil, eller en takstein som faller ned fra et tak og treffer et menneske som går på fortauet» (Stranger, 2014, s. 173). Her understrekes koblingen til leserens, og alle menneskers liv. Vi må alle leve med livets tilfeldigheter, noe også Samuel tenker: «*Jeg kunne vært deg. Du kunne vært meg*» (Stranger, 2014, s. 107).

4.2.3 Affektive rom og emosjonelle geografier

I analysen av *Barsakh* poengteres det at lokaliteten spiller en viktig rolle i affektiv narratologi (Andersen, 2016, s. 52), der både forventinger og følelser knyttes til det gitte rommet (Andersen, 2019, s. 39). Hogan, som blir referert til i Andersen (2016, s. 132), presenterer *normalcy* når han fremhever tilknytningen og lokaliseringen til hjemmet. Romanen har to makrogeografier, Ghana og Norge. Samuel klarer å ta seg fra Ghana og til Norge der Emilie bor. Allerede på første linje i romanen får leseren vite at han står utenfor huset hennes og banker på vinduet: «*Bank, bank, bank*» (Stranger, 2014, s. 5). Alt det materialistiske som blir skildret i det affektive rommet, hjemmet til Emilie, bidrar til en *normalcy* om hvordan et hus i Norge er forventet å se ut: «Samuel går bort til TV-en og stryker en finger over den tynne kanten på LCD-skjermen [...] Lar den uskadde hånden gli over kjøkkenbenken, over den keramiske toppen på komfyren» (Stranger, 2014, s. 27). Det materialistiske som er et repeterende element i romanen, bidrar i tillegg til å fremheve skillet mellom *oss og de andre*: «Samuel trækker av seg de slitte joggeskoene. Han er barbeint, og føttene er skitne og oppskrapet» (Stranger, 2014, s. 27). Materialistiske forskjeller kan være eksempel på stereotypisering, fordi kulturene blir fremstilt på en unyansert måte. Samuel blir ansett som *den andre*, og står i et motsetningsforhold til Emilie og Vesten (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 102).

Samuels eiendeler i denne verden er få. Det er papirlappen han har i lommen som er hans håp om en bedre fremtid. I tillegg er omveltningen som skjer i interaksjonen mellom Emilie og Samuel hjemme hos henne, et bidrag til skillet mellom Vesten og Østen. Emosjoner som ro, trygghet og sikkerhet knyttes til hjemmet hennes (Andersen, 2016, s. 132). Samuel i seg selv

blir et brudd på Emilies *normalcy*, fordi han representerer noe fremmed i hjemmet. Det trygge og sikre, blir brått noe utrygt idet han banker på vinduet. Hun ønsker egentlig ikke å slippe ham inn i sin trygge sone: «Vet ikke hva hun skal svare, for hun vil ikke ha Samuel inn i huset, er redd, men tør ikke si det, tør ikke innrømme det engang» (Stranger, 2014, s. 26-27). Den en gang kjente Samuel, er for henne helt fremmed når de møtes på nytt i *De som ikke finnes*.

Hovedfokus i denne oppgaven er på hvilke måter polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk, spesielt gjennom det affektive hos Samuel. I de neste avsnittene kommer skillet *oss og de andre* til syne ved at man blir vitne til en form for menneskesmugling, og naturlig nok et skille mellom de papirløse og de med identifikasjonspapirer. I følgende vises en reisemåte som av gjengs oppfatning i Vesten er vanlig for frakt av ulike varer, ikke mennesker. Det er nettopp derfor reisen blir skrevet om under, fordi en slik reise er både problematisk og traumatisk for noen å oppleve. Opplevelsene fra denne reisen føyer seg inn i rekken av hendelser som Samuel opplever, som er med på å opprettholde et skille *oss og de andre*, der Samuel fremstår som *den andre*. I tillegg blir opplevelsene også en tilknytning til begrepet postkolonialisme ved at Samuel kjemper en kamp for å komme til Europa. Selv om Samuel ikke står i en kamp om territorium som er erobret, står han i en personlig kamp om å komme seg til Vesten (Lazarus, 2004, s. 2). Gjennom reisen beskrives ulike emosjoner hos Samuel og Amadou, som blir vektlagt under.

Romanen har mikrogeografier, som Andersen (2016, s. 52) knytter til det mer lokale, som byer. Amsterdam er et eksempel på en mikrogeografi i *De som ikke finnes*. Samuel og Amadou betaler en menneskesmugler for å komme om bord i en container som skal ta dem over havet til Europa og Amsterdam. Containeren der Samuel og Amadou må tilbringe flere døgn, blir et affektivt rom, et trangt rom som inneholder det høyst nødvendige:

Samuel så seg rundt. En slitt madrass med stripete stoff dekket nesten hele gulvet. Langs veggen lå en rad hermetikkbokser. Batterier til lommelykten. En dobøtte av metall, med et lokk. Tjue store flasker med vann. En håndsåpe med bilde av en blomstereng. Et kart over Amsterdam, og navnet og telefonnummeret til mannen de skulle kontakte hvis han ikke var der når de kom frem. (Stranger, 2014, s. 66)

Containeren gir assosiasjoner til en fengselscelle. Samuel og Amadou må tilbringe flere dager i denne containeren, uten å vite tidsrammen. De har fått en lommelykt med ekstra batterier, en

direkte kontrast til det mørke rommet. Denne kontrasten kommer eksplisitt frem ved at teksten er uthevet og kursivert når det er mørkt, og normal, kursivert tekst når lommelykten er slått på. «-Vi får se hvor mørkt det blir hvis jeg skrur av, sa Amadou og satte tommelen på bryteren», «**KLIKK. Et klikk, så forsvant lyset. Bare dansende prikker på netthinnen var igjen**» (Stranger, 2014, s. 66). Uten lommelykten skildres et nådeløst mørke, uten et eneste lysglimt i metallveggene: «Rommet var like mørkt som på natten. Det virket ikke som det var en eneste sprekk noe sted» (Stranger, 2014, s. 67). Oppholdet i containeren legger til rette for «affektiv koding av ulike emosjonelle rom» (Andersen, 2019, s. 39), der emosjoner som skildres i containeren inngår i Hogans *normalcy*, som refereres til i Andersen (2016, s. 132). Både Samuel og Amadou følger de samme affektive kodene av det emosjonelle rommet. Det er tydelig at begge virker både usikre og redde når de sitter i containeren, i påvente av å bli lastet om bord på fraktskipet. «Var det i det hele tatt mulig å åpne containeren fra innsiden? Samuel kjente hjertet slå raskere. Han måtte ikke slippe til disse tankene» (Stranger, 2014, s. 67). Sitatet eksemplifiserer en *normalcy*, fordi han er innelåst i containeren og allerede før de har blitt lastet om bord, begynner Samuel å kjenne på klaustrofobi:

«- **Hvor lang tid tror du det tar før de kommer?**

- **Jeg vet ikke.**

-**Tror du de har glemt oss?**

-**Nei, svarte Samuel, selv om han tenkte på akkurat det samme**» (Stranger, 2014, s. 69).

Samuel og Amadou følger de affektive kodene for det emosjonelle rommet. Enhver ville blitt usikker i en innelåst situasjon, uten å vite når reisen begynner. På et tidspunkt kommer usikkerheten eksplisitt til syne: «Samuel så øynene til Amadou, usikkerheten i blikket hans [...]» (Stranger, 2014, s. 69). Det eneste som virker å holde dem oppe, er lommelykten. Som nevnt tidligere, blir det en kontrastering mellom lys og mørke, der det at lommelykten blir ødelagt, kan fungere som et frampek på hvordan det vil gå med Samuel videre. Amadou skal til å gi lommelykten til Samuel, da den glipper ut av hendene hans: «Samuel fikk ikke godt nok tak og satte seg opp for å komme nærmere. I samme øyeblikk slapp Amadou taket» (Stranger, 2014, s. 69). Idet lommelykten blir ødelagt, skjer en endring i stemningsregisteret til karakterene. Likevel er endringen innenfor Hogans *normalcy*, fordi reaksjonen til Samuel og Amadou skjer i ren desperasjon, der de blir svært oppfarende og beskylder hverandre:

-**Slipp! hvasket han, men Amadou slapp ikke taket, ba ham slippe den selv. Det gikk et lite sekund. Så gjorde Samuel som han sa. Ventet. Kjente raseriet som lå i luften mellom dem, trykkende [...]**

- **Faen i helvete, bannet Amadou lavt. - Jeg trodde du holdt den, Samuel.**

- Jeg trodde DU holdt den.

- Faen, faen, faen! hveste han igjen. Slo den av og på flere ganger. (Stranger, 2014, s. 70)

En naturlig reaksjon vil nok være å ilegge hverandre skylden når de står i en desperat situasjon som de gjør. Det kan antas at det eneste som holder dem oppe, blir nettopp lommelykten, og når den blir ødelagt, kan det se ut som at Samuel og Amadou mister motet. Selv om stemningen endrer seg, blir det ikke et brudd i det affektive rommet, nettopp fordi at følelsene de sitter med når lommelykten blir ødelagt, fremstår som normale i en presset situasjon som denne. Likevel kan leseren registrere et glimt av håp når containeren omsider lastes på skipet: «- *Nå skjer det, sa Amadou lavt*» (Stranger, 2014, s. 72). En ellipse, der tid blir utelatt fra handlingen, oppstår når de er ute på havet: «*Minutter, timer, dager. Selv om mørket gjorde alt det praktiske vanskeligere, var det én ting som ble lettere på grunn av dette mørket: betroelser*» (Stranger, 2014, s. 74). Ellipsen antyder at det har gått et ukjent segment av tid, og leseren får ikke informasjon om nøyaktig hvor lang tid som er tilbakelagt. Det man derimot kan anta, er at det ikke har skjedd noe viktig i løpet av denne tidsperioden.

Umiddelbart etter ellipsen, gjennom en etterstilt narrasjon, tenker Samuel og Amadou tilbake på da de møttes for første gang på en kakaoplantasje i Ghana. Der ble begge seksuelt misbrukt av lederen på plantasjonen: «*Baba behandlet ham veldig godt de første månedene. [...] Så kom invitasjonene til kontoret hans. Ordrene om å kle av seg*» (Stranger, 2014, s. 74). Tempoet i hendelsesforløpet blir satt på pause når Samuel og Amadou prater om hendelsene på kakaoplantasjonen. Det blir en dialog der de deler tanker og erfaringer fra stedet. Et spekter av emosjoner gjør seg gjeldende gjennom samtalen. Kroppsspråket til Samuel indikerer hvor i stemningsregisteret han ligger, når Amadou forteller om sin ankomst til kakaoplantasjonen: «*Samuel så ned i gulvet. Selv om det var mørkt, orket han ikke å snu seg mot vennens ansikt mens han fortalte*» (Stranger, 2014, s. 74). Hodeposisjonen hans fremstår som forventet, ut ifra opplevelsene som Amadou forteller om. I tillegg vil kroppsspråket til Samuel fortone seg slik, fordi han har gått igjennom akkurat de samme hendelsene som Amadou. Emosjoner knyttet til egne erfaringer gjør seg gjeldende i takt med emosjonene som frembringer empati for kameraten. Erfaringsutvekslingen stopper ved at natten går over i dag: «*Morgenen etter forsvant døningene*» (Stranger, 2014, s. 75). Tempoet føres tilbake til det normale, og fraktskipet ankommer havnen i Amsterdam.

I delkapitlet affektive impulsilder i analysen av *Barsakh*, skrives det om at Samuel lager seg et stereotypisk bilde av Vesten, på samme måte som Vesten lager seg reproduserte forestillinger om Østen, slik Said skriver om i *Orientalismen* (Hauge, 2007, s. 18). Det er liten tvil om at Samuel har sett for seg et bedre liv i Vesten, og at det er flere muligheter der. Når han ankommer Amsterdam, blir det et brudd i denne tankegangen:

Dette var så langt unna det bildet folk hjemme hadde av Europa som man kunne komme. Hvor mange av dem var det som så for seg denne containeren når noen sa Europa, eller det skitne vaskerommet der de måtte dusje etterpå, med nakne føtter mot det iskalde betonggulvet? (Stranger, 2014, s. 80)

Igjen blir containeren, det affektive rommet, assosiert med en fengselscelle, og en ambivalent følelse, ifølge Andersen (2019, s. 37-38). Han beskriver reaksjonene som nokså typiske hos en dynamisk karakter. Reaksjonene veksler fra glede til misnøye, glede over at reisen er over, misnøye over tilværelsen i Amsterdam. Mange følelser virker å oppta Samuel når han endelig har klart å ta seg til Europa. «*Han levde på den andre siden av en drøm, og skulle ønske han heller hadde blitt hjemme. Et liv på siden av livet*» (Stranger, 2014, s. 83). Sanserintrykkene gjennom bo- og arbeidssituasjonen i Amsterdam, bidrar til en økende intensitet i den emosjonelle forvirringen. Mikrogeografien Amsterdam, er ikke slik Samuel har sett for seg, og han lever «*et liv på siden av livet*» (Stranger, 2014, s. 83), i den forstand at han arbeider fra morgen til kveld, for så å gjemme seg i en leilighet. Det bildet han en gang hadde av Vesten, virker mer fjernt for ham nå. Forestillingen viser seg å ikke stemme, nettopp fordi han er en papirløs flyktning uten rettigheter. Hadde han kommet til Europa som en regulær flyktning, ville utgangspunktet vært bedre, fordi han ville hatt rettighetene på sin side. Likevel er det slik at menneskerettigheter skal gjelde alle, men problematikken oppstår imidlertid når ikke myndighetene vet at flyktninger som Samuel befinner seg i Europa.

Norge er et av landene som ligger i toppen når det gjelder å respektere menneskerettighetene. Men det har ikke alltid vært slik, for under 2. verdenskrig var Norge det landet som prosentvis deporterte flest jøder (Høstmælingen, 2010, s. 7-8). Under Samuels opphold i Amsterdam trekkes det en parallell til det som skjedde med jødene, filtrert gjennom lag av fiksjon. Lokaliteten Amsterdam, som en mikrogeografi i denne konteksten, spiller en viktig rolle for de emosjonelle hendelsene som finner sted her (Andersen, 2016, s. 52). Følelsen av håpløshet er påtagelig, der Samuel og Amadou rusler gatelangs:

Han hadde ingen steder å gå, så han og Amadou tok toget inn til sentrum for første gang. Til kanalene, kafébordene og veiene der en jentegjeng på gule sykler passerte, med flagrende hår og store smil. En lang kø sto utenfor et av husene, «Anne Franks museum», og Samuel måtte lese i en brosjyre ved døren for å finne ut hva det var. Anne Frank var en jødisk jente som hadde gjemt seg inne i denne bygningen i flere år, leste han, før hun ble sendt til en av disse barbariske leirene som europeerne lagde i forrige århundre. (Stranger, 2014, s. 84-85)

Museet som Samuel og Amadou passerer, fremstår som et affektivt rom fordi Samuel sammenlikner sin egen situasjon med Anne Frank og hennes skjulested. Dermed kan diaspora knyttes til det affektive rommet, fordi diaspora har direkte tilknytning til deportasjon og tilintetgjørelse av jøder i Europa under andre verdenskrig (Vold, 2019, s. 280). For å unngå deportasjon måtte de holde seg skjult eller flykte til friheten. Samuel sammenlikner situasjonen til Anne Frank med sin egen papirløse tilværelse. Han må holde seg skjult, akkurat som Anne Frank: «*Visste de om alle menneskene som lå skjult i containere? I leiligheter? Alle de som gjemte seg for ikke å bli sendt tilbake?*» (Stranger, 2014, s. 85). Samuel reiser mer eller mindre ufrivillig fra hjemlandet sitt, og diasporabegrepet kan dermed relateres til han. Smith (2004, s. 256) lanserer et paradoks, referert til under komposisjon og fortellerstemme. Paradokset innebærer at lengselen om et hjemland og tvunget eksil, setter i gang følelser til tross for at diasporabegrepet i seg selv skal være nøytralt. Selv om en kultur har røtter til et spesifikt sted, kan kulturen flytte på seg, endres og spres.

Vold (2019, s. 280) skriver at det kan være vanskelig å trekke grenser mellom *oss og de andre*, både i litteratur og i livet. I *De som ikke finnes*, derimot, er dette skillet åpenbart, siden Samuel må leve på siden av samfunnet. Det blir også klart at Amsterdam ikke er et land han føler tilhørighet til, og han føler seg marginalisert og utrygg. Dette viser seg når Samuel får jobb på en byggeplass i Amsterdam. Han får sparken etter kort tid, fordi han mister en sekk med sement i bakken så den går i stykker. Samuel følger kodene for mikrogeografien ved at han kjenner på en frustrasjon over å ha mistet jobben og inntekten sin. «*Der stanset tilbudene om jobb. Der stanset pengene. De sluttet å ringe etter ham*» (Stranger, 2014, s. 84). Etter at han mister arbeidet, klarer han ikke betale der han bor. Han får en advarsel om å flytte fra kollektivet, noe som fører til at han ikke har et sted å bo, og heller ingen tilhørighet til landet.

4.2.4 Affektive impulskilder

I dette avsnittet om affektive impulskilder i *De som ikke finnes*, må *Barsakh* implementeres, nettopp fordi at hendelsene som Samuel vender tilbake til i et retroperspektiv, skjer på reisen

til Gran Canaria. Det er de døde kroppene som til stadighet blir gjentatt i *De som ikke finnes*: «Samuel så utover mot horisonten og tenkte på forrige gang han hadde reist den veien. Han husket de døde kroppene i båten. Armene som hang og dinglet når de løftet dem over rekka og senket dem i havet» (Stranger, 2014, s. 52). Den affektive impulsilden skjer gjennom en ytre hendelse, de døde kroppene som Samuel blir vitne til. De grusomme hendelsene som resulterer i døde kroppar skjer i *Barsakh*, og føres videre som affektive impulsilder i *De som ikke finnes*. Andersen (2016, s. 72) beskriver minner som skjulte varianter av impulsilder, og som vist i *Barsakh*, blir affektive impulsilder forklart slik: «noe skjer, og hendelsen setter i gang reaksjoner hos karakterene». Ytre elementer trigger Samuels traumeopplevelser, som skaper en reaksjon i følelsesregisteret hans. I sitatet over, er det havet og horisonten «Samuel så utover mot horisonten [...]» (Stranger, 2014, s. 52), som kan være med å trigge minnene og som gjør at han gjenopplever «de døde kroppene i båten» (Stranger, 2014, s. 52). Havet er et tilbakevendende emosjonelt element for Samuel, og det ivaretar dermed en bestemt funksjon i det affektive aspektet hans. Minnene om havet aktiverer den indre prosessen i Samuel. Han gjenopplever reisen mot Gran Canaria og de døde kroppene.

På et senere tidspunkt i romanen, fortsetter havet som en affektiv impulsilde. «Han stod med de nakne føttene i sanden, lot bølgene skli oppover ankene og tenkte på den forrige reisen sin fra denne kysten, året før» (Stranger, 2014, s. 64). Samuel skal reise til Amsterdam, og tar seg et bad i sjøen før avreise. Tankene tvinger han tilbake til traumet han opplevde på båten i *Barsakh*:

De unge mennene som hadde knyttet nevene i været og ropt «Barcelona eller Barsakh!». Ansiktene deres hadde vært fulle av glede og forventning. Bare dager senere hadde Samuel sett de samme mennene bli lempet livløse over bord og synke ned i dypet. (Stranger, 2014, s. 64)

Gjennom en etterstilt narrasjon blir leseren igjen konfrontert med de døde kroppene, og i sitatet over er også dypet inkludert. Dypet og mørket henger sammen, og slik som lyset fra lommelykten står i kontrast til mørket i containeren, danner havets overflate et skille mellom lyset der oppe og mørket der nede i dypet. I tillegg står emosjoner som glede og forventning underveis i kontrast til historiens tragiske slutt. For å fullstendigjøre poenget vårt, kan et annet eksempel trekkes frem: «Det sorte havet brøt i hvite buer mot stranden» (Stranger, 2014, s. 63). Det mørke havet kontrasteres mot de hvite bølgetoppene. Det mørke representerer risiko, noe ukjent, samtidig som det lyse representerer det trygge. Det gir et

sterkt inntrykk at Samuel ser kroppar «*bli lempet livløse over bord og synke ned i dypet*» (Stranger, 2014, s. 64), fordi de da forsvinner ned i det ukjente mørke.

Kontrasten mellom lys og mørke kan også overføres til emosjonene i Samuels stemningsregister. Disse emosjonene er relatert til opplevelsene underveis og fungerer som affektive impulsilder. I starten på romanen finnes nok et glimt av håp, eller lys, om en bedre fremtid for Samuel. Håpet forsvinner imidlertid raskt i takt med de grusomme hendelsene han blir utsatt for. Disse opplevelsene blir hans affektive impulsilder. Det at lyset til stadighet forsvinner og overmannes av mørket, kan derfor tolkes som at døden skal vinne til slutt. Mørket kan symbolisere en person som lever på siden av samfunnet: «*Slik var livet i mørket. Hender, netter, piller, og denne mannen, de faste avtalene med Paul, helt til Samuel ødela alt*» (Stranger, 2014, s. 93). På den andre siden finnes lyset og de som er integrert i samfunnet: «*I mørket ble fortauskafeene borte, og gatene ble tatt over av mennesker som var på vei til restauranter, kinoer, hoteller, men også disse parene var innhyllet i lyset fra vinduer og gatelykter*» (Stranger, 2014, s. 86). Kontrasten mellom lyset og mørket bidrar til et skille mellom *oss* og *de andre* gjennom inkludering og ekskludering av menneskegrupper. Samuel tilhører *de andre*, en fra Østen, som fremstår med færre muligheter enn *oss*, en fra Vesten. I denne oppgaven legges det til grunn at begrepet *de andre* er relatert til og representert ved Samuel, en papirløs flyktning fra Østen. Det er underforstått at personer fra Østen fremstår med færre muligheter enn *oss* fra Vesten (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 102). Vi er bevisste på at vi til tider kan ilegge Samuel en mørkere skjebne enn nødvendig, fordi vi til stadighet har skillet *oss* og *de andre* i tankene. Dessuten er det nok ikke til å unngå at utfallet til Samuel mest sannsynlig sparte han for fremtidige, grusomme hendelser. Han innrømmer det selv i brevet til Emilie: «*Det har vært altfor vondt å leve alt for lenge [...]*» (Stranger, 2014, s. 175). Det kommer eksplisitt til uttrykk i brevet at han ikke vil leve lenger, og at hendelsene han har blitt utsatt for, har preget ham i så stor grad at han ikke orker mer.

Det er ikke bare havet som er en affektiv impulsilde for Samuel, men også de døde kroppene som til stadighet viser seg. De trigger reaksjoner i ham: «*Den merkelige slappheten i armene til de døde som ble vippet over bord*» (Stranger, 2014, s. 129). Det blir en mer autentisk illustrasjon av de døde kroppene når leseren får en somatisk beskrivelse rundt «*den merkelige slappheten i armene*» (Stranger, 2014, s. 129). Den affektive impulsilden som trigger Samuel til å tenke tilbake på båtturen, kommer til syne når Muhammed viser Samuel tilholdsstedet sitt. For å komme dit, benytter han seg av en trestokk på omtrent tre meter, og i

enden sitter en metallkrok. Denne trestokken knytter Samuel til Kanariøyene og opplevelsene der: «*En båtshake, slik Samuel har sett fiskere bruke ved havnen i Vest-Afrika når de drar opp blåsene fra vannet*» (Stranger, 2014, s. 129). Han føres direkte tilbake til opplevelsene i *Barsakh*: «*Selv nå, når han står med åpne øyne og ser Muhammed sette seg på huk foran mursteinsveggen, ser han for seg kroppene som synker ned i havet*» (Stranger, 2014, s. 129). Atter en gang er han tilbake til de døde kroppene. I tillegg vil også de døde kroppene bidra til å vise hvordan *de andre*, altså flyktingene, må kjempe for tilværelsen. Det kan trekkes en parallell til Fanon og *Jordens fordømte*, dog med et snev av forsiktighet. I boken skriver han om kampen for koloniens suverenitet, der Algeries kamp for frihet fra den franske kolonimakten er svært sentral. Herunder blir et stereotypisk bilde av de koloniserte beskrevet, i form av negative egenskaper og karaktertrekk. De negative egenskapene betraktes som deres kjennetegn, og blir utløst ved at de må kjempe for å overleve (Fanon, 1961/2002, s. 32-33). Nettopp det med at de må kjempe for å overleve, kan overføres direkte til Samuel og de andre flyktingene på havet. Det at noen av flyktingene ender sine liv i kampen om en bedre tilværelse, skiller *oss og de andre* enda mer, om mulig.

Tidlig i romanen får leseren vite at Samuel er tilbake i Ghana, uten at foreldrene vet om det. På et tidspunkt prater han med moren sin på telefonen, men det er ukjent for henne at han er tilbake i hjemlandet:

- *Har du kommet deg trygt frem, Samuel? Kom du deg helt til Europa?*
- *Ja, mamma, svarte han og så ut på veien der han hadde vokst opp.*
- *Så bra, gutten min! Kan du sende penger snart? Vi trenger penger til medisiner.*
- *Medisiner?*
- *Pappaen din har fått sukkersyke. Det går bra, men medisinerne er dyre, og Miriam har begynt på skolen.*
- *Jeg skal prøve, mamma.*
- *Så fint, gutten min! Jeg visste at det var riktig å satse på deg.* (Stranger, 2014, s. 20-21)

Telefonsamtalen med moren blir en affektiv impulskilde, der moren til Samuel også har en spesiell funksjon, i form av at hun kan fremstå som en triggerfigur for hans emosjoner når hun viser familiens håpløse økonomiske situasjon (Andersen, 2016, s. 55). Leseren blir dratt med inn i en fortvilet tilværelse der familien er helt avhengig av at Samuel reiser til Vesten for å tjene penger. Hendelsene som Samuel opplever både på kakaoplantasjen, men også når han begir seg ut på reisen til Europa, kan anses som en konsekvens av samtalen mellom han og moren. Det kan argumenteres for at moren og samtalene deres er kilden til hvorfor Samuel

velger å reise til Europa. Hvis dette er tilfelle kommer begrepsparet *oss og de andre* til syne allerede i samtalen deres, nettopp fordi reisene som papirløs flyktning får grobunn her. Moren kan «skape emosjonell spenning» (Andersen, 2016, s. 56) hos leseren på bakgrunn av det hun forteller Samuel i telefonsamtalen. Den affektive spenningen stiger når moren forteller at faren har blitt syk og at de trenger penger til medisiner. Leseren kan få et inntrykk av at moren legger press på Samuel, og appellerer til hans samvittighet. For leseren kan situasjonen bli gjenkjennbar fordi mange har ønske om å hjelpe sine familiemedlemmer. Likevel kan det tenkes at det er en forskjell på Vesten og Østen, *oss og de andre*. En fra Vesten trenger ikke nødvendigvis å reise ut i verden som Samuel, for å bistå familien økonomisk.

Samuel vender ofte tilbake til moren i sine tanker når han skal ta en beslutning. Et eksempel er når han har klart å tjene penger på narkotikasalg i Amsterdam. Avtalen mellom moren og Samuel er at han skal sende penger, men han sender ikke alt han tjener:

Han la unna penger. Sendte ikke alt til moren, selv om hun maste på ham. Han forsøkte å si at det var vanskelig å tjene noe. Sa at han jobbet på en byggeplass, at det ikke alltid var jobb. Moren trodde ikke på ham, det hørte han på tonefallet. (Stranger, 2014, s. 86)

Den affektive impulsilden fremkommer slik gjennom en ytre hendelse når moren maser på ham. Samuel gjemmer unna penger, og han sier at det er vanskelig å få arbeid. Moren tror ham imidlertid ikke. Dermed melder en ny impulsilde seg, en ytre hendelse setter i gang en indre prosess hos Samuel. Han forteller ikke at han har begynt å selge narkotika, men sier at han jobber på en byggeplass. Allerede på siden etter, nevnes moren igjen fordi Samuel takker ja til narkotika: «Tilbudene om narkotika takket han etter hvert ja til. Trosset alle advarslene fra moren, trakk røyken dypt ned i lungene» (Stranger, 2014, s. 87). Moren blir et tilbakevendende emosjonelt element i romanen. I kraft av å være en affektiv impulsilde, påvirker hun Samuel til å handle. Hun kan anses som en stemme fra dypet som appellerer til hans samvittighet. En endring er imidlertid i ferd med å skje. Samuel trosser moren og tar selvstendige valg.

Den siste affektive impulsilden som vil bli belyst, er kakaoplantasjen og hendelsene som skjer der. Før Samuel kommer seg til Europa, får han seg jobb på en kakaoplantasje hjemme i Ghana. Gjennom en etterstilt narrasjon får leseren vite at det er Samuel selv som ønsker å ta seg jobb på en kakaoplantasje, siden han har tidligere erfaring fra slikt arbeid. I den

forbindelse fremstår Samuel imidlertid emosjonelt ambivalent. På den ene siden virker han lettet over å ha skaffet seg arbeid, slik at han får penger, men på den andre siden fremstår arbeidet på kakaoplantasjonen som en siste utvei for ham:

Samuel hadde sett gutter som dem tidligere, på andre plantasjoner. Barn som ble sendt vekk av foreldrene, fulle av løfter om at de skulle bli noe, få en trygg tilværelse som foreldrene ikke kunne gi dem. Så fikk de dette i stedet. (Stranger, 2014, s. 23)

Når Samuel ankommer stedet, utløses en emosjonell reaksjon hos ham. Han føler medlidenhet med de andre guttene. Når leseren får presentert den korte og konsise setningen: «*så fikk de dette i stedet*» (Stranger, 2014, s. 23), er det en nokså tydelig indikasjon på at Samuel har negative følelser, knyttet til erfaringer med liknende arbeid. Likevel trenger ikke de negative følelsene å relateres til arbeidet i det hele tatt, snarere at barn fra hjemlandet hans må arbeide. Det kan vitne om desperate foreldre som ikke har mulighet til å gi barna sine en god fremtid. Skillet *oss og de andre* kommer derfor til syne i form av hvilke muligheter som finnes for barn og unge i Østen, kontra i Vesten. I verket *Jordens fordømte* skriver Fanon (1961/2002, s. 291) om hvordan *de andre* må kjempe for tilværelsen, og at konsekvensen av kolonisystemet er at enkeltindivider har en tilværelse der de må kjempe for å overleve. Selv om Fanons verk viser til kolonialismens psykiske påkjenning, og kampen om suverenitet for de koloniserte, kan tankene om en slik tilværelse føres videre. Dette kan relateres til den desperate situasjonen for de foreldrene som sender barna sine til kakaoplantasjonen for å jobbe.

Det er viktig å presisere at kakaoplantasjonen i seg selv ikke er den viktigste impulsilden for Samuel, men heller lederen Baba og hendelsene relatert til denne personen. Når det her blir sett nærmere på lederen vil detaljnivået øke, fordi kakaoplantasjonen også blir skildret detaljert i romanen. For å få med de viktige poengene, er det nødvendig å skrive mer inngående om hendelsene. Polariteten *oss og de andre* er en bakenforliggende faktor, selv om den ikke her drøftes like inngående. Grunnen er at kakaoplantasjonen og Baba er en såpass viktig hendelse, når vi ser på det affektive aspektet hos Samuel. Erfaringene fra dette stedet preger han i resten av romanen, og slik er dette med på å bidra til skillet *oss og de andre*, fordi hendelsen er med på å føre han videre mot Europa som papirløs flyktning. I tillegg er nok de grusomme hendelsene en stor faktor for utfallet til slutt, at Samuel tar sitt eget liv.

Når Samuel ankommer kakaoplantasjonen, får han hilse på en vennlig, men autoritær leder. «*Bra, Samuel. Du ser ung og sterk ut. En ung, flott kropp. Her skal vi nok ta godt vare på deg,*

sa Baba og smilte faderlig» (Stranger, 2014, s. 24). Selv om leseren kan anta at det er en kunstig vennlighet, og at det ligger en uanstendig undertone hos Baba, er det ikke før Samuel møter Amadou at Babas handlinger blir en tydelig affektiv impulskilde for Samuel. Frem til møtet mellom guttene får leseren hint som: «*Han la en hånd på Samuels skulder*» (Stranger, 2014, s. 24) og «*Få se ordentlig på deg, sa han og klemte på overarmene hans*» (Stranger, 2014, s. 24). Tydelige berøringer og en unormal fasinasjon av kroppen til Samuel beskrives i form av små hint om hva som kommer til å skje. Når Samuel møter Amadou, kommer emosjonen redsel eksplisitt til syne: «*Pass på at du ikke havner alene med Baba*» (Stranger, 2014, s. 25). Sitatet kan anses som starten på et mareritt for Samuel på kakaoplantasjonen. Med sitatet får Samuel en bekreftelse på at Baba er slem, men likevel får han ingen detaljer om hva han bør passe seg for. Baba fortsetter imidlertid å tilføre emosjoner til stemningsregisteret til Samuel:

Noen som vitset og lo. Og så plutselig, lyden av en bilmotor. En jeep kom til syne mellom grenene. Amadou flakket med blikket. Alle satte opp tempoet, jobbet raskere, hardere. Nervøsiteten deres smittet over på Samuel, fikk ham til å bruke macheten så hardt han kunne. (Stranger, 2014, s. 32)

For alle arbeiderne på plantasjonen, skjer en brytning i deres affektive tilstand, fra at noen tuller og tøyser, til at det blir fullstendig alvor, der alle arbeider ekstra hardt. Samuel værer stemningen. Det smitter over på hans eget stemningsregister, og emosjonen nervøsitet fester seg i ham. På dette tidspunktet vet Samuel fortsatt ikke hva han skal være nervøs for, men han skjønner at det er Baba som sitter i jeepen. Han kommer med brus til barna som arbeider: «*Noen som har lyst på en brus?*» (Stranger, 2014, s. 33). Baba skildres som en psykopatisk leder og tar i bruk manipulasjon overfor de små arbeiderne. Det blir også svært tydelig for leseren når guttene skal ta imot brusen som Baba kommer med:

Barna strakte hendene i været. La fra seg kurver og macheter og nærmet seg ivrig. Likevel var frykten synlig i de små ansiktene, i måten de beveget seg på idet de tok imot flasken, før de gikk raskt bakover, sto stille med leppene mot flasketuten. (Stranger, 2014, s. 33)

Kroppsspråket fremstår kuet, og sitatet er med på å eksemplifisere hvor redde guttene er for Baba. Det er ikke før Samuel selv blir kalt inn på kontoret, at han skjønner hvorfor guttene har vært så redde. På kontoret skjer akkurat det samme psykologiske spillet fra Babas side, der han gjør en god gest ved å tilby Samuel sjokolade: «*Han tygget gjennom skallet, og kjente smaken av nøtter og sjokolade*» (Stranger, 2014, s. 34). Deretter vrir han den vennlige gesten

over til en seksuell handling mot Samuel:

«- Liker du den?

- Mmm.

Prøv en rød! sa Baba, la den inn i munnen hans, men lot fingeren ligge mellom leppene hans, før han dro den langsomt ut» (Stranger, 2014, s. 34).

Hendelsen med sjokoladen blir starten på et seksuelt overgrep av Samuel, der Baba utnytter posisjonen sin til det fulle:

Hvor lenge varte det? Noen minutter? Smerte. Pust. Fomling. Smerte. Hud. Harde, store hender. Plutselig var det over. Samuel ble bedt om å kle på seg og gå ut. Han hørte Baba fomle med buksene, klirringen av metallet i beltespennen, men så ikke på ham. Dro bare på seg sine egne bukser og gikk ut. Kjente smerten bak, noe vått som rant ut. (Stranger, 2014, s. 35-36)

Intensiteten øker med korte, stakkato setninger gjennom overgrepsekvensen, og når det er over, blir setningene lengre. Hendelsene som skjer på kakaoplantasjen, blir en affektiv impulskilde for Samuel som til slutt klarer å rømme fra stedet sammen med Amadou. Før de flykter, benytter de våpen som tilhører *herren*, gjennom et *double-bind* som Michael Azar (1997, s. 104) formidler i artikkelen om «Frantz Fanon og rasismens dypstruktur». Amadou går til angrep på Baba ved å sette fyr på ham: «*Bensinen plasket utover ryggen til Baba, som snudde seg rundt, fektet med armene, bannet og skrek mens drivstoffet fosset over ansiktet hans, slik at han måtte knipe sammen øynene og snu seg bort» (Stranger, 2014, s. 44).* Samuel og Amadou gjør et opprør med makten, der det kan argumenteres for at Baba har satt vilkårene for opprøret ved å benytte vold, psykisk vold og seksuelle overgrep som et maktmiddel mot guttene. Under angrepet mot Baba viser han det samme kroppsspråket som guttene uttrykte mens ugjerningene mot dem pågikk: «*[...] knipe sammen øynene og snu seg bort» (Stranger, 2014, s. 44).* Sitatet beskriver et naturlig kroppsspråk for en som blir utsatt for en krenkende hendelse. Det som er verdt å merke seg, er at Samuel og Amadou klarer å bekjempe overmakten, Baba, med det våpen han selv bruker; som er vold. Som det ble skrevet i teoridelen, legger Azar frem at den koloniserte dermed får makt, men den koloniserte blir også et speilbilde av kolonisten (Azar, 1997, s. 104). I *De som ikke finnes* er ikke Baba kolonisten, men mer en som har utnyttet et kolonisert samfunn og klart å bli leder på en kakaoplantasje for flere som han selv, personer fra Østen. Dermed er *ikke* Samuel og Amadou et speilbilde av kolonisten, men mer personer som handler i affekt og desperasjon etter å komme seg vekk fra kakaoplantasjen.

4.2.5 Emosjonelt hegemoni

Hendelsene på kakaoplantasjonen forblir en affektiv impulskilde. Det er videre liten tvil om at det også manifesterer seg et emosjonelt hegemoni der Baba har overmakten, fordi relasjonen deres fremstår asymmetrisk (Andersen, 2016, s. 138). Det blir til stadighet lagt vekt på skillet mellom Vesten og Østen, og den maktposisjon Vesten har i forhold til Østen. I det hegemoniske forholdet mellom Samuel og Baba er det annerledes. Det blir gitt et hint om at Baba er mørk i huden: «- *Du skal få lov til å komme, men da kommer dere begge to, sa han og klemte hånden så hardt rundt skulderen til Amadou at knoklene hans ble lysebrune*» (Stranger, 2014, s. 42). Siden maktpersonen er mørkhudet, viser ikke eksempelet en kontrast mellom *oss og de andre*. Forholdet mellom Samuel og Baba står dermed i en direkte motsetning av det Fanon formidler, om hvordan innfødte i det koloniserte samfunnet må kjempe for å overleve. Et slikt inntrykk får man ikke av en autoritær person som Baba. Fanon beskriver også at grusomheter som er begått av enkeltpersoner kan være en direkte konsekvens av kolonisystemet, til tross for at enkeltpersoner mangler egne normer og regler (Fanon, 1961/2002, s. 291). Likevel kan det ikke være slik at Baba kan gjemme seg bak kolonisystemet for å rettferdiggjøre de handlingene han begår mot Samuel og de andre arbeiderne. Det er urovekkende og provoserende som leser å få innblikk i den daglige rutinen på kakaoplantasjonen. Skildringene fremstår svært virkningsfulle for å få frem kontrasten med Baba som maktperson, og Samuels avmakt. Fordi han utsettes for seksuelle overgrep, utvikler Samuel emosjoner i form av mindreverdighet, og ettervirkningene av disse hendelsene følger ham videre.

Mellom Emilie og Samuel oppstår også et emosjonelt hegemoni. Den hegemoniske relasjonen er ikke på langt nær så tydelig som mellom Baba og Samuel, der den ene parten fremstår som en dominant skikkelse i forhold til den andre. Likevel kommer hegemoniet mellom Emilie og Samuel tydelig frem i *Barsakh*. Emilie representerer Vesten, mens Samuel, en fra Østen. I *De som ikke finnes*, er hegemoniet muligens enda tydeligere. Når leseren får innblikk i Emilie sitt liv, er hun hjemme i Norge. Det er også her Samuel oppsøker henne, noe som medvirker til at hun får et emosjonelt overtak på ham, fordi de møtes på hennes territorium. Som i *Barsakh* trenger Samuel her Emilie som alliert for å få hjelp i et fremmed land. Forskjellen blir at i denne romanen finnes det ikke romantiske følelser involvert, snarere tvert om. Når Samuel oppsøker Emilie i hennes hjem, gis det inntrykk av at Emilie misliker hans nærvær. Det blir som beskrevet under affektive rom og emosjonelle geografier, at Samuel representerer noe fremmed i hennes trygge tilværelse. I denne situasjonen oppstår et emosjonelt hegemoni. Det

innebærer at Emilie besitter ressurser som Samuel mangler. Selv om Samuel trenger hjelp fra Emilie, skjer det likevel en emosjonell endring hos ham. I *Barsakh* fremstår Samuel både mild og takknemlig overfor Emilie, mens han her fremstår mer irritert over hennes muligheter og privilegier som norsk:

Du har faen meg hatt så lite problemer i livet ditt at du måtte finne på noen! roper han, og lager et overdrevent lidende uttrykk i ansiktet, før han fortsetter, med pipestemme og feminine fakter: *Ååhh, jeg heter Emilie. Jeg har vokst opp på strandrestauranter og i et hus fullt av flatskjermer. Ååh, jeg har det så vondt inni meg, så jeg tror jeg må slutte å spise litt. Se, så synd på meg, da!* [...] (Stranger, 2014, s. 47)

Gjennom en etterstilt narrasjon ramser Samuel blant annet opp informasjon han fikk av Emilie på Gran Canaria. Sitatet, som eksemplifiserer det emosjonelle hegemoniet, understreker skillet *oss og de andre* grunnet en misunnelse fra Samuels side. I teoridelen vises det til et intellektuelt spørsmål som fremkommer i *Orientalismen*: «Kan man dele den menneskelige virkelighet, slik menneskelig virkelighet synes å være åpenbart forskjellig, inn i tydelig ulike kulturer, historier, tradisjoner, samfunn, endog raser, og overleve konsekvensene som mennesker?» (Said, 1978/2001, s. 53). Det er med bakgrunn i spørsmålet at Said gjør rede for om det er mulig å unngå fiendskap som kan oppstå når mennesket kategoriseres som *oss* vestlige og *de andre*, fra Østen. Med utgangspunkt i det, blir to tydelige kulturer eksemplifisert i sitatet. På den ene siden finnes Emilie som i Samuels øyne har alt, mens Samuel på sin side ikke har noe. Gjennom at Samuel roper og imiterer henne, kan det oppleves som fiendskap mellom dem. Det er tydelig at han er oppgitt over egen situasjon, og at emosjonene knyttet til dette tar overhånd. Gjennom mimikk og et høyt stemmeleie formidler han derfor frustrasjonen han føler på. Når Samuel bagatelliserer hennes spiseforstyrrelse, synliggjøres en dikotomisering av problemene. Det blir et inntrykk av at Samuel ser på Emilies problemer som I-landsproblemer, skapt av henne, mens Samuel sine er reelle problemer.

Forholdet mellom Emilie og Samuel blir hegemonisk i den forstand at Samuel trenger hjelp fra Emilie. De har et asymmetrisk forhold, der Emilie får makt over Samuel. Metodiske betraktninger viser til det Andersen (2016, s. 137) skriver om viktigheten av å undersøke emosjonelt hegemoni innen affektiv narratologi. Som det blir skrevet om under emosjonelt hegemoni i *Barsakh*, utvider Jaggar (1992, referert i Andersen, 2016, s. 138) måten å belyse emosjonelt hegemoni på, ved at det kan gjelde flere underpriviligerte grupper. To av

eksemplene hun trekker frem omhandler nettopp «raser og klasser», som kan knyttes til det hegemoniske forholdet mellom Emilie og Samuel, polariteten *oss og de andre*. Emilie representerer den som sitter på alle ressursene og som kan skape seg et godt liv, mens Samuel representerer hennes motpol. På et tidspunkt er det nettopp dette skillet som Samuel anklager Emilie for:

Samuel har rett. Det finnes faktisk et element av sannhet i anklagene om livet hun lever. Han anklager henne ikke bare for flatskjermen og kjøkkenbenken og fritiden og fremtidslysten, men også for studiene og kyssene og middagene og kranglene med lillebroren. Klærne hun går i. Smilene hun smiler. Gleden hun opplever. Velstanden. Hagen. Feriene. (Stranger, 2014, s. 48)

Det materialistiske i Emilies liv trekkes frem, noe som understreker det store skillet mellom dem. Videre fortsetter ulikhetene i form av at Samuel som papirløs flyktning ikke får oppleve noe av det som er knyttet til Emilies tilværelse. Når hun tenker at: «Samuel har rett. Det finnes faktisk et element av sannhet i anklagene om livet hun lever» (Stranger, 2014, s. 48), kan det bidra til å fremkalle en endring i deres emosjonelle hegemoni, der Samuel får Emilie til å reflektere over egen situasjon. Likevel kan det stilles spørsmål om det er det hegemoniske forholdet som utjevnes, eller om det bare er Emilie sitt tankesett som er i endring. Det gjør seg gjeldende når Samuel etter hvert forlater huset hennes, etter å ha stjålet noen smykker fra moren. Hun blir først veldig opptatt av å få dem tilbake, men etter hvert endres tankene: «Hun skulle ønske de ikke hadde funnet ham, så hadde han i hvert fall hatt disse smykkene. Han hadde sikkert funnet et sted å selge dem» (Stranger, 2014, s. 123). Emilie går fra å være negativ for at Samuel kommer hjem til henne, til å engste seg over Samuel sitt ve og vel.

Samuel og myndighetene står i et hegemonisk forhold som opptrer i begge romanene. Det er kommentert i analysen av *Barsakh*, men fortjener også oppmerksomhet her. Myndighetene i seg selv står i kontrast til resten av samfunnet i en hegemonisk relasjon, og dermed vil det være et enda større skille for Samuel som papirløs flyktning. Han er hele tiden engstelig for hva myndighetene vil gjøre hvis de finner ut at han befinner seg ulovlig i landet:

Så fremmed en by kan være når man kommer dit alene, uten å vite hvor man skal sove eller hvor man kan få mat. Det eneste Samuel vet, er at hvert eneste menneske han møter kan være en fare, en som forteller politiet om ham. (Stranger, 2014, s. 125)

Dette sitatet får Samuel til å virke mindreverdige i forhold til resten av samfunnet. Den ekskluderingspraksisen som de koloniserte har kjent på fra koloniherrernes maktapparat, beskriver Fanon i *Svart hud hvite masker*. Den svarte blir ekskludert fra den hvite kulturen og Fanon (1967, referert i Loomba, 2005, s. 123-124) beskriver det som at en mindreverdighetsfølelse alltid vil være en del av den svartes identitet. Samuel blir ekskludert fra samfunnet ved at hvert menneske han møter på, kan være en potensiell trussel. Dermed er det ikke utenkelig at Samuel føler på en mindreverdighetsfølelse, fordi han ikke har innpass i samfunnet og den hegemoniske relasjonen til myndighetene blir stor. I tillegg har han ikke tilgang til noen av de nødvendige midlene man trenger for å overleve. Fremtidsutsiktene er usikre, og han oppsøker ikke hjelp i frykt for å bli sendt tilbake.

Samuel får vite om både UDI og Trandum gjennom Muhammed, at Trandum er stedet for utviste asylsøkere: «*Det er som et fengsel, med vakter, låste celler og piggrådgerder*» (Stranger, 2014, s. 137). Minnene om mottaket på Gran Canaria kommer tilbake, og tankene på at dette kan skje igjen, fester seg. «*Samuel ser for seg leieren på Gran Canaria. Piggrådgerdene. Vaktene. Emilie som besøkte ham*» (Stranger, 2014, s. 137). I en etterstilt narrasjon ser Samuel tilbake på hendelsen i *Barsakh*, der han blir tatt av myndighetene og sendes tilbake til mottaket på Gran Canaria. Igjen er det skillet *oss og de andre* som trer klart frem for ham. Han tenker på seg selv som fengslet og Emilie som besøker ham. Det er også klart at det er Emilie som sitter med alle mulighetene, samtidig som Samuel blir sendt tilbake til der det hele begynte, Ghana. I *De som ikke finnes* fortsetter myndighetene å være i et emosjonelt hegemonisk forhold til Samuel. Via Muhammed får Samuel seg vaskejobb, og ironisk nok er et av stedene han skal vaske, hovedkontoret til UDI. Det tar ikke lang tid før det blir oppdaget, og det ender med at Muhammed kommer seg unna, og Samuel overgir seg politiet. På den ene siden fremstår politiet omsorgsfulle, der de behandler han med respekt: «*Kvinnen legger en hånd på skulderen hans og takker ham igjen*» (Stranger, 2014, s. 164). Politikvinnen behandler Samuel med likeverd, uavhengig av bakgrunn. På den andre siden er myndighetene nådeløse med Samuel, og skjebnen hans er bestemt. Han ender på Trandum, der sjansen for et godt liv i Vesten svekkes mer og mer.

4.2.6 Følelsenes varighet

Emosjoner kan strekke seg over en lengre periode, eller de kan oppstå brått (Andersen, 2016, s. 20). I den forbindelse kan det være interessant å trekke inn en endring som skjer i *De som ikke finnes*. Her er det en desillusjonert Samuel som forstår mer og mer at det gode liv ikke

blir noe av. Opplevelsene og motgangen han opplever underveis i den siste romanen, kan illustrere det Vikan (2014, s. 178) forklarer om følelser og hukommelse. I analysen av *Barsakh* blir nettopp dette belyst, at hukommelsen fører emosjonene videre. I *De som ikke finnes* er det et lys som slukker i ham, en konsekvens av gjentatte negative hendelser. I starten av romanen skildres et lys: «*Det finnes et lys i alt som lever. En flamme som brenner i alle mennesker fra de blir født, og som skinner i varmen fra de andre*» (Stranger, 2014, s. 12). Dette lyset som blir beskrevet, kan på flere måter symbolisere Samuel. For hvert nederlag han opplever, flakker flammen og blir svakere. Til slutt slukker den, slik som livet slukker for Samuel. «*For hvert nederlag og hver avvisning så flakker flammen, blir svakere og svakere helt til det bare så vidt er en glød igjen*» (Stranger, 2014, s. 166). Denne flammen er iboende i oss mennesker og blir matet av gode relasjoner og opplevelser for å opprettholdes. Her blir det et skille mellom de to romanene. Det er et håp, en flamme, som brenner i ham i *Barsakh*. Dette håpet forsvinner helt gjennom *De som ikke finnes*. På en annen side kan det diskuteres om det faktisk er et tap at Samuel tar sitt eget liv til slutt.

På et tidspunkt er det nesten skjebnebestemt at selvmordet til Samuel setter ham fri fra alt det grusomme han opplever. Likevel er det viktig å understreke at det ikke kan forsvares at et ungt menneske tar sitt eget liv, til tross for forhistorie og negative erfaringer. Historien om Samuel ender med at kroppen hans brennes, blir til aske og settes i en vegg uten navn: «*En gravplass for alle de som ikke finnes*» (Stranger, 2014, s. 169). Dette kan være med på å vise en slags rangering i samfunnet, der skillet *oss og de andre* også er relevant. Når Samuel dør hentes tittelen frem ved at han er en person som ikke finnes, og at han dermed ikke får en gravplass slik som et fullverdig medlem av samfunnet. Han forblir en papirløs flykting, *den andre*, en som ikke finnes i Europa. Likevel bør det nevnes at gjennom postkoloniale studier bør man ha et kritisk blikk på teksten og at ingen tekster er nøytrale, tvert om er de både kultur- og historiebetinget (Lothe et al., 2007, s. 175). Hvis ønsket er å få frem Samuel som papirløs flykting, og at skillet *oss og de andre* skal være fremtredende, er det at Samuel avslutter sitt eget liv og blir gravlagt som en som ikke finnes, en tydelig avslutning på hvor galt det kan gå. Det kan være nødvendig at leseren er bevisst på at romanen er skrevet av en forfatter fra Vesten. Hauge (2007, s. 18) forklarer Saids tanker om at lesning av vestlige tekster om Østen, fører til at *den andre* ikke kommer til orde, og at det ikke læres noe om Orienten fordi det kun er eksisterende forestillinger som kommer frem. Likevel er det igjen viktig å påpeke at dette er en fiktiv fortelling, og at forfatteren står fritt til å forme handlingen.

Etter alt det grusomme Samuel må igjennom, er han en sliten og medtatt, ung mann. Han går inn i en tankeprosess, hvor avslutningen og selvmordet føles som det eneste rette.

Videre i følelsenes varighet er *reactive emotions* et element. Andersen (2016, s. 20) beskriver det som at noe uventet brått inntreffer, for eksempel i form av gjentatte hendelser som påvirker både kognitivt og kroppslig. Overgrepene som skjedde på kakaoplantasjonen er derfor relevant, og det skjer en *reactive emotion* hos Samuel når overgrepet faktisk inntreffer. «*Han gråt. Skrubbet kroppen, om og om igjen. Amadou kom ut. Samuel kikket ned. Stengte seg inne. Satte seg på huk i en krok*» (Stranger, 2014, s. 36). Her får Samuel en reaksjon på det som nettopp har skjedd, der også kroppsspråket er med på å vise hvor preget han er av situasjonen. Følelsene Samuel sitter igjen med etter overgrepet, går naturlig nok over i *moods*, fordi hendelsen vil prege han videre. På en måte bryter dette med det Andersen (2016, s. 20-21) skriver om *moods*, fordi bakgrunnen for reaksjonen er kjent. Likevel blir begrepet *moods* benyttet, fordi følelsene til Samuel varer lengre enn *reactive emotions*. I avslutningen av romanen skjer også en *reactive emotions*, noe som vil bli kommentert avslutningsvis under dette delkapitlet.

Emosjoner i form av frustrasjon manifesterer seg når Samuel klarer å ta seg til Oslo, og gnisten som tidligere har vært i ham, er borte. Sjargongen er endret, og mye banning er fremtredende. «*Kunne han være-så-snill å bare få en helvetes forpult jævla madrass å sove på, et sted der det faktisk var lov for ham å være?*» (Stranger, 2014, s. 110). Dette er skrevet i indirekte fri stil, og Samuels stemme blandes sammen med fortellerens stemme (Gaasland, 1999, s. 34). Fortelleren forklarer hvordan Samuel har det, og hva han tenker. Et annet eksempel på økt banning er: *At det skulle være så inn i helvete vanskelig å få seg en helt vanlig helvetes jobb?!*» (Stranger 2014, s. 110). Her er det muligens lagt inn et frampek, nettopp fordi han henter om det som skjer avslutningsvis i trilogien. I denne sekvensen av romanen leker Samuel med tanken om å legge seg ned på togskindene og vente på at toget skal komme. Det samme skjer mot slutten, der det eksplisitt kommer frem at Samuel har sin siste dag i frihet: «*Han må hvile nå. Gjøre seg klar til en ny dag, tenker han, og lukker øynene, uten å vite at dette skal være hans siste dag i frihet*» (Stranger, 2014, s. 154). Samuels sinnstilstand resulterer i et svingende humør, noe som kan relateres til *moods*. Likevel må det igjen påpekes at Samuels endrede sinnsstemning ikke kan tas til inntekt for det Andersen (2016, s. 20) skriver om *moods*, ved at det er usikkert hva humøret skyldes. Det er ganske sikkert at emosjonene som Samuel kjenner på, kan knyttes til det han opplever, og at hans

forventninger om Vesten stadig svekkes. På et tidspunkt i romanen blir det gitt inntrykk av at Samuel er ganske fornøyd med tilværelsen der og da, altså positiv *moods*:

Endelig har han funnet en venn, et sted å sove, og en jobb der han kan tjene penger uten å selge kroppen sin. Endelig et slags liv, og det fyller ham, alt sammen, med en følelse av varme og takknemlighet. (Stranger, 2014, s. 157)

Sitatet understreker viktige sider ved et godt liv: han har en venn, et sted å sove, og en jobb han kan tjene penger på uten å selge kroppen sin. Mange mennesker tar slike goder i livet for gitt. Det som undersøkes i denne avhandlingen er på hvilke måter den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk gjennom det affektive hos Samuel, og derfor er det relevant å diskutere skillet *oss og de andre* her. Samuel er tydeligvis tilfreds med noen få grunnleggende goder. Dette harmonerer med det Fanon (1997, s. 180) påpeker om at i et hvitt samfunn vil den svarte senke kravene til seg selv. Det er tilsynelatende det som skjer. Forventningene han har til seg selv og egen tilværelse er lav. Samuel føler: «*endelig et slags liv [...]*» (Stranger, 2014, s. 157), kun på grunn av de tre godene som nevnes i sitatet over, at han har en venn, et sted å sove og en jobb. Gjennom hans tanker kommer det frem at disse tre godene er nok for ham der og da, men for en fra Vesten vil det nok kreves mer for å være lykkelig. Her må det påpekes at dette kun er en antakelse, men at det å være lykkelig ofte kombineres med familie, stabil økonomi, et sted å bo og god helse. Dermed er det stor sannsynlighet for at det blir et skille mellom *oss og de andre*, i form av at Samuel trenger mindre for å være lykkelig, enn mange av *oss*. Likevel må det stilles spørsmål ved om han egentlig er lykkelig med de tre godene, eller om han bare har opplevd så mye forferdelig at han har senket sin egen standard for hva lykke egentlig er. Det kan være nærliggende å tro at han likevel ikke har det bra med seg selv, grunnet hvordan romanen ender.

På de to siste sidene før epilogen blir Samuels selvmord beskrevet. Det er et bevisst valg å plassere denne hendelsen under *reactive emotions*. Etter alle Samuels opplevelser kommer det muligens ikke uventet på leseren at det skal gå slik, fordi han har opplevd gjentatte grusomme opplevelser. Det fremstår likevel som en brå og uventet hendelse når det faktisk skjer, en hendelse som forårsaker reaksjoner hos vaktene så vel som hos Emilie. For Samuel sin del virker han lettet over å plutselig vite hva han skal gjøre: «*Samuel setter seg opp i sengen og vet plutselig hva han skal gjøre*» (Stranger, 2014, s. 167). Han har nok innsett at livet hans ikke har en fremtid:

*Så forsvinner fargene og alt blir mørkt.
Hjertet hans slutter å slå.
Armene henger slapt ned langs siden.
Blodet stanser i årene.
Hjernen slukner, innover og innover, celle for celle,
som i en by der strømmen går. En våt flekk vokser utover underbuksene hans,
og blodet synker ned mot beina og armene. (Stranger, 2014, s. 168)*

Sitatet, som er en direkte skildring av det som skjer når døden inntreffer, inneholder elementer som bør kommenteres. For det første kommer en siste kontrastering mellom lys og mørke til syne, der det påpekes når hjertet slutter å slå at «[...] *alt blir mørkt*» (Stranger, 2014, s. 168). I tillegg blir det et tilbakeblikk på det som har blitt belyst tidligere som affektiv impulskilde, nemlig de døde kroppene. Der ble det beskrevet en autentisk illustrasjon av de døde kroppene gjennom en somatisk beskrivelse av armene. Den samme beskrivelsen går igjen her: «*Armene henger slapt ned langs siden*» (Stranger, 2014, s. 168). Det er likevel ikke bare armene som har en autentisk illustrasjon. Alt som beskrives i sitatet over som omhandler kroppen til Samuel, blir virkelighetsnært i form av at det blir beskrevet meget detaljert. Det blir en pause i narrasjonen når fortelleren beskriver detaljert hvordan Samuels kropp går inn i døden. I tillegg blir skildringene skrevet i korte setninger, nesten som en strofe i et dikt. Grunnen kan være å poengtere hva som skjer med Samuel. Selvmordscenen beskriver Samuels tanker om havet. Det som en gang var en affektiv impulskilde for Samuel blir nevnt som en sammenlikning når selvmordet beskrives: «*Det kjennes som om han faller forover, faller og faller, som om han synker i havet*» (Stranger, 2014, s. 168). Metaforisk sett er det Samuel som denne gangen synker ned i havet, på lik linje med de døde kroppene han til stadighet har vendt tilbake til gjennom romanen. Derfor bidrar dette til et bilde av at han forenes med de andre, døde flyktningene.

Under selvmordet er det ikke bare de døde kroppene som vender tilbake i tankene til Samuel. Tidligere fremholdes det at moren er en tilbakevendende påvirkningskraft for Samuel, og når selvmordet skildres, blir igjen moren nevnt: «*Ser moren smile til ham en siste gang*» (Stranger, 2014, s. 168). I forbindelse med forholdet mellom Samuel og moren kan *sentiments* være aktuelt. Andersen (2019, s. 47) skriver om relasjonen mellom foreldre og barn. Det virker som om moren og Samuel har et godt forhold, men likevel ender han opp med å lyve til henne. Det gjør at det kan stilles spørsmål til relasjonen mellom dem. Hun har en forventning om at det kommer penger, noe han ikke klarer å innfri. Likevel oppleves det at relasjonen er

sterk, fordi han ofte vender tilbake til moren i tankene. Selv om skillet *oss og de andre* ikke kommer eksplisitt til syne her, kan det tenkes at utfallet er et resultat av Samuels opplevelser på veien mot et bedre liv. Det kan også argumenteres for at Samuel ønsker å bli en del av *oss*, nettopp med bakgrunn i bildet han så av fetteren i Vesten, og morens støtte for å dra. Fanon (1971/1995, s. 180) beskriver det slik at den svarte ofte kan føle på skam, og dermed forsøke å bli som den hvite. Samuel når aldri det antatte målet om å bli en del av *oss*, det vestlige samfunnet.

4.2.7 Script

Følelser som er karakteristiske for bestemte karakterer, er emosjonelle scripts. Slik som det ble forklart i analysen om *Barsakh*, er et mønster av repeterende emosjonelle scripts, life scripts. Life scripts er hvordan vi påvirkes av omgivelsene, hvordan vi tolker budskap i oppveksten fra omgivelsene og hvordan disse legger føringer for hele livet. Altså, det er psykologiske mekanismer. Antakeligvis kan det tenkes at Samuel har utviklet life scripts fra moren (Andersen, 2019, s. 41). I *De som ikke finnes* blir en stor bestanddel i Samuel sitt life script å komme seg til Emilie i Norge: «*Han måtte komme seg til Norge på en eller annen måte. Til Oslo*» (Stranger, 2014, s. 98). Det kan tolkes dithen at Samuel opplever hjemmemiljøet som utfordrende, slik at han bør satse på et liv i Vesten. Leseren får presentert dette som et slags livsoppdrag.

Forestillingen om Vesten fremstår fortsatt som iboende i ham, selv om han fremstår mer sliten nå, enn i *Barsakh*: «*Han la pengene i innerlommen og tok på seg skoene. Så begynte han å gå. Mot en ny mulighet, en ny by*» (Stranger, 2014, s. 98). Said (1978/2001, referert i Claudi, 2020, s. 194) skriver om den konstruerte forestillingen om Vesten, og det kan se ut som at Samuel tenker at så lenge han kommer seg dit, vil han få et godt liv. Denne innbilningen er en slags vrangforestilling om hvordan livet faktisk er. Vesten er ikke synonymt med et godt liv i rikdom, selv om forutsetningene er mye større for å lykkes der, enn i Ghana. Likevel kan det argumenteres for at han har store forventninger til Vesten på sin første reise, i form av at han faktisk legger ut på den farefulle ferden over havet. Nå, i *De som ikke finnes*, er han nærmere en fornuftig forestilling om hvordan det er å være papirløs flyktning. Resultatet fra forrige reise, var at han ble deportert til hjemlandet. Derfor kan det stilles spørsmål ved hvorfor han legger ut på en ny reise. Svaret kan ligge i nettopp det som undersøkes i denne avhandlingen, skillet *oss og de andre*, der Samuel som *den andre* har et ansvar for familien hjemme i Ghana. Det er en affektiv impulskilde for han at han må bidra økonomisk til familien og dermed

legge ut på reisen. Som nevnt tidligere, er dette en normal faktor i scriptet for unge gutter i Ghana.

Fra leseren møter Samuel i *Barsakh* og frem til avsluttende side i *De som ikke finnes*, blir det mange inntrykk av hvordan Samuel opplever livet. Hans gjentatte nedturer, som tidligere påpekt, bidrar til å påvirke hans life script. Endring i sinnsstemning medfører en endring i life scriptet der håpet om et bedre liv i Vesten, stadig blir svekket. I Amsterdam blir optimisme til pessimisme. Han mister mer og mer gnisten og håpet. På et tidspunkt virker han nærmere desperat, når han takker ja til både narkotika og prostitusjon. Han får en fast kunde, Paul, som blir en faktor i life scriptet. Selv om Paul først og fremst benytter seg av seksuelle tjenester fra Samuel, blir han også en slags trygghet i form av at han bistår med det materialistiske. Til tross for det kommer det tydelig frem at Samuel ikke trives i den påtvungne relasjonen til Paul: «*Hele livet hans var avhengig av at han spilte denne rollen, spilte den perfekt*» (Stranger, 2014, s. 95). Etter kort tid ødelegger han denne relasjonen i form av ustabil oppførsel: «*Hvorfor gikk han ned mot sentrum, kjøpte seg amfetamin og tok dobbelt så mye som han pleide?*» (Stranger, 2014, s. 95). Sitatet er med på å vise at Samuel nærmer seg et bristepunkt. Det virker også som at Samuel ønsker en reaksjon fra det vestlige samfunnet han ikke får innpass i, når han blir kastet ut fra et bordell fordi han er ruset:

De sa at han var ruset, at han måtte komme tilbake senere, og han visste at de hadde rett, men han ville ha mer bråk, ville at alt skulle gå i stykker, så han ropte at de var rasister, gjorde nazihilsen og ropte SIEG HEIL opp i ansiktet til en vakt. (Stranger, 2014, s. 95)

Dette vitner om en Samuel som har mistet kontroll. På en side kan det sies at dette er forventet og en naturlig reaksjon i hans script. På et tidspunkt blir det uunngåelig at han mister fatningen, grunnet de store påkjenningene han har vært igjennom. På den andre siden er dette en alvorlig hendelse som kommer brått på leseren. Det kan i det ytterste forklares som *reactive emotions*, gjort rede for under følelsenes varighet, at en hendelse skjer brått og uventet. Samuel fremstår utmattet, men idet han finner papirlappen fra Emilie, vet han nøyaktig hvor han skal: «*Samuel reiste seg, og visste med det samme hvor han skulle*» (Stranger, 2014, s. 98). Lappen med adressen til Emilie blir et symbol på håpet om en bedre fremtid, og et håp om å få innpass hos *oss*.

Med en gang han setter sine føtter på norsk jord, blir det svært tydelig at han skiller seg ut fra andre på gaten. I teoridelen ble «Hottentott-Venus» beskrevet som en mørkhudet kvinne som ble sett på som en attraksjon for det hvite samfunnet. Hun ble også sammenliknet med et dyr, dernest en orangutang (Ytrehus, 2001, s. 10-11). Samuel står ikke eksplisitt på utstilling i det vestlige samfunnet, men han griper seg likevel i å tenke at de rundt ham har stereotypiske holdninger: «Hva i all verden gjorde han egentlig her, omgitt av bleke ansikter som stirret mistenksomt på ham, som om han var en løshund, et villdyr man var redd for at plutselig skulle gå til angrep?» (Stranger, 2014, s. 103). «Hottentott-Venus» kan knyttes til Samuels tanker, fordi han også føler seg på utstilling. «Hottentott-Venus» sammenliknes med et dyr, noe som Samuel selv også tenker. Samuel kan imidlertid ikke betraktes som en attraksjon, snarere en fremmed i samfunnet som de hvite er redde for. Det er noe annerledes ved Samuel, noe fremmed, som de hvite ikke ser ut til å verdsette. Hos «Hottentott-Venus» derimot, kom den hvite befolkningen for å betrakte den afrikanske kvinnen som stod på utstilling (Ytrehus, 2001, s. 10-11). Scriptet i *De som ikke finnes* er følelsen av at andre ser på ham som en fremmed, som et dyr. Dette stemmer med det Fanon (2017, s. 176) skriver: «Jeg så på meg selv med et objektivt blikk, oppdaget min svarthet, mine etniske trekk – kannibalisme, lav intelligens, fetisjisme, rasemessige defekter [...]». Det blir åpenbart hvor lite velkommen Samuel egentlig er i et vestlig samfunn. Han opplever å leve på siden av samfunnet, som en papirløs flyktning, der ingen vet at han faktisk finnes. Fanon opplevde utenforskap i oppveksten i form av at han ble behandlet som en fremmed da han kom til Frankrike. Om ikke Fanons og Samuels erfaringer er identiske, kan det likevel trekkes en parallell. Gjennom påvirkning fra en koloniherre kom Fanon til å kjenne på hvordan hans egen kultur ble ansett som mindreverdige, grunnet indoktrineringen den hvite kulturen hadde på de koloniserte (Fanon, 2017, s. 175-176). Slik Fanon (1967, referert i Loomba, 2005, s. 123-124) skriver vil identiteten til svarte alltid være preget av mindreverdighet, grunnet innlemming av hvite verdier og hvit kultur. Dette gjelder også for Samuel, som tilsynelatende utvikler selvforakt. På den andre siden trenger ikke slike strukturelle maktforhold føre til at koloniserte utvikler et dårlig selvbilde. Samuel må likevel kjempe en kamp for ikke å godta skjebnen man kan argumentere for at han er ilagt av samfunnet.

Ytrehus (2001, s. 11) stiller følgende spørsmål: «Hvorfor blir noen ekskludert fra vårt «vi»?» Ett av svarene kan være at personer kommer til Europa som «noen som ikke finnes». Dette er tilfelle for Samuel. Likevel er det ikke slik at det kun er de papirløse flyktningene som blir marginalisert. Ytrehus (2001, s. 12) følger opp spørsmålet sitt ved å skrive at *den andre*

mangler positive egenskaper som *vi* har. «Ofte forbindes den andre med urenhet, smittefare og kriminalitet. *Den andre* er også beskrevet som dyrisk, barnslig eller usivilisert. Dette er kjent både fra muntlig tradisjon fra forrige århundre og fra dagens mediabilder» (Ytrehus, 2001, s. 12). På gaten i Amsterdam passerer Samuel en eldre dame: «Blikket hennes var fylt av frykt» (Stranger, 2014, s. 85). Den eldre damen betrakter tydelig Samuel som en som ikke inngår i *vi* (Ytrehus, 2001, s. 12). Oppfatningen av *den andre* som dyrisk eller usivilisert, bekreftes her ved at Samuel imøtekommer forventningene i scriptet, og damens fordommer overfor *den andre*: «*Samuel flekket tenner til henne idet hun passerte og gjorde om hendene til klør, som et villdyr*» (Stranger, 2014, s. 85). I stedet for å ta på seg en hvit maske, slik som Fanon beskriver det gjennom maskemetaforen, der den svarte forsøker å bli som den hvite (1997, s. 180), tar Samuel stereotypiens makt i egne hender og tar eierskap til de negative egenskapene han har blitt ilagt av de hvite (Fanon, 1997, s. 10).

Samuel opplever motstand gang på gang i form av opplevelsene gjennom romanen. Han får ingen emosjonelle pauser i livet på flukt, som igjen kan føre til en fortvilelse hos ham. Dette blir et personlighetstrekk hos Samuel, som fører til at han tar sitt eget liv.

4.3 Tematikk med vekt på *den andre*

I det følgende blir det en innsirkling av tematikken i *Barsakh* og *De som ikke finnes*, der *den andre* i tillegg blir forankret mer inngående, fordi hovedvekten ligger hos Samuel. Det gjøres et poeng ut av hvem *den andre* egentlig er, og på hvilken måte denne merkelappen er knyttet til Samuel. Gjennom en postkolonialistisk lesning av romanene, anses skillet *oss og de andre*, global urettferdighet og tilfeldigheter, som gjennomgående tematikk. Det kunne også vært legitimt å nevne marginalisering som tematikk i romanene, men med tanke på at Samuel kommer til Europa som papirløs flyktning, der ingen vet at han finnes, blir det en naturlig del av hans tilværelse. Det gjør at det ikke blir en bevisst handling fra samfunnets side å holde han utenfor, men marginaliseringen blir en selvfølgelighet gjennom at ingen vet at han er i Europa.

Gjennom den litterære analysen blir det undersøkt på hvilke måter den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk, der Samuel er knyttet til *den andre*. Ytrehus (2001, s. 14) skriver at den største andelen av innvandrere som kommer til Norge, er blant annet fra Afrika. Grupper med mennesker som kommer til Norge er utsatt for en

«stereotypiserings- og eksklusjonsprosess» (Ytrehus, 2001, s. 17). Samuel inngår i denne grupperingen, dog kanskje i en høyere grad enn de registrerte migrantene som kommer til landet, da Samuel også inngår i en annen kategorisering, de papirløse. Ved stor grad av marginalisering, opplever han eksklusjonspraksisen i samfunnet, og tematikken omkring skillet *oss og de andre* kommer til syne, der Samuel fremstår som *den andre*. Med merkelappen *den andre*, kan det innebære at Samuel begynner å se på seg selv som annerledes fra resten av samfunnet. Fanon (2008, referert i Samoilo & Myren- Svelstad, 2020, s. 106-107) beskriver at individet kan begynne å se seg selv gjennom et internalisert blikk, de hvites blikk, som gjør at det blir en kollisjon av selvforståelsen til den svarte, og blikket Vesten har om den svarte. Den svarte kan påføres skam, og Fanon beskriver det som at individet blir fanget i hudfargen sin. Samuel ser seg selv gjennom de hvites blikk ved at han vender blikket mot seg selv og skjønner at han ikke passer inn. Han legger også merke til hvordan han blir sett på i det vestlige samfunnet, slik som beskrevet under script i *De som ikke finnes*.

Det er nok ikke utenkelig at han kjenner på skam over å være annerledes, *den andre*. Det gjør at han stiller spørsmål ved hvorfor han i det hele tatt har dratt ut på reisen, noe som kan tyde på at den selvforståelsen han har av seg selv, kolliderer med den selvforståelsen han skjønner at de hvite har av ham. Ytrehus (2001, s. 14) beskriver at en slik forestilling kan få sosiale konsekvenser for relasjoner som *den andre* tar del i, nettopp fordi *den andre* blir sett på som annerledes. Det er flere elementer som avgjør at Samuel kan anses som *den andre*, det at han er flykning og i tillegg papirløs gjør at han ikke blir en del av det vestlige samfunnet. I tillegg er han mørkhudet, og gjennom det Fanon beskriver, forstås det som noe fremmed, og at redsel knyttes til en mørk hudfarge (Fanon, 2017, s. 175-176). På tross av dette er det viktig å påpeke at dagens samfunn forhåpentligvis ikke bør oppfattes så rasistisk. Likevel kan det være enkelte som fremdeles har slike tanker, og som tydelig kan anse en person som Samuel som *den andre*. Det er ikke til å unngå å nevne leseren her, for en vestlig, norsk leser er det rimelig å tenke at Samuel fremstår som noe fremmed og *den andre*. Nettopp fordi det er vanskelig å sette seg inn i tilværelsen hans. Gjennom de hendelser han er utsatt for, vises det til et liv som er meget fjernt fra slik mange kjenner det i Vesten. Selv om dette virker fjernt, er det relevant å trekke inn det Nussbaum (2016, s. 56) skriver om det å få innsikt i andres livssituasjon. Det kan tenkes at unge lesere muligens trenger en påminnelse om urettferdigheten som finner sted i verden. På tross av at dette er en fiktiv fortelling, kan

tematikken løftes frem og diskuteres i klasserommet.

Samuel tar seg over havet i en liten båt i *Barsakh*, og i en container i *De som ikke finnes*, uten at myndighetene vet at han er på vei. Når han går i land på Gran Canaria og i Amsterdam, er han en person som ingen vet at finnes. I møte med Emilie blir skillet *oss og de andre* meget synlig, med tanke på at hun er fra Vesten og han fra Østen. I tillegg er det ikke bare opprinnelsesstedet deres som utgjør det store skillet. Polariteten defineres også ved at Emilie og Samuel har store kontraster i hva de opplever i livet. Tidligere har spiseforstyrrelsen til Emilie blitt skrevet om som en vond hendelse i hennes liv. Legges det vekt på lidelsen knyttet opp mot Samuel, kommer man nok ikke utenom at problemene hennes fremstår som små, sammenliknet med hans. På tross av dette er det nok ikke rettferdig å knytte hennes lidelse opp mot Samuels grusomme opplevelser, med tanke på hvor forskjellig situasjonene deres er. Det er nettopp i denne ulikheten at skillet kommer tydelig frem.

Hendelsene som preger Samuels tilværelse i de to romanene, er knyttet til en så stor urettferdighet, at personer fra Vesten, knapt kan skjønne hvordan han klarer å komme seg igjennom hendelse etter hendelse. Her kan det trekkes en parallell mellom Samuel og merkelappen *den andre*, nettopp fordi at hendelsene som blir trukket frem i denne analysen, fremstår uvirkelige for *oss*. Global urettferdighet blir derfor en viktig tematikk i romanene. På den ene siden er Emilie som drar på ferie til Gran Canaria, mens på den andre siden er Samuel som ankommer øya etter å ha kjempet seg over havet. Emilie tar del i samfunnet på ferieøya, samtidig som Samuel må leve i skjul. Imidlertid kan det argumenteres for at Emilie forsøker å kjempe for å utjevne denne urettferdigheten, når hun hjelper flyktningene, både i land og med tak over hodet. Likevel klarer hun ikke alene å utrette en stor forskjell, og urettferdigheten forblir et faktum mellom dem når Samuel ikke får oppholdstillatelse.

Den globale urettferdigheten og skillet mellom dem blir ikke mindre i *De som ikke finnes*, der Emilie er hjemme i Norge og har gått videre i livet sitt, hvorimot Samuel fortsatt er på søken etter et bedre liv. Det blir en sterk global urettferdighet, nettopp fordi Samuel ikke har de samme valgmulighetene som en fra Vesten. Likevel beskrives det i analysen at Samuel reiser på frivillig basis, men når leseren får presentert hvordan situasjonen er i hjemlandet, er det berettiget å argumentere for at Samuel går innunder kategorien frivillig tvang. På et tidspunkt kan det oppleves slik at han ikke har et liv hverken i hjemlandet sitt eller i Europa. Det kan derfor også bli usikkert hvor Samuel føler tilhørighet, og Smiths (2004, s. 256) tanke knyttet

til diaspora blir svært aktuell i undersøkelsen om Samuel som *den andre*. Samuels hjemsted er Ghana, men på slutten av *De som ikke finnes*, kan det argumenteres for at han har brutt med den følelsen av tilhørighet, nettopp fordi han velger å ta sitt eget liv, istedenfor å reise hjem til familien sin. I forlengelse av valget hans, kan dette også vitne om hvor få muligheter han reiste fra, som igjen gjør at han ikke har noe å reise tilbake til. Det er med stor forsiktighet at vi ser på urettferdighet knyttet til skillet mellom Emilie og Samuel, fordi vi ikke kan ilegge Emilie skylden for at hun er født inn i et privilegert samfunn. Det som imidlertid bør påpekes, og som også blir vist til i analysen, er at det er helt tilfeldig hvor i verden man blir født. Samuel som er født og oppvokst i Ghana får automatisk færre muligheter enn Emilie som er født i velferdsstaten Norge.

Tilfeldighet er derfor den siste tematikken som blir lagt frem. Gjennom romanene blir man kjent med den fiktive karakteren Samuel, og det han opplever på veien mot et bedre liv. Det kan oppleves som at det er gjennom visse tilfeldigheter at han ender opp der han gjør. Det er tilfeldig at han kommer i den båten som Emilie blir vitne til. Det er også tilfeldig at hun er på joggetur akkurat da båten driver inn mot Gran Canaria. Ikke minst er det tilfeldig at Emilie vet om huset i høyden. Det som videre fremstår som tilfeldig, er at han på ny i *De som ikke finnes* faktisk klarer å ta seg helt til Oslo. Det er ingen planlagt og gjennomtenkt reise han legger ut på, men en rekke tilfeldigheter som vil ha det til at han ender opp der han gjør. Til slutt blir rekken av tilfeldigheter brutt, ved at han planlegger og gjennomfører selvmordet.

I tillegg blir det gitt et inntrykk av at Stranger presenterer tilfeldighet som en åpenbar tematikk i romanene sine, med tanke på det som kommer frem i sidesporene. Disse blir skrevet om under komposisjon og fortellerstemme, og her kommer det frem at det er tilfeldige liv og skjebner som blir beskrevet. Stranger (2022) beskriver disse tilfeldighetene selv på Boktips.no, der han har skrevet en artikkel om *De som ikke finnes*. Her gjør han et poeng ut av rollene som kunne vært byttet, og at det faktisk ikke er mer enn hundre år siden nordmenn flyktet i båter over til Amerika. Dette kommer eksplisitt til syne i *De som ikke finnes*: «Hun tenker på sine egne slektninger, som bestemoren gjerne fortalte om. De som flyktet til Amerika på slutten av 1800-tallet, fra arbeidsløshet og sult i Norge» (Stranger, 2014, s. 149). Nå er rollene snudd, og det er mennesker fra blant annet Afrika, som tar den farefulle ferden over havet i håp om et bedre liv (Stranger, 2022). For oss som lever i Norge i dag, kan en slik reise virke helt ukjent, grunnet tilfeldighetene som ville ha det til at vi ble født i ett av verdens

rikeste land.

4.4 Avslutning

Flyktningkrisen er like aktuell i dag som da romanene *Barsakh* og *De som ikke finnes* ble skrevet i henholdsvis 2009 og 2014. Verden preges av globalisering, og gjennom samtidslitteratur kan virkelighetsnære hendelser belyses. Trilogien til Stranger handler om utfordringer som preger verden i dag. Noen menneskegrupper har mye, samtidig som andre har lite, og det oppstår et skille i verden. Det er nettopp på bakgrunn av det, at vår problemstilling i denne masteroppgaven ble utformet: På hvilke måter kommer den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre* til uttrykk i *Barsakh* og *De som ikke finnes*, med vekt på det affektive hos Samuel?

Gjennom en litterær analyse har det blitt undersøkt på hvilke måter hendelsene Samuel utsettes for, har gitt seg til uttrykk gjennom det affektive aspektet. Det er nettopp igjennom dette vi mener å kunne påvise polariteten *oss og de andre*. Skillet kommer til syne gjennom Samuels indre fokusering, der han selv tenker at han er annerledes og *den andre* i et vestlig samfunn. Derfor har det vært nødvendig å presentere og drøfte flere viktige hendelser i Samuel sitt liv. Videre i avslutningen vil de viktigste momentene fra den litterære analysen bli trukket frem, for å bidra til å gi svar på problemstillingen. I komposisjon og fortellerstemme i begge romanene er det elementer som er med på å bygge oppunder polariteten *oss og de andre*, i form av sidespor, illustrasjoner og epilog. Her kommer også tilfeldigheter til syne, som har blitt lagt til grunn som tematikk i denne oppgaven. Gjennom flere presentasjoner av ulike individer, i ulike situasjoner, blir tematikken understreket. Som et resultat av skillet *oss og de andre*, blir også urettferdighet en viktig tematikk i denne oppgaven.

En hendelse som gjør at polariteten *oss og de andre* kommer til uttrykk gjennom det affektive hos Samuel, er når leseren får presentert dynamikken i emosjonene som utspiller seg mellom moren og Samuel. Det viser seg at det er et etablert script i nabolaget der familien bor, at unge gutter skal reise ut for å hjelpe familien økonomisk. I tillegg blir det en affektiv impulskilde for Samuel når han ser et bilde av fetteren sin som har emigrert til Sverige. Både moren og fetteren blir startskuddet for hendelsene Samuel blir utsatt for, og det er disse hendelsene som bidrar til skillet *oss og de andre*. Samtalen med moren blir et utgangspunkt for reisen over havet til Gran Canaria. Samuels life script dreier seg om å komme seg til Vesten. Under reisen

på havet blir Samuel og de andre flyktingene utsatt for umenneskelige forhold. Emosjoner knyttet til desperasjon og redsel gjør seg gjeldende, men også tanken om et bedre liv. Polariteten *oss og de andre* viser seg i den forstand at en slik reise kan fremstå fjern for mange fra Vesten.

Et funn er at skillet *oss og de andre* kommer til uttrykk i romanene, gjennom vekslingen mellom Emilie som er på ferie på Gran Canaria, og Samuel som kjemper for å komme seg til samme ferieparadis. Via interaksjonen Samuel får med Emilie, fortsetter skillet *oss og de andre* å gjøre seg bemerket. Hun klarer ikke å ta innover seg at flyktingene har dratt på en slik farefull ferd over havet til Gran Canaria. Det blir et kulturmøte mellom Vesten og Østen når Emilie hjelper flyktingene i land, og bidrar til å gi dem husly og mat. Samuel får dermed en rolle som den hvites *andre*. For Emilie sin del, blir det en affektiv impulskilde når hun ser båten med flyktingene, og nettopp denne erfaringen gjør også at skillet *oss og de andre* kommer tydelig frem. Likeledes blir Emilie en affektiv impulskilde for Samuel som har vært ute på havet i mange døgn uten mat og drikke. Det er også i dette momentet at Samuel i seg selv fremstår som en triggerfigur, nettopp fordi leseren får muligheten til å sette seg inn i følelsene han har når han ser land. Emilie og Samuel står på hver sin side av opplevelsen med båten, som fortsetter å gjøre skillet *oss og de andre* synlig. Med tanke på utgangspunktet til Emilie og Samuel, oppstår derfor også et emosjonelt hegemoni mellom dem, noe som skjer naturlig, med tanke på opprinnelsesstedet deres. I tillegg vises det hegemoniske mellom dem, og dermed skillet, når Emilie reiser hjem til Norge, mens Samuel blir deportert til hjemlandet. Det at Emilie og Samuel splittes og reiser hjem på ulikt grunnlag, bidrar til skillet *oss og de andre*. Her har det hegemoniske forholdet mellom Samuel og myndighetene blitt eksemplifisert gjennom pågripelsen som finner sted, og på flyktningsmottaket.

I *De som ikke finnes* fortsetter Samuel sitt life script om å komme til Vesten for et bedre liv. Et annet funn er at skillet *oss og de andre* starter allerede på første side i romanen, når Samuel har klart å komme seg til Norge og til Emilie. Der utgjør Samuel et brudd i Emilies *normalcy*, fordi han bryter med det trygge i hjemmet. I tillegg blir det materialistiske tydeliggjort når han besøker henne i Norge, noe som er med på å styrke skillet *oss og de andre*, samt det hegemoniske forholdet mellom dem. Interaksjonen mellom Emilie og Samuel hjemme hos henne er en stor omvelting fra møtet de har i *Barsakh*. På flere måter kan det argumenteres for at de møtes på nytt, i overført betydning, fordi følelsene er gjennom en utvikling fra

interaksjonen deres på Gran Canaria. De går fra å ha romantiske følelser for hverandre, til å fremstå nokså ukjente for hverandre i *De som ikke finnes*.

Det er tydelig at hendelsene i hjemlandet har vært en pådrivende faktor for Samuel til å legge ut på en ny reise mot Europa. Et funn knyttet til det affektive hos Samuel blir det emosjonelle hegemoniet mellom lederen på kakaoplantasjonen, Baba, og Samuel. De grusomme hendelsene som Baba utfører på Samuel, blir både en *reactive emotion*, men også enda en affektiv impulskilde for ham. Det er åpenbart at disse hendelsene er med og preger det emosjonelle i ham videre, og som også er en bidragsyter til å forlate stedet og fortsette reisen. Samuel og Amadou kommer seg unna kakaoplantasjonen via en container mot Amsterdam. Både hendelsen på kakaoplantasjonen og reisen i containeren blir to viktige hendelser for skillet *oss og de andre*, nettopp fordi det er hendelser som de færreste fra Vesten vil komme til å måtte oppleve. Hendelsene Samuel utsettes for vitner om en desperat ung mann med få valgmuligheter som kjemper for å finne gode løsninger for seg selv. Forestillingen om Vesten svekkes stadig hos Samuel, og når han ankommer mikrogeografien Amsterdam, lever han et liv på siden av livet. Her opplever Samuel marginalisering, og igjen blir skillet *oss og de andre* tydelig. Samuel nærmer seg bristepunktet, og flere elementer er med på å påvirke hans life script. Selv om Samuel er nær ved å gi opp i Amsterdam, kommer han seg til Oslo. Likevel er det ikke en Samuel med yrende pågangsmot som setter sine bein i Norge.

Gjennom *De som ikke finnes* blir de døde kroppene som Samuel ble vitne til på reisen mot Gran Canaria, et minne som følger ham. Kroppene blir en affektiv impulskilde som trigger Samuel i flere situasjoner. I tillegg blir personlighetstrekket, hans *preferences*, utviklet gjennom hendelsene han utsettes for, og mot slutten av romanen fremstår Samuel som en skadeskutt utgave av seg selv. Gjentatte negative handlinger bidrar til at et symbolsk lys flakker og slukker mer og mer i ham. Det flakkende lyset kan representere emosjonene som er ambivalente i Samuel når han reiser til Europa for et bedre liv. Når Samuel tar sitt eget liv, slukker flammen, noe som også har bidratt til tittelen på denne masteroppgaven. Når flammen slukkes helt synker Samuel, metaforisk sett, ned i havet til de døde kroppene som han til stadighet har fått en påminnelse om. Helt til slutt viser Samuel selv til skillet *oss og de andre*, gjennom avskjedsbrevet han skriver til Emilie. Der gir han uttrykk for at han ikke passer inn i verden, og at alle de vonde hendelsene har gjort at han ikke orker å leve mer. Muligens kan avskjedsbrevet være det mest fremtredende av funnene som er gjort, nettopp fordi skillet *oss*

og *de andre* kommer frem gjennom det affektive hos Samuel. Han orker ikke å leve det strevsomme livet lenger, og «får fred» ved at han avslutter livet.

Avslutningsvis er det viktig å påpeke at denne litterære analysen har vekket mange tanker i oss, og det kan til tider være fristende å bevege seg ut av det fiktive universet og tenke at dette er sannhet. Ved å lese romaner så mange ganger og detaljert slik vi har gjort, får man en unik kjennskap til karakterene. Dette gir oss nye tanker om hvordan vi kan arbeide med romanene i skolen. Vi vil gi noen tanker om hvordan romanene er relevante for virket som norsklærere i siste kapittel.

5.0 Masteroppgavens relevans for virket som lærer

I forlengelsen av analysen ønsker vi å komme med noen didaktiske implikasjoner. Her vil vi komme med noen innspill på hvorfor lesning av *Barsakh* og *De som ikke finnes* kan være relevant på ungdomstrinnet. Vår vinkling har vært å se på den postkolonialistiske polariteten *oss og de andre*, med vekt på det affektive hos en av protagonistene, Samuel. Både skillet og tematikken kan bidra til gode samtaler i klasserommet.

I et kompetansemål hentet fra norsk etter 10.trinn står det at eleven skal: «Lese skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og reflektere over tekstenes formål, innhold, sjangertrekk og virkemidler» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Her kan vi se at det står eksplisitt at eleven blant annet skal kunne reflektere over tekstens formål og innhold. Det anser vi som meget relevant i begge romanene vi belyser. Det er viktig at elevene får hjelp til å reflektere omkring romanenes innhold, da alvorlig tematikk blir presentert for leseren. Her vil nok noen ganske raskt velge å ta avstand, fordi dette blir langt fra deres virkelighet, mens andre helt sikkert vil ta dette innover seg. Avslutningen på trilogien med at Samuel tar sitt eget liv, er et viktig poeng som kan knyttes opp mot psykisk helse. Nussbaum (2016, s. 201) vektlegger også skolens viktighet når det gjelder påvirkningskraft, en del av det elevene får med seg på skolen, påvirker dem på en eller annen måte. Nussbaum (2016, s. 32) skriver også om medlidenhet, altså å få innsikt i andre menneskers liv. Dette er viktig på veien mot et godt medmenneske, noe også skolen skal være med å bidra til. Videre kan vi også trekke inn ett av de tre tverrfaglige temaene, *Demokrati og medborgerskap*. Gjennom arbeid med dette tverrfaglige temaet, kan det være en mulighet å gjennomføre lesning av *Barsakh* og *De som ikke finnes*, nettopp for å få elevene til å tenke kritisk og jobbe videre med rettighetene til *den*

andre, som i vår sammenheng er Samuel som papirløs flykning. Det er mange elementer i romanene som elevene kan arbeide videre med, ikke nødvendigvis bare i norskfaget, men også tverrfaglig. For eksempel kan arbeid med FNs menneskerettigheter, eller brudd på dem, være aktuelt i arbeid med romanene.

Ofte erfarer vi at noen elever synes det er kjedelig å lese skjønnlitteratur. Grunnen til det kan være at de rett og slett ikke kjenner til den store verden av ungdomslitteratur som finnes. Det kan også være at de har som vane å sitte bak en skjerm, at det å ta frem en bok kan virke litt fremmed. Likevel finnes det løsninger, muligheten for å høre hele eller deler av romanene som lydbok er et godt alternativ.

Vårt engasjement for romanene, og spesielt Samuel, er noe vi ønsker å ta med oss inn i hverdagen vår som lærere på ungdomstrinnet. Både kompetansemålet og det tverrfaglige temaet vi har belyst i dette kapitlet, er med på å gjøre at vi kan arbeide grundig med skjønnlitteratur på ungdomstrinnet. Vi håper også at vårt bidrag og begeistring for romanene kan smitte over på elevene.

Litteraturliste

Andersen, P. T. (2016). *Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi*. Universitetsforlaget AS.

Andersen, P. T. (2019). *Forstå fortellinger. Innføring i litterær analyse*. Universitetsforlaget AS.

Aschehoug. (u.å.). *Adventsstjernen*. Hentet 22. april 2023 fra <https://aschehoug.no/adventsstjernen-1>

Azar, M. (1997). Frantz Fanon og rasismens dypstrukturer. *Samtiden (trykt utg.)*, 1997: 5/6, 104-117.

Bakken, J. (2017). Å vokse ved å kjempe en håpløs kamp – Om norske ungdommers erfaringer med den globale urettferdigheten i Kristín A. Sandbergs og Simon Strangers ungdomsromaner. I E. Oxfeldt (Red.), *Åpne dører mot verden. Norske ungdommers møte med fortellinger om skyld og privilegier* (s. 65-80). Universitetsforlaget.

Bakken, J. & Oxfeldt, E. (2017). Norske ungdommers møte med fortellinger om skyld og privilegier. I E. Oxfeldt (Red.), *Åpne dører mot verden. Norske ungdommers møte med fortellinger om skyld og privilegier* (s. 9-17). Universitetsforlaget.

Berg, A. (2004). Taus forlegenhet? Rasialisering, hvithet og minnearbeid. *Norsk Kvinneforskning*, 28(2), 68-83.

Bergane, H. (2020). *Vesten mot resten: Skjønnlitteratur som katalysator for endring og engasjement* [Masteroppgave]. NTNU. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2781876/no.ntnu%3Ainspera%3A54845176%3A17175719.pdf?sequence=1>

Claudi, M. B. (2020). *Litteraturteori* (3. utg.). Fagbokforlaget.

Drangsholt, J. S. (2022, 30. april). *Simon Stranger*. Store norske leksikon.

https://snl.no/Simon_Stranger

Emanuelsen, M. (2009, 5. oktober). *Barsakh- Emilie, Samuel og Gran Canaria*.

Barnebokkritikk. <https://www.barnebokkritikk.no/barsakh-emilie-samuel-og-gran-canaria/#.Y4TUE3bMJPY>

Engebretsen, S.C. (2018). *Politikk og følelser i ungdomslitteraturen: En komparativ analyse av Leo og Mei (2012) og De som ikke finnes (2014)* [Masteroppgave]. UIO.

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/64048/Masteroppg-Ceciilie.pdf?sequence=7&isAllowed=y>

Fanon, F. (1995). *Svart hud vita masker* (S. Jordebrandt, Overs.). Daidalos. (Opprinnelig utgitt 1971).

Fanon, F. (2017). Den svartes levde erfaring (R. Nilsen, Overs.). *Agora*, 17(4), 174-197.

<https://doi.org/10.18261/ISSN1500-1571-2017-01-07>

Fanon, F. (2002). *Jordens fordømte* (A. Amile, Overs.). De norske bokklubbene AS. (Opprinnelig utgitt 1961).

FN-Sambandet. (2021, 21. januar). *Menneskerettigheter*.

<https://www.fn.no/tema/menneskerettigheter/menneskerettigheter>

FN-Sambandet. (2022, 8. desember). *FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*.

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/fns-verdenserklaering-om-menneskerettigheter>

FN-Sambandet. (2023, 5. januar). *FNs høykommissær for flykninger (UNHCR)*. FNs

organisasjoner, fond og programmer. <https://www.fn.no/om-fn/fns-organisasjoner-fond-og-programmer/fns-hoeykommissaer-for-flyktninger-unhcr>

Gaasland, R. (1999). *Fortellerens hemmeligheter. Innføring i litterær analyse*.

Universitetsforlaget.

Hauge, H. (2007). *Postkolonialisme*. Aarhus Universitetsforlag.

Høstmælingen, N. (2010). *hva er MENNESKERETTIGHETER*. Universitetsforlaget.

Jacobsen, C.M. (2015). Begreper og perspektiver i forskningen om irregulær migrasjon og velferd. I K. H. Søvig (Red.), *Eksepsjonell velferd?: Irregulære migranter i det norske velferdssamfunnet* (s. 25-46). Gyldendal Norsk Forlag.

Jensen, K. O. (2009, 23. september). Hva er et liv uten framtid? *Dagsavisen*, s. 33

Kirkens Bymisjon. (u.å.). *Om papirløse migranter*. Hentet 05. april 2023 fra <https://kirkensbymisjon.no/helsesenteret/om-papirlose-migranter/>

Krøger, C. (2016, 18. oktober). *Serien hans burde vært obligatorisk på enhver ungdomsskole*. Dagbladet. <https://www.dagbladet.no/kultur/serien-hans-burde-vaert-obligatorisk-pa-enhver-ungdomsskole/61139313>

Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplanen i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://data.udir.no/k106/v201906/laereplaner-1k20/NOR01-06.pdf?lang=nob>

Lazarus, N. (2004). Introducing postcolonial studies. I N. Lazarus (Red.), *Postcolonial literary studies* (s. 1-16). Cambridge University Press.

Loomba, A. (2005). *Colonialism/ Postcolonialism* (2.utg.). Routledge.

Lothe, J., Refsum, C., & Solberg, U. (2007). *Litteraturvitenskapelig leksikon* (2. utg.). Kunnskapsforlaget.

Møse, E. (2002). *Menneskerettigheter*. Cappelen Damm Akademisk.

Nes, S. T. (2014). Den samtidsrealistiske ungdomsromanen. I S. Slettan (Red.), *Ungdomslitteratur - ei innføring* (s. 29-42). Cappelen Damm Akademisk.

Nussbaum, M.C. (2016). *Litteraturens etikk* (A. Øye, Overs.). Pax forlag AS.

Olsen, K.G. (2022, 14. desember). Båt med migranter veltet i Den engelske kanal: Stor redningsaksjon. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/stor-redningsaksjon/78054046>

Opset, B.B. (2021). Litteratur for verdensreddere? Perspektiver og dilemmaer omkring bærekraftig utvikling i Simon Strangers ungdomsroman *Verdensredderne* og i læreplanene. I M. Axelsson & B.B. Opset (red.), *Fortellinger om bærekraftig utvikling. Perspektiver for norskfaget* (s. 167-190). Universitetsforlaget.

Opset, B.B. (2022). Kosmopolitisme, økokosmopolitisme og migrasjon. Mette Karlsruks *Den beste hausten er etter monsun* og Simon Strangers ungdomstrilogi. I G.E. Barstad, B.B. Opset & E.N. Vestli (red.), *Fortellinger om migrasjon. Skandinavisk, tysk-, fransk- og spanskpråklig samtidslitteratur* (s. 71-93). Universitetsforlaget.

Oxfeldt, E. (2018). The happy Scandinavian and the Refugee «Other» in Nordic Literature. Four Affective Strategies. I G. Besier & K. Stoklosa (red), *How to Deal with Refugees? Europe as a Continent of Dreams* (s. 109–129). Lit Verlag GmbH & Co. KG Wien.

Ringheim, T. (u.å.). *Bok som treffer*. Cappelen Damm. <https://cappelendamm.no/barsakh-simon-stranger-9788204136077>

Rønning, H. (2002). *Vredens bok* (Innledende essay i *Jordens fordømte*). De norske Bokklubbene.

Said, E. W. (2001). *Orientalismen*. (A. Aabakken, Overs.) De norske bokklubbene AS. (Opprinnelig utgitt 1978).

Samoilow, T.K. & Myren-Svelstad P.E. (2020). *Kritisk teori i litteraturundervisningen*. Fagbokforlaget.

Skardhamar, A. K. (2005). *Kunsten å lese skjønnlitteratur. Om lesestimulering og lesekompetanse*. Universitetsforlaget AS.

Skardhamar, A. K. (2011). *Litteraturundervisning. Teori og praksis*. Universitetsforlaget AS.

Slettan, S. (2014). *Ungdomslitteratur – ei innføring*. Cappelen Damm Akademisk.

Smith, A. (2004). Migrancy, hybridity, and postcolonial literary studies. I N. Lazarus (Red.), *Postcolonial literary studies* (s. 241-291). Cambridge University Press.

Stranger, S. (2009). *Barsakh*. Cappelen Damm AS.

Stranger, S. (2012). *Verdensredderne*. Cappelen Damm AS.

Stranger, S. (2014). *De som ikke finnes*. Cappelen Damm AS.

Stranger, S. (2022, 15. februar). *Disse menneskene. De er oss*. Boktips.

<https://www.boktips.no/barneboker/ungdomsboker/disse-menneskene-de-er-oss/>

Straume, A. C. (2019, 14. november). *Bokanmeldelse: Et knyttneveslag av en roman*. NRK.

https://www.nrk.no/kultur/anmeldelse_-_de-som-ikke-finnes_-_av-simon-stranger-1.11901331

Sveen, A. B. (2021). *Fortelling og følelser i Barsakh: En studie av emosjoner i et*

ungdomsperspektiv [Masteroppgave]. HIOF. [https://hiof.brage.unit.no/hiof-](https://hiof.brage.unit.no/hiof-xmlui/bitstream/handle/11250/2771496/Sveen_Alex%20Borgar.PDF?sequence=1&isAllowed=y)

[xmlui/bitstream/handle/11250/2771496/Sveen_Alex%20Borgar.PDF?sequence=1&isAllowed=y](https://hiof.brage.unit.no/hiof-xmlui/bitstream/handle/11250/2771496/Sveen_Alex%20Borgar.PDF?sequence=1&isAllowed=y)

Thorbjørnsrud, B. (2001). *Innledende essay i Orientalismen*. De norske Bokklubbene.

Vikan, A. (2014). *Innføring om emosjoner*. Akademika forlag.

Vold, T. (2019). *Å lese verden. Fra imperieblikk og postkolonialisme til verdenslitteratur og økokritikk*. Universitetsforlaget AS.

Ytrehus, L. A. (2001). Innledning: Forestillinger om «Den andre». I L. A. Ytrehus (Red.), *Forestillinger om «DEN ANDRE». Images of Otherness* (s. 10-31). Høyskoleforlaget AS.

Vedlegg

Medforfattererklæring

Vi, Charlotte Friisk Brundtland og Marita Smerkerud har skrevet denne masteroppgaven i fellesskap. Motivasjonen for å ta *Masterstudium i norsk i skolen*, ved Høgskolen i Østfold, var blant annet fordi vi kunne skrive masteroppgaven sammen. Vi arbeider på samme sted, og fant det svært hensiktsmessig å kunne skrive sammen og motivere hverandre i arbeidet.

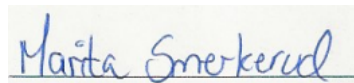
Gjennom arbeidet med masteroppgaven har vi brukt utallige timer sammen, både fysisk og via Teams. Samarbeidet har fungert veldig bra, og vi har både skrevet i fellesskap og hver for oss. Fordelingen av arbeidsoppgaver har også gått fint. En annen ting vi har vært gode på er å lese hverandres bidrag, og gi tilbakemelding. Begge har følt at vi har kunnet være helt ærlige med hverandre, og dermed kommet frem til løsninger sammen.

Råde, 14. mai 2023

Charlotte Friisk Brundtland

A handwritten signature in blue ink that reads "Charlotte Friisk Brundtland". The signature is written in a cursive style and is placed on a light green rectangular background.

Marita Smerkerud

A handwritten signature in blue ink that reads "Marita Smerkerud". The signature is written in a cursive style and is placed on a light green rectangular background.